הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר זמנים

אור שמח על משנה תורה, הלכות שבת

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות שבת

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-שבת/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה 38-202611161422v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 14
פרק ג 16
פרק ד 24
פרק ה 26
פרק ו 30
פרק ז 32
פרק ח 37
פרק ט 40
פרק י 43
פרק יא 49
פרק יב 50
פרק יג 54
פרק יד 55
פרק טו 57
פרק טז 61
פרק יז 64
פרק יח 71
פרק יט 77
פרק כ 79
פרק כא 82
פרק כב 87
פרק כג 89
פרק כד 95
פרק כה 97
פרק כו 103
פרק כז 105
פרק כח 111
פרק כט 117

פרק א

הלכה ה

וכן פרצה דחוקה מותר.

נ"ב מעשה רב ירושלמי פרק הי' קורא.

הלכה ח

כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשה לו מלאכה אחרת וכו' נתכוין לעשות דבר המותר כו'.

הנה רבנן בתוספות בכמה מקומות ביארו הלכות מתעסק שאם נתכוין לגוף זה ועשה המלאכה בגוף אחר בזה אתמעוט ממלאכת מחשבת וכמו דנתכוין לחתוך זה וחתך את זה דמטעם מתעסק אין לפוטרו דאף אם עשה כמו שנתכוין הואי מלאכה האסורה, ופטור זה אינו אלא בשבת ולא בשאר אסורים, אבל במתכוין לאופן המותר ונמצא שהי' אסור בזה אתמעוט מאשר חטא בה פרט למתעסק דכתיב בכל האיסורים לבד מעריות וחלבים שכן נהנה. ובזה פליגי אביי ורבא, דלאביי דוקא שלא נתכוין לפעולה כלל כמו נתכוין להגביה את התלוש וחתך ונמצא שהוא מחובר, אבל נתכוין לחתוך תלוש ונמצא שהוא מחובר חייב דאין זה מתעסק ומטעם מלאכת מחשבת אין לפוטרו שהרי באותו גוף הוא שנתכוין לו רק שסבור שהוא תלוש, ורבא סבר דפטור כיון שנתכוין לדבר המותר אתמעוט מדין מתעסק. וגוף פלוגתייהו בפרק כלל גדול דף ע"ג ורבינו פסק כרבא.

וכן פליגי בנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע, היינו שנמצא שאותו מקום שנתכוין לזרוק בו הוא ארבע אמות ויעוי' תוספות סו"פ כיצד הרגל ולרבא אתי' שפיר גירסת תוספתא פרק י"ב "כתב אות אחת ובא אחר וכתב אות אחת אפילו כל השם כולו אפילו כל הספר כולו פטור" כיון דכל אחד לא נתכוין לכתוב רק אות אחת ולא כיון להשלים את הספר הרי לא נתכוין אלא לחצי שיעור שלא ידע שבכתיבתו נשלם הספר הלכך פטור זה שנמצא שבכתיבתו נשלם הספר "כתב אות אחת והשלים את הספר" שכיון להשלים חייב, וזהו כרבא. ולאביי צריך לדחוק ברישא דפטור שכתבו בבת אחת ונשלם הספר מכולן ודו"ק.

ומצאנו עוד אמוראי דפליגי בזה בפרק כל שעה דף ל"ג דמר ברי' דרבינא מוקי שאר מצות שלא עשה בהן שאין מתכוין כמתכוין שאם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר שפטור משא"כ במעילה שאם נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה

חייב, ורב נחמן בר יצחק מוקי שבשאר מצות אם נתכוין להגביה את התלוש ונמצא שהוא מחובר וחתכו שפטור וזהו בפלוגתת אביי ורבא אם נתכוין לחתוך תלוש ונמצא שהוא מחובר אם חייב או פטור.

והנה בכריתות פרק ספק אכל דף י"ט פריך הגמרא מתינוקות דהי' לו למול אחד בשבת ואחד למול לאחר השבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת ואמאי ליפטור מטעם מלאכת מחשבת וע"כ לרבנן דתוספות היינו שנתכוין לחתוך את ערלתו של מי שנולד בשבת וחתך ומל את שנולד אחר השבת דרק בזה הוא פטור מטעם מלאכת מחשבת, ומשני הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק חייב דלא בעי מלאכת מחשבת. ויש להתבונן, נהי דלא מיפטר משום מלאכת מחשבת דנתכוין לעשות מלאכה בגוף זה ועשה בגוף אחר כיון דאפילו מקלקל חייב מ"מ ליפטור כמו בכל האיסורים שבתורה היכי דאינו נהנה והוא באופן דנתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר דפטור לרבא, וכאן הרי קא סבור שהוא נולד בשבת ומותר לחתוך ערלתו א"כ נתכוין לאופן המותר וליפטר אף למאן דמחייב במקלקל בחבורה ויעוין פ"ק דכתובות תוד"ה אתייל הלכה כר"י מקלקל בחבורה הוא. ואין לומר דשאני חתיכה בתלוש דאינה מלאכה כלל וכלל ואין עליה שם מלאכה מה שא"כ בחותך ערלת תינוק שנולד בשבת אין החתיכה יוצאה משם מלאכה אלא שהותרה משום מצות מילה בזמנה להכי אינו בגדר מתעסק, דזה אינו דהא בגמרא מפרש לרבא דחייב בחלבים ועריות שכן נהנה דסבור דשומן הוא ואכלו הרי אע"ג דאכילה זו הוי ג"כ אכילה אלא כיון שהיא באופן המותר מ"מ חייב דוקא מפני שכן נהנה הא בלא זה הי' פטור וטעמא משום דנתכוין לאכילה המותרת א"כ הכא נמי ליפטור מפני שנתכוין למלאכה המותרת וצריך לחלק בין אכילת שומן שהוא מותר מצד עצמותו למילה שאינה מותרת רק מצד מצוה והיינו טעמא דבנתכוין לשומן אילו היתה החתיכה שומן כפי כונתו אין בו כלל דררא דאיסור אכילה ולא הו"ל למירמי אנפשי' ולאזדהורי בי' משא"כ במילה דאטו אין על התינוק דררא דאיסורא של מלאכת איסור, הרי דאם יחבול בו יותר מכפי מה שהוא צריך למצות מילה הרי הוא חייב א"כ יש כאן בתינוק חיובא דחובל בשבת והו"ל לאזדהורי ולמרמי אנפשי' ולכן הוי בגדר שגגה ולא בגדר מתעסק כיון דאף לפי כוונתו אינו היתר גמור רק מצד מצוה ואף לפי שגגתו הו"ל לאזדהר שלא יבא לידי חיוב חטאת בחבלה בתינוק שישנו בתינוק אלא שמותר באופן שמקיים המצוה א"ז מתעסק, רק משום מלאכת מחשבת קא מקשה שנתכוין לתינוק אחר ולא אתעבידא מחשבתו. וזה ברור.

אמנם אחר העיון בתו' נראה דסברתם הפוכה מסברא הפשוטה. דבעסוק בדבר זה

וכסבור שהוא דבר המותר כגון שהוא שומן ונמצא שהוא חלב בזה לולא טעמא דנהנה דלא הוה לי' להתבונן שעושה איסור כאן שלא ידע בי' הוי פטור אבל בנתכוין לאכול זית מבהמה זו ואכל חלב מבהמה אחרת חייב אף בלא טעמא דנהנה דהא הו"ל להתבונן שמה שנוטל ואוכל אין זה דבר העסוק בו ובזה מקרי דאינו מתעסק רק שוגג. ולכן בנתכוין למול תינוק שזמנו בשבת ומל תינוק שזמנו בע"ש חייב משום שאף כי נתכוין הוא לדבר המותר בכל זה הו"ל לעיוני הואיל ותינוק אחרינא הוי ולא היה לו לשעול ולמול את התינוק האחר שזמנו מע"ש או אחר השבת. ואף אם נשקיף על העדר הכוונה במלאכה זו הנה כשכיון לחפץ אחר המותר ועשה מלאכתו בנושא אחר האסור הרי הוא מחוסר כוונה טפי ואפילו מן דבר זה האסור לדבר זה האסור ג"כ לא מקרי מלאכת מחשבת זהו באופן ההבטה על הכוונה במלאכה שהוא עושה, אבל במקום דלא בעי כוונה במלאכה כמו למ"ד מקלקל בחבורה חייב אע"ג דאינה מלאכת מחשבת, בזה אם נתכוין והיה עסוק כסבור בדעתו שהוא דבר המותר אז אם המלאכה נעשית בדבר שהוא עסוק בו שפיר לא הו"ל לעיוני ולא הוי רק כאנוס בדעתו ואינו בגדר שוגג, אבל בנתכוין למול תינוק אחר שזמנו בשבת ולא הי' עסוק ומוטעה שהתינוק הזה דבר המותר הוא רק שנתחלף לו תינוק זה בזה שנולד בשבת בזה הוי קצת פושע ושוגג ואינו דומה לאנוס וחייב וזה מתבאר מדברי התוספות בשבת וסנהדרין שהקשו דנוקמא להך דתני' סיפא שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת כגון שהיה צריך לשחוט בהמה של חולין ונתכוין לשוחטה ונמצאת של קדשים ששחטה בחוץ דבשאר מצוות חייב וזה פליאה עצומה. דהא יפטור משום דנתכוין לדבר המותר דהוי מתעסק כל היכא דלא נהנה ויעוין הרש"א ומהר"מ ולפי מה שביארנו א"ש דבכה"ג דנתכוין לבהמת חולין ושחט בהמת קדשים אחרת הוי פושע ויצא מגדר אנוס ומתעסק דמפטר בכל האיסורים כל היכא דלא נהנה ודו"ק.

ודע דבעיקר דברי התו' יש להתבונן כיון דקיימא לן בסוף פרק בית שמאי בזבחים דמשם חולין פסולה דהוי מתעסק בקדשים דפסול בסבור שהן חולין אם כן כאן דכסבור שהן חולין נמצא דבתחלת שחיטה הוי פסול (לבד משום שחיטתו בחוץ דע"ז חייבי' רחמנא) משום מתעסק ותו אינו ראוי לפתח אהל מועד מצד פסול אחר ואינו חייב משום שחוטי חוץ וכמו דפריך בסוף פרק ב' דחולין בשוחט חטאת בחוץ לעו"ג דכיון דשחט בה פורתא אסרה כו' ופירשו התו' ב"ק דף ע"א דהקושי' היא משום דאינה ראויה לפתח אהל מועד יעו"ש אולם זה תלוי אם פסול מתעסק בקדשים הוי בדין דאם עלו לא ירדו דאם לא ירדו אז מקרי ראוי לפתח אהל מועד ויעוי' זבחים ק"ח שחיטת לילה

יעו"ש ובתו' אכן מסתברא דמתעסק בקדשים דכתיב לרצונכם תזבחוהו גם גבי במה פסול מתעסק אם עלה ירד דכמאן דחנקינהו דמי יעו"ש ריש מעילה גבי שחטן בדרום (אע"ג דבקדשים קלים כשרים) ואין כאן מקום להאריך בענין אחר עמוק.

ויש להתבונן במאי דפטור מטעם מתעסק ואמעוט מאשר חטא בה אפי"ה מחייבינן לי' בנהנה היינו בחלבים ועריות, ואילו בטעה בדבר מצוה דהפטור הוא רק משום שלא למדיה אלא מעו"ג דהתם לא טריד בדבר מצוה והוא מדהוקשו כל חטאות שבתורה לחטאת עו"ג דאין זה פטור מפורש ואפ"ה פטור אף במקום שכן נהנה וכדאשכחן פרק אלו דברים דף ע"ג בנתחלף לו שפוד נותר בשפוד של צלי ואכלו דלחד לישנא פטור וכן ביבמתו נדה בעל פטור אע"ג שכן נהנה ומאי שנא אולם דא טעותא דהאיך נאמר דמה שנהנה יהי' סברא לחייבו אף בנתכוין לדבר מצוה דמאי חזית דשקלת מעלה דהוא נהנה לחייבו שקול הך סברא דנהנה לפוטרו דהא איהו נתכוין למצוה שהי' מצוה שיהנה ממנה וכמו דסבור דהוא צלי ומצוה לאכלו וכן כי הוי סבור שהיא אינה נדה ומצוה לבעול אותה ולכן שפיר פטור דהוי טרוד במצוה ליהנות ולאכול או לבעול ולכן שגג ונהנה במה שאכל או בעל באיסור.

אך זה קשה. דהגמרא בפסחים ל"ג אמר דבמעילה חייב אף במתעסק וכמו בנתכוין ליטול שמן של חולין וסך ידו בשמן של קודש שמעל ופירש"י משום דלא כתיב גבי מעילה אשר חטא בה פרט למתעסק ואפילו הכי גבי טעה בדבר מצוה פטרינן אפילו במעילה משום דכתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה ולא אמרינן דוקא עבודה זרה ודומה לה חייבי כריתות חייבין דוקא בלא טריד במצוה משא"כ מעילה חייב אף בטריד במצוה, ועוד דענין מתעסק ליתא כלל גבי עבודה זרה כמו דאמר בגמרא אי דסבור ביהכ"נ הוא כו' הרי לבו לשמים א"כ אמאי צריך קרא דאשר חטא בה פרט למתעסק נילוף מדאיתקש לע"ז ובעבודה זרה ליכא מתעסק דיתחייב כלל. ודבר זה הקשה לי חכם אחד. והיכן אשכחן דפטור בטעה בדבר מצוה אף במעילה הוא בפרק לולב הגזול דף מ"ב אומר הי' רבי יוסי עולת העוף שנמצאת בין אנפיים וסבור חטאת העוף הוא ואכלה פטור משום דטעה בדבר מצוה פטור הרי אף במעילה פטור ומ"ט מחייבין במתעסק ולא מדמינן לי' לחייבי חטאות. וכפי הנראה הך סוגיא דפרק כל שעה מוסכמת ואין בה חולק וזה דחוק לאמר דמשום דמייתר קרא דאשר חטא בה דהוי ידעינן לפטור מתעסק מדאיתקוש לעבודה זרה דבעבודה זרה ליכא גוונא דמתעסק וכמו דידעינן מהיקשא זה לפטור טעה בדבר מצוה בשבת יעו"ש וע"כ דקרא מורה לחייב בהנך כמו מעילה דחייב אשם אף מתעסק ורק בחטאת דכתיב אשר חטא בה פטורין במתעסק דזה דחוק טובא

דקרא נכתב לפטורא ואין צריך אלא לחייב בשאר חיובים במתעסק.

לכן נראה משום דאמרו בחגיגה סוף פ"ק מעילות כהררים התלוין בשערה דתנן נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח שליח מעל שליח עניא מאי קא עביד כו' ודקא קשיא לך מידי דהוי אמוציא מעות הקדש לחולין התם מודע ידע דאיכא זוזי דהקדש איבעי' לי' לעיוני. הכא מי ידע כו'. הרי דהשליח שהוציא מעות של המשלח וסבור הוא שהן שלו אין לך מתעסק גדול מזה ולא הוי לי' לעיוני כלל ואפי"ה חייב קרבן מעילה לכן סד"א דבכל מקום חייב מתעסק להכי אצטריך קרא לאשמעינן דפטור. ובמעילה חייב מתעסק. וזהו תירוץ ברור. וגם לסברת אביי דנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא שהוא מחובר חייב כיון דנתכוין לחתיכה ודוקא בנתכוין להגביה את התלוש פטור דלא איכוין לחתיכה כלל זהו דוקא תמן דאיבעי לי' לעיוני והוי ידע שהוא תלוש וכי"ב שם כל מילי אבל בשליח דלא הו"ל לעיוני כלל ודאי דומה למתעסק שאינו מכוין לחתיכה כלל ולא הו"ל לעיוני דאיהו בהגבהה מתעסק ודמי' לזה מה דסבור השליח שהן מעותיו של המשלח ומצווהו ליתן לחנוני דסמיך על המשלח שכבר עיין מאי דהו"ל לעיוני.

(**אולם** לא אשכחן מתעסק בעבודה זרה כדאמרו שגג בלא מתכוין דעבודה זרה היכי דמי אילימא כסבור בית הכנסת הוא כו' הרי לבו לשמים ופירש"י אפילו ידע שהוא בית עו"ג והשתחוה בו לשמים פטור ועיי"ש א"כ מוכח מדלא אמר כגון שסבור שהוא עבודה זרה פלונית ופוער עצמו בה לבזותה ובאמת טעה שהיא עבודה זרה של פעור שכן דרך עבודתה וחייב חטאת ע"כ דאי כסבור לבזות אותה ולא לעובדה דרך בזוי פטור אפילו ידע שהיא של פעור. ואין לומר משום דכה"ג פסיקא לי' דפטור משום מתעסק דהא בפרק ד' מיתות דף ס"א לא משכח לאוקמי שגגת מעשה אם לא באומר מותר ולא שקיל וטרי משום מתעסק יעו"ש. ובאמת כן כתבו רבוותא בתוספות דף ס"ד שם דוקא במכוין לעובדה דרך בזוי יעו"ש הא במתכוין לבזותה פטור רק לרב מנשה אמרו הואיל ועובדין אותה דרך בזוי תו כי מכוין לבזותה לחוד ג"כ אסור דמי מפיס אם אינו מכוין לעובדה. אמנם מהרש"א כתב להיפוך דחייב אפילו מכוין לבזויי. וזה אינו. דא"כ משכחת שגגת מעשה במתעסק בע"ז. ומה שהביא מדברי הר"מ והכ"מ אינו מוכרח כלל וכלל יעו"ש. ועיין בתו' פרק כלל גדול ע"ב סוד"ה רבא אמר פטור יעו"ש היטב. וקצ"ע).

עוד יש לומר בזה דלכאורה הא דאמרו שהקדש חלוק משאר מצוות לענין מתעסק שאפילו נתכוין להושיט ידו ליטול חפץ וסך שמן דחייב הנה הא הוי נהנה וחייב אפילו בשאר מצוות שכן נהנה כמו חלבים ועריות. וליכא למימר דוקא בהנאה דאכילה ודכותה אמרו דחייב ולא בהנאה דסיכה או כגון שנתכוין לחמם בגיזי עולה כו' דהרי בחולין

פרק כל הבשר קט"ו ורבי בהנאה מנ"ל כו' כי עם קדוש אתה ונאמר להלן לא יהיה קדש מבני ישראל מה להלן הנאה אף כאן בהנאה. ובעילה הנאה היא. הרי נהנה דעריות הוי בסוג אחד עם הנאה דאיסורים. ועיין בתוספות חולין דף קל"ו ד"ה אי מה דבראשית הגז לא שייך אכילה. הנאתה היא אכילתה. יעו"ש - וצריך לומר כמו שפירשתי בפרק ט"ו מהלכות מאא"ס הלכה י"ד במאי דקיי"ל בפ"ה דמעילה דלא מעל בדבר שיש בו פגם עד שיפגום בפרוטה ויהנה בפרוטה יעו"ש דיליף מקראי א"כ כאן בהושיט ידו ליטול חפץ וסך ידו דאיכא הנאה ופגימה שוה פרוטה אם תאמר דחייב משום שנהנה אכתי לא תוכל לחייבו רק בדבר שאין דרכו ליפגום הא בדבר שדרכו ליפגם הרי הוי כמו נהנה ולא פגם ואינו מועל עד שיפגום בשוה פרוטה ולכן אם מחייבין מתעסק תו חלוק משאר מצוות דגם על פגמו דרך מתעסק תחייבו קרבן מעילה וכיון שכן תו אתי שפיר מה דחייב מעילה במתעסק דפגמא כיון שבהדיוט חייב לשלם ממון באדם המזיק. אע"ג דמזיק את ההקדש פטור מקרבן וחומש [ובקרן מן התורה פליגי רבוותא] היינו בלא נהנה, אבל בנהנה אלא שלא פגם בשוה פרוטה כדיון דבהדיוט חייב בתשלומין אין לך פגם גדול מזה דנהנה אשכחן דחייב בכל איסורים שבתורה. אע"ג דהממון שלו הוא לא כן פגם דינו הוא מפני שצריך שיפסיד ממון הקדש וכיון דגבי הדיוט חייב בתשלומין דקרנא אע"ג דאינו מתכוין כלל וכמו הושיט ידו ליטול חפץ וסך ידו בשמן של פלוני תו גבי הקדש חייב ע"ז קרבן וחומש. כיון דעל מה שנהנה חייב במתעסק ואם כן איכא נהנה ופגם לחייבו. משא"כ בטעה בדבר מצוה ועשה מצוה דפטור אף בקרבן מעילה בפרק לולב הגזול, אע"ג דמצד פגם ודאי חייב דבהדיוט חייב בתשלומי קרן אף בעשה מצוה אם הזיק בכוונה ורק בהוזקו זה בזה אמר דפטור אם רץ בערב שבת בפרק המניח דף ל"ב וכמו שפי' התו' שם וגדולה מזו אמרו בשיבר הרודף אחר הרודף להצילו כלים חייב מן הדין רק מצד התקנה פטור יעוין פרק הגוזל ומאכיל, אמנם משום נהנה פטור וכמו שפירשתי דליכא לחייבו כאן משום נהנה כיון דהוי סלקא אדעתי' שהיא חטאת העוף דעל הנאתו איכא מצוה וכמו שפטור בבא על יבמתו נדה ולא מחייבינן משום נהנה א"כ הוי כפגם ולא נהנה דפטור וזה לא שייך במתעסק, דמצד נהנה חייב, א"כ איכא פגם ונהנה כמו שנתברר לעיל.

ובזה נראה לפרש מה דקשה לי טובא בשמעתא דהתוקע בשופר של עולה פרק ראוהו ב"ד דשקיל וטרי הגמרא אם יצא משום דכיון דתקע מעל ובאיסור קא תקע בהו והלא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור והכא נתכוין לעשות מצות תקיעה ואם כן ליפטור גם ממעילה וכמו אכל עולת העוף בשסבור שחטאת היא דפטור ממעילה וראיתי שנתעורר

בזה בספר טעה"מ [וכן קשה בשבועות כ"ו דאמר שבועה שלא אוכל פת חיטין וקסבור שאוכל קאמר דהוי טעה בד"מ ואולי משום דאפשר בשאלה לא חשיבא טעה בדבר מצוה שהי' יכול לשאול] אולם לפי מה שביארנו דמשום הכי פטור בטעה בדבר מצוה ועשה מצוה אף בנהנה משום דאין ההנאה מחייבת על חסרון הכונה כמו דחייב מתעסק בנהנה משום שכוונתו למצוה הי' במצוה המוטלת עליו ליהנות וא"כ לפי טעותו היה מחויב ליהנות מן העוף ולאכלו ולכן בבעל יבמתו נדה פטור. ונתבונן האיך מעל התוקע בשופר של עולה הלא אין מעילה בקול. דקול ומראה וריח אין בהן מעילה כמבואר פרק כל שעה וצ"ל דאימת אמרו קול מראה וריח אין בהם מעילה דוקא כמו שומע קול שיר משל הקדש ומסתכל בהקדש כמו דאשה בוררת חטים לאור של בית השואבה דדייק בירושלמי דמראה אין בה משום מעילה [כן הביאו התו' בפסחים ובפרק במה מדליקין אמנם בירושלמי איתא יכולה אשה לבור חיטים לאור המערכה ועל זה דייק שפיר אבל של בית השואבה לב ב"ד מתנה ע"ז כמו שפי' התו' וזה יותר נכון יעו"ש ולכן לתלמודא דידן דאמר איסורא איכא מביא בסוכה אשה היתה בוררת חטים לאור בית השואבה ובתנחומא פ' תצוה איתא לאור המנורה וקרוב להירושלמי] וברור אי מדליק פתילה של הקדש לצרכו ודאי מעל רק היכא שכבר דולקת לצורך הקדש מותר להסתכל בה. וכן כתב המל"מ הלכות כלי המקדש פ"ח וכן הוא בקול אע"ג דאינו מכלה הדבר של הקדש כיון שהוא נוטל דבר של הקדש ותוקע או מנגן בו ודאי מעל. ופוק חזי דאשכחן בפרק כיצד הרגל דאמר דזה נהנה וזה לא חסר פטור ומייתי מהא דבנאה לתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיו בשוה פרוטה, ומשני כיון דבהדיוט אם ירצה אדם לדור בתוך ביתו אף באופן דלא חסר מ"מ אם אינו רוצה אינו יכול ליכנס לתוך ביתו בע"כ שלא בשכר כמו כן בהקדש דדעת שכינה איכא מעל. אם כן אם ירצה אדם ליקח שופר של חבירו ולתקוע בו הרי ודאי דיכול לעכבו שלא לתקוע לכן כי נטל השופר ותוקע בו מעל וכן כשלוקח כלי שיר של הקדש ומנגן בו ודאי מעל אלא אם הכלי שיר מנגן לצורך הקדש והוא שומע ומכוין ליהנות אין בו משום מעילה. דכיוצא בזה לא שמענו שיעכבנו האדם שלא לשמוע מכלי שיר שלו ולכן בהקדש ליכא מעילה. דוגמא לזה מצינו גבי הדיוט ג"כ באופן אחר כמו שאם נפלה בהמת חבירו לגינתו שקיל וטרי הגמרא משום מבריח ארי שהשדה מצילה מהיזק החבטא וכן פורע חובו של חבירו ואפי"ה אמרו בשנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר לא מהדר לי' דקא מהני פרוטה דרב יוסף אע"ג דבמה שאינו נותן לעני ונפטר מחיוב הצדקה אין לך מבריח ארי גדול מזה, ופירשו בתו' דכיון דאיהו נוטל חפצו של חבירו ומבריח בזה ארי מנכסיו אסור יעו"ש כמו כן הוא הכא כיון שהוא

נוטל שופר של הקדש ותוקע בו מעל ואם יתקע אחר במזיד בשופר ואיהו ישמע ודאי אף אם יכוין לצאת והוא שוגג ליכא בי' דין מעילה אף אם נאמר מצוות ליהנות ניתנו דקול אין בו משום מעילה. כן נראה ברור. (ובשעה"מ הלכות יו"ט סוף פרק ד' ראיתי דברים אינם צודקים יעו"ש היטב).

וכיון שכן תו ליכא לפוטרו משום טעה בדבר מצוה ועשה מצוה דהא נהנה וכמו דמחייבינן מתעסק היכא דנהנה כן מחייבין אע"ג דנתכוין לדבר מצוה ואין בכונה כדי לחייבו. כיון שנהנה זה הוי כונה (רש"י בסנהדרין) ואי משום דהכונה היתה למצוה ליהנות זהו דוקא בטועה בדבר מצוה שהוא ביאה או אכילה כמו שעושה בשוגג באיסור. אבל כאן גבי מעילה בשופר של עולה הלא הטעות הי' בדבר מצוה שאין המצוה רק בשמיעת הקול בלבד לא ע"י נטילה ותקיעה אלא אפילו אם תהי' התקיעה ממילא ע"י אחר שתקע במזיד ודאי דיצא בו (וכמו שהסביר ההמ"ג גבי שופר הגזול דאין גזל בקול יעו"ש) ואם כן הכונה למצוה שהיא בקול היינו בשמיעת הקול שאין זה הנאה חשובה למעול ולכן כי שגג ותקע היינו שנטלו ותקע בו מעל משום דנטלו לתקוע בו דזה ודאי מעל כיון דהדיוט יכול לעכבו איכא בזה דין מעילה וכיון דתמיד איכא דעת שכינה הלא כנוטל ונהנה מדעת גבוה הוי שזה חשיב הנאה למעול תו חייב מדין נהנה אע"ג דנתכוין לדבר מצוה כיון שטעותו שהי' לדבר מצוה אין צריך מעשה ועכשיו שגג בה נתחייב בה שהמצוה היתה יכולה להתקיים ע"י שמיעה שאין בזה חיוב מעילה. ודוקא ביבמתו או בעולת העוף שלפי טעותו להמצוה צריך ביאה או אכילה כמו שצריך עכשיו להחיוב ודו"ק היטב.

ונראה באמת דלא אשכחן דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה ופטור רק היכא שהמצוה והעבירה שאתה בא לחייבו עליו המה בסוג אחד היינו אם המצוה והעבירה המה על הדבר או שניהן המה על האדם כמו נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו שהנותר אסור באכילה והצלי מצוה להיות נאכל, וכן יבמתו נדה שהיבום והנדות שניהם מתיחסים אל האשה שבזה הגוף מצוה ליבם ובזה הגוף אסור לבעול כשהיא נדה וכן כשסבור שזו חטאת העוף והיא עולת העוף שחטאת העוף מצוה להיות נאכלת ועולה אסורה באכילה שמצותה להיות נקטרת בזה הדין הוא דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור וכ"ש היכא שהמצוה שהי' טועה לעשות היא מתיחסת אל גוף הדבר והאיסור מתייחס אל האדם לעצמו כמו שלמים ששחטן לשם פסח שכסבור שהוא פסח ומצוה להיות נשחט בשבת שמתייחס אל גוף הדבר דהלא משנה דאלו דברים מיירי אף ששחט אחר שאינו נמנה על הפסח ג"כ מיפטר משום דהמצוה היא על הפסח שיהא נשחט

ומתייחס אל גוף הדבר והאיסור שחילל שבת הוא מתייחס אל האדם שאסור לעשות מלאכה בשבת ומצוה לנוח בשבת ואין האיסור מתייחס בעצם אל הדבר כ"ש שפטור, וכן גבי תינוק שסבור שנולד בשבת והמצוה היא על התינוק למולו מתיחס אל עצם התינוק בלבד והאיסור אל האדם פטור, וכן מי ששכח והוציא לולב לרשות הרבים ששניהם אינם מתיחסים אל הלולב רק אל האדם שאם עלה בדעתו שזהו לולב ומצוה ליטלו הלא אין המצוה מתיחסת אל הלולב הזה דוקא אלא שעל האדם יש מצוה ליטול לולב ויכול הוא ליטול איזה שירצה וכן כשהוציאו לר"ה יעשה מלאכה האיסור ג"כ מתיחס אל האדם שעשה מלאכה בשבת מה שאין כן בתקע בשופר של עולה שכסבור שהוא של חולין הלא המצוה אינה מתיחסת אל השופר אלא שהאדם מצוה לתקוע בשופר יהי' איזה שיהי' אבל לא שיתקע בשופר זה דוקא, וכשנמצא שהשופר הוא של עולה האיסור מתייחס אל השופר שהאדם אסור לתקוע בזה דשופר שפיר חייב ולא מיפטר משום טעה בדבר מצוה ועשה מצוה. וטעמא רבה איכא דמשום דטריד במצות לולב שמצווה עלי' טעה ועשה איסור מלאכה בגופו בלולב זה אבל לא משום שטרוד במצוה המוטלת עליו יטול שופר האסור וזה נכון קצת והוי כמו שאין זמנו בהול והו"ל לשאולי ולעיוני אם איכא מצוה או לא.

וקצת יש לדקדק על זה מהא דפרק אלו דברים מ"ש יבמתו נדה אשתו נדה נמי ומשני במעוברת אלמא דהוה מדמה המקשן מצות פרי' ורבי' להך מצות יבום אע"ג דמצות פו"ר היא על האדם ויכול לקיים באחרת משא"כ מצות יבום דהמצוה מתיחסת אל היבמה ויש לחלק דזה אינו אלא דוקא במצוה שכיון שקיימה פעם אחת אין שוב מצוה בפעם אחרת כמו אם תקע שופר פעם אחת אין מצוה כלל לתקוע בשופר אחר משא"כ פו"ר דינסוב כי אלפא לקיים מצות פו"ר ולא איכפת לן מה שמתייחס אל האדם עוד יש ליישב ואין להאריך, אך צ"ע קצת במכבה את הנר בשביל חולה שאין בו סכנה דחייב הא טעה בדבר מצוה של ביקור חולים, ויש לחלק במצוה שבין אדם לחבירו כמו צדקה דריש שבת עיין תוי"ט דכי"ב משכחת בע"ז דמצוה כזו מצאנו גם בע"ז לרפאות חבירו כו' וכל דינו של טעה בדבר מצוה הילפותא היא מעכו"ם כמפורש שבת קל"ז ור' יהושע התם לא טריד מצוה. יעו"ש ודו"ק.

הלכה יב

כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית ביותר כו' חייב וכו' אבל אם נתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור וכו'.

בגמרא דף צ"ב מ"ש לפניו ובא לו לאחריו דפטור דלא איתעביד מחשבתו וכו' אמר ר"א

תברא. אמר רבא ומאי קושיא דילמא כו' דנתכוין לשמירה מעולה כו' שמירה פחותה כו' דיוקא דמתניתין קשיא המתכוין להוציא כו' אמר ר"א תברא אמר רב אשי מאי קושיא דילמא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא לאחריו ובא לו לאחריו דאיתעבידא מחשבתו כו' וכן פסק רבינו כרב אשי - וכן מסיק שם אלא לאחריו בא לו לאחריו ד"ה חייב כי פליגי כו' וכן חשיב רבינו לקמן פרק י"ב הלכה י"ג לדאחר ידו ופי' למטה פטור. הא לאחריו חייב ע"ש ובדברי הלח"מ כאן יש ט"ס עיין ותבין. והנה להבין דברי ר' אלעזר עיין בירושלמי פירושא דמילתא דתליא אם פלוגתא דר"א ורבי יהושע היא בשם אחד או בשני שמות דלר' יהודא דסובר תמן דנתכוין ללקוט תאנים וליקט ענבים דהוי שם אחד בזה פוטר ר' יושע וא"כ הכא ג"כ פטור ולר"ש ורש"ז דסברי דבנתכוין ללקוט תאנים וליקט ענבים גם ר' יושע מחייב רק בנתכוין למלאכה זו כמו קצירה ועשה מלאכה אחרת בזה פטור לר"י. וא"כ הכא במשנתינו הוי כמו נתכוין ללקוט תאנים וליקט ענבים. ועיין בפני משה שהגיה ופירש היטב. ופירוש זה של המשנה בכריתות הוא דלא כתלמודא דילן שמה דמסיק דנתכוין ללקוט תאנים וליקט ענבים לכו"ע פטור יעו"ש ופליגי כגון שאבד מלקט מליבו והדברים ארוכים, אין כאן מקומם - ולמאי דמסיק הגמרא דעל דיוקא דלאחריו ובא לו לאחריו פליגי תנאי (ומה דנתכוין להוציא לאחריו ובא לפניו הוי כנתכוין לחתוך התלוש וחתך את המחובר דפליגי בזה אביי ורבא בפרק כלל גדול דלרבא דאמר פטור צריך לפרש כרב אשי דלא מיבעיא אמר ודו"ק) נראה דהיינו תנאי כדאמר בירושלמי ריש שבת ואפשר שלא יעשה בינו ובין הכותל כרמלית, פירוש, דאם הוא יוצא מן הבית ומשאו לאחוריו קודם שרחוק ד' טפחים מכותל הבית הוי הך חלל שבינו לבין הכותל ככרמלית וא"כ אחר שמתרחק מן הבית ד' טפחים הוי מוציא מרשות היחיד לרה"ר דרך כרמלית, דתליא אם מהלך כעומד דמי ופטור או לאו כעומד דמי וחייב יעו"ש היטב בירושלמי דריו"ח מוכיח מכאן דהמוציא מרשות היחיד לרה"ר דרך כרמלית חייב ודו"ק כי ז"ב בס"ד, וזה כוונת הירושלמי פרק המצניע הלכה ב' אין לך מיטלטל בר"ה ונעשה כרמלית אלא אדם בלבד פירוש דגבי אדם אמרינן דהאויר שבינו לכותל נעשה כרמלית אם אין בו ארבעה טפחים אבל כל מילי לא מבטל תורת רשות הרבים אף אם אין בין דופן הכלי לכותל הבית ארבעה טפחים. מש"ה קאמר לעיל הירושלמי אר"ז ברחוק מן הכותל ד' אבל אם אינו רחוק מן הכותל ד' פירוש שאין בין העני לכותל ד' טפחים הוי כרמלית מקום שבין העני ולכותל והוי כמושיט לכרמלית - וכפי הנראה דבבלי לא מזכיר כלל הך מילתא מסתמא פליג וסובר דאף אדם לא מבטל תורת רשות הרבים מהפסק האויר

שבינו ולכותל. וטעמא דהוא ארעי לכן לא נזכר כלל בתלמודין אבל לר' אלעזר דמוקי כתנאי מסתברא דכוונתו כשיטת הירושלמי ודו"ק.

הלכה יד

במ"מ. ומהם פ' המצניע בגמ' (שם צ"ב).

נ"ב עיין דף ק"ג. ודלא כר' שמעון.

פרק ב

הלכה ב

ומכבין מלפניו את הנר.

נ"ב ובתנאי שא"א להוציאו למקום אחר ולהסתיר האור ממנו פי' המשנה. ויעוי' פרד"ר דרוש י"ט.

הלכה ט

בהמ"ג. ומ"מ עיקר הדבר דלדידן דקי"ל כר"ש אין מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמת איסור שדחה בידים כו'.

הנה דע דבפירות העומדין לסחורה וכיו"ב כתב רבינו לחלק דיום טוב דקיל אסור מוקצה וברור דשבת שחל ביו"ט ג"כ אסור מוקצה אע"ג דשבת חמיר מ"מ לא פלוג ויעוי' כזה בספר אור שמח בפ"ח מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ח' בזה. אבל כאן השוחט לחולה מסוכן בשבת שחל להיות ביום טוב מותר לבריא לאכול אע"ג שנחלה בשבת והוי מוקצה מ"מ כיון שביו"ט לא הוי' הבהמה מוקצה דעומדת לשחיטה ועיקר ההקצאה היא משום איסור מלאכת שחיטה דשבת ובשבת ליכא מוקצה וביו"ט לבדו אינו אסור לכן גם בשבת שחל להיות ביו"ט ג"כ מותר הוא לבריא.

הלכה י

חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י עכו"ם כיצד אומרין לעכו"ם כו' לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה כו' וכן כוחל עיניו מן העכו"ם בשבת אע"פ שאין שם סכנה ואם היו צריכים לדברים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפי' ישראל לפיכך מעלין אוזנים בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבר.

הנה דברי רבינו נראין כסותרים שהרי הכוחל עיניו אינו אלא שבות כמבואר פרק המצניע צ"ה ולקמן פרק כ"ג מפני שהוא דומיא דכותב ואפ"ה לא שרי רק ע"י עכו"ם הא ישראל בעצמו אסור והרב המגיד פירש לחלק בין חולי המתפשט בגוף לחולי באבר אחד ואין זה נזכר כלל בדברי רבינו. ונראה דעת רבינו דמלאכת שבות שאין המלאכה

נמצאת אלא כשהיא מתיחסת לחולי שאין בו סכנה כמו להחזיר השבר וכן מעלין אנקלי ואזנים וכי"ב שכל מקום שמלאכה זו נעשית הרי היא בשביל חולה שאין בו סכנה להכי שרי אף ע"י ישראל משא"כ בכוחל עיניו שיש כוחל לתכשיט כמו שאמרו בפרק המוציא יין ולקמן פרק י"ז הלכה י' וכיון שענין הכחל של עין מתיחס לתכשיט כמו לרפואה להכי לא הותר בישראל כי אם ע"י נכרי והוי דומי' דהבאת רפואה מרשות לרשות שאין ההבאה מלאכה המיוחדת דוקא לרפואה וכן בישול ואפי' דמלאכות נינהו ואינן מיוחדות דוקא לחולה. דומי' דהכי הוא מלאכת שבות דכוחל אינה מיוחדת לחולה דוקא שישנה גם לתכשיט אבל הנך דמחזירין השבר ומעלין אנקלי אם את עושה היינו נשברה ידו כו' ההחזרה היא רפואה לחולה ובכ"מ שהיא היא מלאכת רפואה לחולי להכי כיון שאינה מלאכה גמורה מותרת היא אפי' ע"י ישראל. ולכן לקמן פרק ששי הלכה ט' י' כתב רבינו דבר שאינו מלאכה וא"א כו' אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת והוא שיהיה מקצת חולי כיצד אומר ישראל לעכו"ם כו' או מביא לו מחצר לחצר שאין עירוב ביניהן מים חמים להרחיץ בהם קטן ומצטער כו' ועיין הה"מ בשם ההשגות ולפ"ז אתי שפיר דדומי' דהבאת חמין אייר והרי הבאת חמין אינו מיוחד דוקא לחולה ויתכן גם לבריא להכי כיון שאין שבות זה מיוחד לחולה ואינו כמו הך דמחזירין השבר וכי"ב שכל מקום שענין זה נעשה הרי הוא רק בחולי אלא שהוא מתיחס בין לחולה בין לבריא להכי אסור אף שבות ע"י ישראל רק ע"י עכו"ם עושין. ובזה לחולה שרי אף מלאכה גמורה ע"י עכו"ם ובקצת חולי ומצטער לא משתרי ע"י עכו"ם אלא שבות דהוי שבות דשבות ולקמן פרק כ"א כתב דכל מקום דאיכא חששא דשחיקת סממנים אסור לחולה ע"י ישראל אף בדבר שאין בו גם שבות יעו"ש כ"ז ברור ומפורש בדברי רבינו למעיין היטב ודו"ק.

הלכה יד

בהמ"ג. ד"ה וכן מרחיצין כו' וכן דעת רבינו כו' פרק שני מהלכות מילה כו'.

נ"ב עיין שם כס"מ באורך.

הלכה טז

שמע שטבע תינוק כו'.

נ"ב עי' ירושלמי סוף האורג הלכה ו' ודו"ק היטב.

פטור מכלום

פי' דאין מכין אותו מכת מרדות.

נתכוין להעלות דגים כו' פטור.

פי' אבל מכין אותו מכת מרדות וכמו שפסק פ' י"ב הל' י"ח מהל' נדרים בהפר לה אביה והיא לא ידעה כו' דמכין אותה מכת מרדות הואיל ונתכוונה לאיסור וכר' יהודא שם ופשוט.

הלכה יח

מי שנפלה עליו מפולת כו'.

נ"ב אפילו אם הוא מחלל שבת ולא ישמור שבתות ואפי' בא בפשיעתו שנפל הגל עליו ע"י שהי' חותר במחתרת וחלל השבת שעשה פתח שבת אפי"ה מפקחין עליו הגל ומחללין השבת להצילו כמבואר בגמרא פרק בן סורר ומורה דף ע"ב דמים לו אר"ש לא נצרכא אלא לפקח עליו את הגל וברש"י שם יעוי"ש ופשוט.

הלכה כא

בלח"מ. וע"ק דהא דמצא כו'.

נ"ב כעת נדפס תשובות הרמ"ה והאריך בזה להקשות כן עיי"ש.

פרק ג

הלכה א

אבאר קצת עניני שהיה והטמנה ויבואר גם דעת רבינו בפרק זה בס"ד. **דע** דאיכא תרי טעמי באיסור חזרה חדא כמו שפירשו התוספות ורז"ה דגזר שמא יחתה בגחלים אם יחזיר לתוך הכירה ומאי דגרע משהי' זהו לפי דכשמשהה הא ודאי רותח הוא אבל בחזרה בשבת דחייש שמא נצטננו שוב בשעת החזרה יש לחוש שמא יחתה בגחלים וכמו"ש רבינו תם בספר הישר באורך דבסתם חזרה התבשיל צונן הוא עיי"ש בזה. עוד איכא טעמא לאסור משום מבשל בשבת ואף אם נתבשלה כל צרכה מ"מ אסור להחזיר משום דמיחזי כמבשל בשבת ואתי להחזיר גם כשלא יהא מבושל כל צורכו. ונראה דהך טעמא דמבשל תלי' באשלי רברבי כי כ"ז שאינה ראוי' לאכילה היינו שלא נתבשלה כמאכל בן דרוסאי לא שכיח שיטול הקדירה מן הכירה בשבת דליתי אח"כ לחזרה וע"כ בראוי' לאכילה ושוב אין בה משום בשול אחר בשול ואמאי נגזור להחזיר אמנם זהו לשיטת הפוסקים אבל דעת הרמב"ם הוא דיש בה משום בישול אחר בישול כ"ז שלא נתבשלה כל צרכה לגמרי עיין פרק ט' ובהמגיד - ולפי זה רבינו אזיל לטעמי' וסבר דמשום בישול אסרו להחזיר ומש"ה פסק דכל שאסור להחזיר אסור לסמוך דמאי נ"מ כיון דמשום בישול אתי גזירה שמא יחזיר קודם שנתבשלה כל צרכה ומש"ה פסק

דמבעוד יום מותר להחזיר דהא ליכא חשש דבישול כלל. אבל התוספות לטעמייהו דמשום שמא יחתה הוא דמשום בישול לא שייך דלאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי היינו שתהא ראויה לאכילה שוב ליכא משום בישול כלל עיין תוספות י"ח בד"ה שמא יגיס דפירשו משום צובע וברא"ש פרק כירה וקודם בישול כמאכל בן דרוסאי אין דרך ליטול מן הכירה וע"כ הטעם הוא דאסור משום גזירת חתוי ולפ"ז דוקא תוכה אסור הא לסמוך אצלה שרי, כיון שדופן הכירה מפסיק בין הגחלים תו ליכא למיחש שמא יחתה ומש"ה אסרי להחזיר מבע"י שמא יחתה משחשכה ועיין רא"ש ודו"ק. ולכך סמך רבינו דין דמגריפה בהלכה י"א שגם הני דיני דחזרה משום בישול הוא דאסורים וברור.

ולפי דעתי נראה הא דאסור להחזיר בכירה גרופה בהניח ע"ג קרקע היינו דוקא בנטל להשתמש מתוכה אבל בנטל מכירה שהבלה מועט ליתן לכירה שהבלה מרובה אפילו בהעמיד ע"ג קרקע שרי כיון שלא נטל להשתמש ממנה דבנטל להשתמש מתוכה דוקא מיחזי כמו שנגמרה שהי' הראשונה ולכך לא הזכיר הגמרא רק עובדא דר"ה דמזגו לו הכוס ובזה מפליג הגמרא בין עודן בידו להניח ע"ג קרקע.

ואפשר לפרש הא דבעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו כוונתו היא לכך כשהעמיד ע"ג קרקע בינתיים רק שלא נטלה להשתמש מתוכה אלא לפנות ממיחם למיחם מהו מי הוי כהעמיד ע"ג קרקע בנטל להשתמש מתוכה או לא ויתישב מה שהקשו בתוספות ודו"ק.

ובענין חזרה מבעו"י כשאינה גרופה עיין בתוספות ל"ו ד"ה ובה"א וברא"ש. והר"ן כתב דלבית הלל דמתירין בפ"ק להתחיל מבעו"י דלא גזרי אטו משחשכה בוודאי שרי אף באינו גרוף, וב"ש לטעמייהו דסברי דאסור ולכך מבעו"י כ"ז שאין שיעור לבשל אסור להחזיר עיי"ש וקצ"ע דמ"ש מטעינת קורה דמותר משום שאין בה חיוב חטאת א"כ הכא נמי כיון שנתבשל כמאכל בן דרוסאי תו ליכא משום מבשל ואמאי גזרו ב"ש בהא קודם חשיכה ועיין ר"ן פ"ק ורא"ש שם. ולפי מה שהבאנו לעיל דגזירה שמא יחתה משחשכה א"ש, אבל הר"ן פירש משום מבשל עיין בכל דבריו וצ"ע עוד.

ובמה שכתב רבינו כל מקום שאין מחזירין עליו אין סומכין לו בשבת עיין במגיד וביח יוסף שהביאו ע"ז דברי התוספות. ובמחכתה"ג דבזה הוי להו לפלפל לעיל הלכה ז' שכתב ואין סומכין לו אע"פ שגרף או כסה כו' דזה מיירי בסמיכה דשהיה מבעו"י אבל כאן נקיט רבינו דין אחר דכל מקום שאין מחזירין עליו אין סומכין לו ג"כ בחזרה והיינו בכירה כ"ז שאינה גרופה שאין מחזירין אפילו מצטמק ורע לו וכי"ב ה"ה דאין סומכין בחזרה וזה לא מוכח כלל מהך ברייתא דכופח דהתם איירי בשהיה כמו שיתבאר למעיין.

אבל גם ע"ז חולקים כל אלה שפוסקים כחנניה התוספות ורז"ה שפירשו דף ל"ז דהך בעיא דסמיכה בחזרה מיירי ונפשט דמותר והרמב"ם אזיל בשיטת הרי"ף ועיין רא"ש ודו"ק. וקצת צ"ע פסק רבינו דלפי סברת הגמרא דשהיה מותר בסמיכה באינה גרופה מוכח דגם סמיכה בחזרה באינה גרופה ג"כ שריא דהא בגמרא בעי למיפשט מהך דשתי כירות המתאימות דמשהין ע"ג גרופה וקטומה ואע"ג דקא סליק לה הבלא מאידך וא"כ הא תנא בסיפא רי"א ובה"א אף מחזירין הרי דמותר לסמוך בחזרה בשבת אצל אינה גרופה. וצ"ל דלפום ס"ד בודאי כן הוא, אבל לפי המסקנא אין ראי' מהתם דמדלי' ושליט בה אוירא ובכה"ג שרי' גם בחזרה וכיון שלא נזכר היתר דין הסמיכה בחזרה לכן פסק רבינו לאסור והא חזינן דתנא דמשנתינו לא הזכיר דין סמיכה אצל תנור לאסור אע"ג דפריש בין מתוכו בין מע"ג הרי כייל דין סמיכה בהך דין דעל גביו, א"כ בכירה דקא נקיט לא יתן עליו עד שיגרוף או כו' ג"כ כייל דין סמיכה דלא יסמוך עד שיגרוף אע"ג דבשהיה מותר בסמיכה כמו דפריש בברייתא אבל חזרה לא פריש ובאיסורא קאי וכמו דהך עלי' דנקיט הוא משום סיפא דמחזירין דוקא עלי' הא לתוכה אסור כר' חלבו ודו"ק.

ובמה שכתב רבינו בהלכה י' כל שמותר כו' הביא ההמ"ג בשם ראב"ד שכתב שצ"ל כל שאסור לשהותו כו' אסור להחזירו וחשבו למתעתע ולדעתי יתכן בכוונת ראב"ד דסובר דתבשיל שמצטמק ויפה לו דבשהיה אסור עד שיגרוף ואפילו נתבשל כל צורכו ומותר בגרוף וקטום אסור בחזרה ולא התירו להחזיר בשבת אלא דוקא מצטמק ורע לו שמותר בשהיה אפילו בכירה שאינה גרופה וקטומה ובברייתא דנקט ר' יהודא דין דעקר לא יחזיר ע"כ אחמין הוא דב"ש ג"כ מתירין בשהי' ואסרי בחזרה וחמין הוי מצטמק ורע לו. וזהו שהגיה כל שאסור לשהותו ע"ג האש היינו באינו גרוף וקטום אסור להחזירו אפילו בגרוף וקטום ולכך לא אייתי גמרא דילן לענין חזרה בשבת אלא עובדא דר' אושעי' בחמין ובהוחמו כל צרכן דהוי מצטמק ורע לו. והא דאמר בריש סוגיין וב"ה אומרים חמין ותבשיל כו' שמחזירין תבשיל היינו בקושיא דלא סליק לי' פירוש דמשנתינו [ואפשר דאי להחזיר תנן הא לשהות שרי אף ביפה לו באינה גרופה אז להחזיר שרי בגרופה] אבל לפום המסקנא לא איירי בית הלל רק במה דמיירי ב"ש דלא קאי רק אחמין דהוי מצטמק ורע לו דבזה מתירין הם בשהי' ובהא מתירין ב"ה בחזרה. וזו היא שיטה חדשה ונכונה בעיני ודו"ק ועיין לקמן.

והנה כתבו התו' בשמעתין ל"ח: ד"ה אילימא בשאינה גרופה כו' דבגרופה לא מסתבר לי' שיהא חילוק בין גפת ועצים לקש וגבבא כו' מזה נראה דלאביי דבכופח אין נ"מ א"כ מטעם זה בכירה נמי דגרוף וקטום אסור להחזיר בתוכו כר' חלבו א"כ בהסיקוהו

בקש וגבבא ג"כ אין מחזירין לתוכה וע"ז לא אשכחן מאן דפליג א"כ אמאי דחיק הש"ס לעיל דר' חלבו אמאי לימא דקאי אקש וגבבא ומיהו זה ל"ק דאיפה נזכר חזרה דקש במשנתינו אך לא שמענו זרות כזה ותו בהעמידן ע"ג קרקע ג"כ יהא אסור בחזרה בשבת בהסיקוהו בקש וגבבא וכ"ז זר. לכן נראה דבאמת בקש וגבבא לא חיישינן כלל דליכא גחלים אבל בגפת וגרופה שהי' גחלים אסור בהני מילי. אמנם בכופח לא ניחא לי' לחלק דהכא הטעם הוא על כרחו משום שהבלו עושה אותו כתנור ובגרוף מגפת אין בו הבל יותר מקש וגבבא וא"כ הוי ככירים של גפת שנגרף האפר מתוכו ופשוט. והנה לא ידענא פירוש הברייתא כופח שהסיקוהו בקש כו' ואין נותנין ע"ג מאי אין נותנין ע"ג דקאמר כיון דהוי ככירים שהוסק בקש א"כ הכל שרי אם לא דבכיריים שהוסק בקש אסור להחזיר לתוכה ואם העמידה ע"ג קרקע וראיתי להגר"א בהגהות דגריס ונותנין לו ע"ג ע"ש ומצאתי בב"ח שהעיר קצת מזה ועי' תו' ישנים ובאמת כי הטור חולק על רבינו והגירסאות שונות וברי"ף לא נזכר כלל הך דכופח ולא היה בגרסתו.

והנה בהלכה ו' כתב רבינו ולמה אסרו לשהות בתנור אעפ"י שגרוף כו' ומפני זה הכריח הר"ן כהרז"ה ז"ל דבגרופים הגחלים מתחת הקדירה לצד אחר מיירי משנתינו ובזה אסור בתנור אבל בגרוף לגמרי גם בתנור מותר ועמד ע"ז מלשון הירושלמי הגורף עד שיגרוף כל צרכו כו' צריך לחטט ביד ונדחק דמיירי הכל לצד אחר מתחת הקדירה, ופוק חזי לקמן הלכה ב' הורי מדוחק מיגרוף תנורא ומיתן תלתא כפין כו' דלא ידעין מגיריית ע"ש ג"כ לצד אחר ואטו מי לא יכלו לגרוף כל הגחלים וחומו משתמר וכל משכיל רואה שפירושו בירושלמי לא מחוור ואחר הסליחה אין סעד כלל מהירושלמי דלפום גמרא דילן דקא מתמה אלא אי אמרת בשהיה תנן מ"ל תוכה מ"ל גבה הרי דסובר דבשהיה אין סברא לחלק דעיקרא דאיסורא הוא משום שמא יחתה בגחלים ומ"ל תוכה ומ"ל גבה. ולפ"ז שפיר כתב הרז"ה דבגרוף לגמרי אין סברא לאסור שהיה אף בתנור כלל וכן חזרה דלדידי' הוא משום שמא יחתה אלא בגרוף לצד אחר דוקא ובכירה כה"ג שרי. אבל הירושלמי אמר דבשהי' ג"כ תוכה אסור ודוקא על גבה מתיר במשנתינו ומפרש דאימת מקרי תוכה כ"מ שאין היד שולטת [ומוכרח דהירושלמי על שהיה קאי לחלק בין תוכה לע"ג מעובדא דר' זעירא דהוי מעוט קומי תבשילין רותחין עי"ש והרמב"ן לא פירש כן] ומייתי מהך דאמרינן מותר להפשיר במקום שהיד שולטת כו' דמיירי בשבת. וטעמו דגזר ע"ש אטו שבת ואינו מבושל כמאכל בן דרוסאי וכמה עובדי דמייתי בכירה גרופה דאצרוך למיתן תמן תלתא כפין (אבנים) כדי שלא יהיה במקום שאין היד שולטת א"כ בגורף לצד אחר אסור דאף מחום הגחלים גם למעלה על גבה היד אין שולטת שם,

וכן בתנור שחומו משתמר מאוד אין היד שולטת גם על גבה אף אם גרוף מכל הגחלים לגמרי וזה ברור בשיטת הירושלמי ולכך אמר הגורף עד שיגרוף כל צרכו. ובקוטם פשיט מהך דתנן יו"ט שחל ערב שבת דאסור לקטום שהוא מכבה וכבוי אסור ביו"ט. מלבד עליה נעורת של פשתן דהבערה לצורך כבוי מותר. (ואפשר דמשום אוכל נפש שרי) הדא אמרה אפי' לא קטם כל צרכו. דלא בעי אלא מקצת וכ"ז ברור בס"ד ועיין ביצה ל"ב קטמא שרי ובהגהות מיימוניות פ"ח אות ל' ע"ש היטב. והכוונה לקטום את התנור שרי אע"ג שמכבה לצורך וכמו דשרי לגרוף אם אי אפשר לאפות ודו"ק. ובהלכה י"א כתב רבינו ומותר להחזיר מכירה לכירה אפילו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובא כו' ומקורו העיר המגיד מסוף פרק ב"ט ובכירה סוף הלכה א' א"ר אמי זימנין סגיאין יתיבת קומי ר' הושעיא ולא שמעית מיניה הדא מילתא. א"ר זריקן לר"ז לא שמע מיניה מותר שמע מינה אסור פירוש בתמיה הלא איסור לא שמע ממנו ור' לעזר מעיד ששמע שמותר לכן קיי"ל דשרי וזה ברור ודלא כרבינו ירוחם שהביא להיפך במח"כ עיין שירי קרבן. ונראה סעד לזה מתלמודין דף ל"ז דקא בעי למיפשט מהך דאמר ר' ספרא אמר ר' חייא קטמה ונתלבתה סומכין לה ומקיימין עליה ונוטלין ממנה ומחזירין לה ש"מ לסמוך נמי קטמה אין לא קטמה לא כו' סומכין בחד מקום הוא כו' ואם נימא דאסור להחזיר מכירה שהבלה מועט לכירה מרובה א"כ כשסמך מבעוד יום אצל הכירה שדופן מפסיק ואח"כ בשבת מחזיר ע"ג כירה בוודאי אסור שמתחילה היה הדופן מפסיק ועכשיו אינו מפסיק וא"כ קמ"ל רב ספרא בשם ר"ח תרתי דקטמה ונתלבתה הוי כקטומה ומש"ה תרתי נקט סומכין לה ומקיימין עליה ונוטלין ממנה ומחזירין לה היינו אם סמך מבעו"י חוזר וסומך עליו בשבת ואם היתה ע"ג מבעו"י מותר להחזיר ע"ג בשבת אבל כשסמוכה מבעו"י אסור להחזיר ולתת ע"ג בשבת. אלא ע"כ דשרי ומש"ה מקשה שפיר סומכין למה לי קטמה ומכש"כ דשרי להחזיר מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה. וזה ראיה נכונה ודו"ק.

ואגב נבאר דיבורי רש"י אחדים בזה. ל"ז ד"ה אי ר"מ קשה כו' ולב"ה בתרתי כו' עיין רש"א. ופשוט דהכא אפשר משום דסליק הבלה דאידך דהוי כסומך ע"ג כירה שאינה גרופה וכמו דהוי ס"ד דגמרא לקמן ומש"ה תבשיל לא ולכך לא הוי רק חדא ודו"ק.

שם רש"י ד"ה משהין עליה ואעפ"י שלא קטמה ואמוראי נינהו אליבא דריו"ח. בלא זה איכא אמוראי, דרב ששת אמר ר' יוחנן חמין שלא הוחמו כל צרכן ורב שמואל בר יהודא אמר משמיה חמין שהוחמו כל צרכן ואפשר משו"ה לא קשה דאימא דרב ששת מיירי במצטמק ויפה לו ואינהו מיירי במצטמק ורע לו וכן היא שיטת בעל המאור. ומה

שדחה זה הרמב"ן במלחמות כבר כתבו התוספות ל"ו: סד"ה חמין ותבשיל סברא לאסור במצטמק ויפה לו ולהתיר ברע לו בלא הוחם כל צרכו מהכרח השמועה. ומה שכתב הרש"א שט"ס נפל ברא"ש וצ"ל מצטמק ורע לו במחכ"ת נעלם ממנו דברי המלחמות באורך גדול. ואכמ"ל.

שם רש"י ד"ה להחזיר תנן כו'. הילכך עיקר לא יחזיר הואיל ואינה גרופה עיין רש"ל ורש"א. ובפשוטו נראה דאם נימא דלשהות תנן דבעי גרופה וקטומה א"כ דמי לחזרה דמה שמותר בשהיה מותר גם בחזרה בין לב"ש בין לב"ה. א"כ לדידן דקיי"ל כחנניה דפליג עלייהו דמותר לשהות באינה גרופה וקטומה כ"ז שנתבשל כמאכל בן דרוסאי הוה אמינא דגם להחזיר מותר אחרי שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אף באינה גרופה דדומה לשהיה בכל מילי. משו"ה קאמר דלהחזיר תנן ומוכח מזה דחזרה גרע טובא משהיה דשהיה מותרת באינה גרופה ולהחזיר אסור והיינו כרב ששת וע"ז פריך רבא תרווייהו תנינא דמסתמא דפ"ק מוכח דסיפא להחזיר תנן ודו"ק.

ובירושלמי הלכה ב' ר' יודן בי ר' ישמעאל הורי מדוחק מיגרוף תנורא ומיתן תלתא כפין ומירמי עליהון ובלחוד לא ידעין מגיריית. וזה כפי מה שמתיר לעיל הירושלמי גבי כירה בשהיה דוקא על גבה למרמי תלתא כפין כמו שהורה ר' זעירא וטעמו שהקיל בתנור משום דסובר דתנור של משנתינו הוא בתנור של נחתומין הא תנור דידן ככירה דמי וכמו שהביאו רמב"ן ור"ן בשם ר' חננאל ולכך הורי דלא ידעין מגירות גזירה מפני הנחתומין וז"ב. [ולהך שיטה שבחידושי דבקש וגבבא אף בתנור מותר א"ש דבהוסק בקש וגבבא מיירי ודו"ק] והנה במה שפירשתי לעיל שיטת הראב"ד דחזרה בכירה גרופה לא שרי רק במצטמק ורע לו מדלא מדכר הגמרא רק חמין בזה העיקר הוא כרבינו ז"ל דהירושלמי מכריח וז"ל פרק קמא הלכה י' ר' ביבי בשם ר' יוחנן תבשיל שור שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר להחזירו ע"ג כירה קטומה הרי כיון שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אפילו בשר שור דצריכה הרבה בישולא ומצטמק ויפה לו מותר אע"ג דבשהיה באינה קטומה אוסר אף חמין שהם מצטמק ורע לו ודו"ק.

ובירושלמי פרק קמא הלכה י' ר"ש בשם ר' אבוה ב"ה ילפין מלאכת היתר ממלאכת איסור אילו עשה כן בשבת שמא אינו אסור ודכוותי' עשה כן מבעוד יום מותר ואמרתי בביאורו דנראה דהירושלמי מתרץ מה שהקשו ב"ש לב"ה אי אתם מודים שאין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעו"י וע"ז משני שפיר דניחזי דבשבת יש שני עניני מלאכות אחת מה שחיובו נגמר בשעת עשיית האדם את המלאכה כמו מבעיר וצידה וכי"ב וכיון שע"ז אנו מחייבין אותו כשעשה בשבת ה"נ קודם השבת כשעשה

המלאכה נגמרה פעולתו ומה שנעשה אח"כ בשבת לא חיישי' ולא שייך שום גזירה אבל בצלייה ובאפייה שאם נצלה בו כגרוגרות או נאפו פניה או נתבשל שליש בישול חייב אף שהצלייה בא אח"כ ממילא ואם ירדה הפת קודם גמר האפייה פטור ולכך כשהניח ע"ג האש מבעו"י והצליה והאפיה היתה בשבת א"כ לא נגמרה מלאכתו מבעו"י ואילו היה עושה כן בשבת לא היה חייב על האפיה לולי גמר האפיה שנקרמו פניה נמצא דזה שנעשה בשבת הוא מעצם המלאכה המחייבת לאדם אם אפה בשבת שפיר שייך לגזור משא"כ גבי שריית סממנין דאם עשה בשבת היה חיובו רק על הנתינה במים וזה עשה מערב שבת. [מלבד במלבן צ"ע אם בעי שיתלבנו ויהבילו לענין חיובו] וזהו פירוש הירושלמי. ב"ה ילפי מלאכת היתר ממלאכת איסור אילו עשה כן בשבת שמא אינו חייב דאם נתן סממנים בשבת עם חשיכה למים שמא לא עשה מלאכה [והא דנקט אסור משום בה"ש הוא] אלמא דהמלאכה נגמר מיד ה"נ מלאכתו נגמרה מבעו"י ומותר ולא גזרו, אבל גבי אפיה אם הניח פת בתנור בשבת עם חשיכה ונקרמו פניה בחול פטור דזה הוי מעצם החיוב א"כ כשמדביק בערב שבת מבעו"י אסור דהחיוב הוא בצירוף קרימת פניה ודו"ק.

ודע דנראה ברור דזורע ונוטע בשבת חייב אף דקליטתן בחול וכמאן דמנחא בכדא דמיא, ודאי דאין הקליטה מעצם החיוב ואם בא להוציא הזרעים מתוך הקרקע טרם שנקלטו חייב דכן הוי מלאכת הזריעה, שהוא טומן בקרקע מילי דעבוד לצמוחי פירא ודבר זה מפורש במנחות דף ע"א מנין לעומר שמתיר בהשרשה כו' אשר תזרע משעת זריעה א"ל ר"פ א"ה אע"ג דלא השריש נמי א"ל סודני בשדה כתיב עד שיהא נקלט ונשרש בשדה. רש"י הרי דזורע מקרי אע"ג דלא השריש וחייב בשבת ובירושלמי פ"א דכלאים מודה רשב"ל לענין שבת עד שתנוח הא כי נחה חייב אע"ג דלא אשרוש ועיין שנות אליהו שם וזה ברור.

ובתורת כהנים שמיני פרשה ט' מניין לזרעים טמאים שזרען טהרו ת"ל אשר יזרע יכול אעפ"י שלא השרישו ת"ל הוא. הרי דזורע הוי בלא השרשה.

ובשיטת הבבלי תמהו רבותינו בתוספות על מה דסליק אדעתייהו דרבה ורב יוסף דבשכח קדירה ע"ג כירה דאפילו מזיד מותר דהא תניא לעיל לא תמלא אשה קדירה עסיות ותורמוסין כו' ואם נתנה למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו. ולדעתי לא קשה דמאן מכריח אותם לפרש כב"ה. דילמא מוקי להך ברייתא כב"ש דאית להו שביתת כלים דאורייתא ובכה"ג שכלי שלו אינו שובת אסורה כמו כל מעשה שבת וכמו דס"ד דגמרא לעיל י"ח: לימא ב"ש היא כו' ולכך אסורים למוצאי שבת אבל לדידן דמדרבנן

גזירה שמא יחתה במזיד נמי שרי ודו"ק. וא"ל דהא התוספות העלו לעיל לרבה דסבר הא דאסרי ב"ש בכלים דווקא דאיכא בהו מעשה אבל אם לא עבדי מעשה שרי דנראה דבישול הוי כאלו עביד הכלי מעשה שהכלי מבשלו מחומו שקבל מן האש והוי טפי מאונין בתנור שהתנור אינו עושה כלום, וכן מצאנו לרבינו שכתב בהלכות כלים פרק ט"ו הלכה ד' תנור שהסיקו להיות צולה בו ה"ז מקבל טומאה ללבן בו אונין של פשתן טהור שאין זה כעושה מלאכה בגוף התנור והוא מתוספתא הביאה הר"ש עיי"ש וזה כדברינו - ובל"ז לק"מ. דבפ"ב דביצה מביא הך דהמבשל בשבת היכא דמבטל מעונג שבת אחמרי רבנן עיי"ש ברש"י ולכן לא גזרו היכא דלא עביד מעשה. אבל בתורמוס שמכינה לצורך חול גזרו לאסור בכדי שיעשה ודו"ק.

והנה לעיל דף י"ח: לימא ב"ש היא ולא ב"ה אפילו תימא ב"ה גזירה שמא יחתה, הקשו בתו' מעיקרא דלא סליק אדעתיה הך דשמא יחתה תקשה לי' הך דאין צולין בשר בצל וביצה. ותירצו משום שמונח על האש ידע דשייך שמא יחתה. וכבר הקשו ע"ז דא"כ מאי פריך מוגמר וגפרית הא מונח על האש ולכו"ע שייך חתוי ומאי שייך זה להך שנויא. - אולם באמת קושייתם היא קושית אבות העולם בית שמאי לבית הלל בתוספתא וז"ל אמרו בית שמאי לבית הלל אין אתם מודים לנו שאין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו צרכן מבעו"י והירושלמי מביאה. אמר ר"ז אלולי דלא מעייל רישא ביני אריותא הוינא אמר טעמא תמן בשר בצל וביצה דרכן להתהפך. הכא מאי אית לך מימר. ובפירושא דירושלמי לא נזכר כלל גזירה שמא יחתה רק הבבלי חידש לן הך גזירה וטעמא דמהפך הבשר כדי שיצלה משני הצדדין וכמו דאמר במנחות נ"ז נצלה מצד אחד כו' משני צדדים כו' ובשעה שהופך אגומרי הרי הוא מכבה הגחלים במה שמניחו על הגחלים וחותה בגחלים וצולה הוא בשבת. אבל כאן בשריית דיו וסממנים מאי אית לך, אמר ר' יודן נצלו כמאכל בן דרוסאי אסרו דבר שדרכו להתהפך עד שיצלה כל צרכו מבעוד יום פירוש דלפ"ז צ"ל אפילו אם נצלו כמאכל בן דרוסאי ג"כ דרכו להתהפך ואיכא משום מכבה בגחלים ג"כ צ"ל אסרו, א"ר מנא כו' מותר [וטעמא דב"ה] דינון יכלין לומר לן האיך אתם משיבים לנו מדבר שדרכו לצלות כל צרכו מבעו"י כו', פירוש דשש תקיעות היו תוקעין להבטיל העם ממלאכתן ולהדליק הנר ואח"כ היו שוהין כו' עיין שבת ל"ה: וא"כ מעת שהיו כל העם שובתין ממלאכה היה שהות לצלות בשר כו' אבל אם תאסור שריית סממנים הלא צריך לאסור לשרות סממנים בעוד שהעם חורשין בשדות והחנויות פתוחות שאין שהות עוד לשרות מבעו"י ובכה"ג לא גזרו בהו רבנן. א"כ זהו סברת גמרא דילן ג"כ לפום מה דלא ידע גזירה דשמא יחתה וברור.

ושיטת הירושלמי ביארתי לעיל בהך דשהיה בכירה שאינה גרופה דגזירה היא אולי אתי לעשות זה בשבת ולכך לא הותר כי אם בגרופה וע"ג במקום שהיד שולטת משום דזה שרי אפילו בשבת, אבל לא משום שמא יחתה, ולפום גמרא דילן דשמא יחתה מותר אפילו בתוכה בגרופה בשהיה ודו"ק כי רבים לא דקו בכ"ז.

הלכה ה

בכס"מ כתב הרמ"ך צ"ע כו'.

נ"ב מפורש כן לרב אדא בר אהבה עיי"ש היטב.

הלכה יא

אסור להכניס מגריפה כו' להוציא ממנה בשבת כו'.

פי' אעפ"י שאינו מכוין לבשל רק להוציא התבשיל בכ"ז אסור הואיל והוא ע"ג האש קרוב לפסיק רישא שיגיס ויתבשל ע"י ההגסה, אבל באינו עומד ע"ג האש אלא שהוא בקדירה כלי ראשון אע"ג דכי מגיס ומכוין לבשל ומתבשל איכא חיובא דבר תורה כדמוכח בהא דסוגיין דכי מוקי ביורה עקורה פריך דילמא מגיס וכמובא לקמן הלכה י"ז מ"מ כי אינו מכוין אלא להוציא התבשיל לא הוי פסיק רישא ומותר. ודו"ק ולקמן פרק כ"א הל' י"ג מותר לגמור כו' מעל האש שאינו מגיס.

פרק ד

הלכה א

הנה רבינו פסק בהנך בעיות דבעו בגמרא אי גפת של זיתים או דשומשמין ג"כ אסור בזה פסק סתמא גפת ומוכח דכולל בין של זיתים בין של שומשמין לחומרא ועיין טעמו בחדושי הרשב"א בשם רבינו יונה מה שהוכיח מפשט דברי הגמרא לאיסור כן במוכין ועשבין בזמן שהן לחים פירש רבינו דלחים מחמת עצמן אינם מוסיפים כ"כ הבל כמו לחין מחמת ד"א, והא דפשיט הגמרא דמוכין לא משכחת לחין מחמת עצמן פירוש מדתנן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבים ואם נאמר דפירושא הוא אף אם לחין הן מחמת עצמן הו"ל למיתני זגין אצל עשבים דבהו איכא לחין מעצמן ואח"כ מוכין ומדנקיט למוכין מאמצע מוכח דדומיא דמוכין שהן לחין מחמת דבר אחר דוקא, אכן חזינא דרבינו פסק להחמיר אף שאיסור הטמנה הוי ספיקא דרבנן ולקולא וצ"ע.

לכן נראה דרבינו לשיטתי' דמפרש איסור הטמנה בדבר המוסיף הבל מבע"י הוי משום שמא ירתיח שלא יעלה רתיחה ויטלו ויטמין אח"כ בשבת וכמו שאמרו בירושלמי לפי שהדברים האלו רותחין ומרתיחין והן תשים לתוך ידו כו' ולכך בין השמשות מותר

להטמין לפי שאז הקדירות כבר נרתחו כל צרכן ותו לא ירתיחו להכי בין השמשות מותר להטמין בדבר המוסיף הבל אף שמבעוד יום אסור, והא דאמרו פרק במה מדליקין א"ה ביה"ש נמי נגזור פי' דמשנתינו דתנ' ספק חשיכה כו' וטומנין את החמין מיירי אף בדבר המוסיף הבלי משום דמשמע לגמרא הא דאמר במה טומנין ובמה אין טומנין קאי על דיוקא דאמרו דטומנין את החמין ביה"ש הא מבעו"י אסור ועוד מדתני את החמין מורה דצונן אסור להטמין בין השמשות בדבר המוסיף הבל דמיחזי כמבשל בשבת אע"ג דכל הני לאו תולדות האור נינהו ואילו בדבר שאין מוסיף הבל הלא גם בשבת מותר להטמין צונן כמבואר סוף במה טומנין ממלא את הקיתון כו' וכיון שכן הלא מותר לשהות ע"ג האש כל היום ערב שבת ולהטמין בין השמשות בדבר המוסיף הבל. להכי כד מספקא לן אי הוי דבר המוסיף הבל או לא הוי כדבר שיש לו מתירין דאמרו ריש ביצה דגם בספיקא דרבנן כביצה שנולדה ביו"ט ג"כ אזלינן להחמיר דעד שאתה מטמין מבעו"י השהה ע"ג האש ובשל כל היום ובין השמשות תוכל להטמין בהיתר. לזה פסק רבינו להחמיר בהנך בעיות. וז"ב.

ולפ"ז נתישב לן מאי דלא הוזכר בגמרא איך הדין באם עבר או שכח והטמין מבעו"י בדבר המוסיף הבל אם מותר התבשיל אשר הרבו לחלק ולפלפל בכגון זה בברייתות וגמרא גבי השהה על כירה בלא נתבשל כל צרכו ובנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו יעו"ש וגבי הטמנה לא נזכר דבר ולפ"ז אתי שפיר דהיכא דאינו נהנה ממעשה שבת לא אסירא וכדאמרו דאסור עד כדי שיעשו וכיון ששהה למוצ"ש כדי שיעשו כבר אין הנאתו בידו שגם בחול היה יכול לעשות כן, ומשו"ז כתבו הפוסקים דבהחזיר ישראל אם מצטמק ורע לו מותר עיין סימן רנ"ג. וא"כ נתבונן הנה להטמין בחמין כל יום ערב שבת ובכניסת שבת יוציא מן החמין הלא לא עשה איסור כלל וכן להטמין בין השמשות של כניסת שבת חמין שהיו עומדין ע"ג האש כל יום ע"ש ג"כ שרי א"כ לא נהנה כלל ממה שהטמין ערב שבת את החמין דלא מנכרא הנאתו שהרי היה יכול לשהות ע"ג האש כל היום ולהטמין בין השמשות דרק להניח את החמין כשהן טמונים מערב שבת לשבת זה דוקא אסור משו"ה לא נזכר רק בחמי טבריא שהטמין בהן הצונן שזה ודאי אסור אף בין השמשות דמיחזי כמבשל בשבת, ודוקא להטמין את החמין שרי במשנתינו בספק חשיכה, להכי אם עבר והטמין הצונן בדבר המוסיף הבל אף מבעו"י אסור גם בדיעבד ועיין תוספות ל"ט ד"ה ממעשה שעשו א"ט בשם הר"ש מוואדין עי"ש ודו"ק היטב.

פרק ה

הלכה א

שואל על הפתחים כו'.

מהא דאמרו פסחים קי"ב דאע"ג דאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות בכ"ז בד' כוסות משום פרסומי ניסא לא יפחתו לעני יעוי"ש ואמרו דנר ביתו עדיף מנר חנוכה אע"ג דבנ"ח הוי פרסומי ניסא שלום ביתו עדיף כ"ש דמשום שלום ביתו שואל על הפתחים וברור.

הלכה ד

משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים כו' ודנין בו להחמיר בכ"מ כו'.

בגמרא אמר רבב"ח אמר ריו"ח הלכה כר' יהודא לענין שבת והלכה כר' יוסי לענין תרומה. בשלמא הלכה כר' יהודא לענין שבת לחומרא כו' דלא אכלי כהנים עד דשלים בה"ש דר"י וכבר עמדו בתוספות דהו"ל לומר הלכה כר"י במוצאי שבת לחומרא וכן הלכה כר' יהודא לענין טבילה דלא טבלי מכי מתחיל בין השמשות דר' יהודא ולא אכלי עד דשלים ביה"ש דר' יוסי והנראה לומר דרבותא קמ"ל. לא מיבעי' בה"ש דמוצאי שבת דלחומרא דלא מצי לעשות מלאכה בבין השמשות דר' יהודא דהוי כמו איתחזק איסורא אלא אף ביה"ש דערב שבת אסור לעשות מלאכה בשיעור דמספקא לר' יהודא אע"ג דאיתחזק היתרא. זה לא מקרי חזקה כיון דהאיסור הוא על הזמן וכל משהו מהזמן הוי כחתיכה שאנו מסתפקים עלי' אם היא היתר או איסור כן אנו מסתפקים על זמן זה משיצא כוכב אחד עד שיצאו ג' כוכבים אם הוי יום או לילה, וזמן זה לא איתחזק בו לא היתר ולא איסור, ואי משום שהזמן הקודם היה מותר במלאכה הוי כמחזיק מחתיכה לחתיכה כיון שאין הספק לא על האדם ולא על המלאכה אלא על משך זמן זה אם הוא זמן של איסור או של היתר אין שייך בזה חזקה. וסברא זו נזכרה בתשובה מיוחסה לקדמונים וכן מוכרח דלא הוי איתחזק היתרא ממשנה דפרק ספק אכל שבת ויוהכ"פ ועשה מלאכה ביה"ש דלר"ש מביא אשם תלוי ולר"י פטור לגמרי ולא מיחייב חטאת, וכן פירשו בתו' הך דשבת וחול ועשה באחת מהן דחייב אשם תלוי בביה"ש דהוי איקבע איסורא אלמא דלא הוי איתחזק היתרא וכן מוכח ממה שחייב חטאת דוקא בעושה בשני ביהש"מ. וז"ב. ואי הוה אמרינן הלכה כר' יהודא לענין טבילה הו"א משום דשם אף אם הוי בתרומה דרבנן מיתסר מספיקא דאוקי טמא אחזקתי' להמשיך הטומאה עליו דאז לר"י בפרק בכל מערבין בספיקא דרבנן אסור באיתחזק איסורא, וא"כ אין רבותא

כ"כ להכי נקיט דהיכא דטבל הכהן מבעו"י ג"כ אסור לאכול תרומה אף דרבנן דבזה"ז הוי דרבנן לר' יוסי בפרק הערל ובפרק יוצא דופן אע"ג דכאן לא שייך לומר דאיתחזק איסורא דחזקה לא שייך אלא כשאנו יכולין להמשיך האיסור הקודם כמו בספק נשחטה שמחזיקין שעדיין לא נשחטה ואיסור שאינה זבוחה נמשך להלן. אבל כאן כיון שטבל הלא האיסור סופו להיות כלה בכלות היום, אע"ג שבחזקה הפוסקת ג"כ מוקמינן אחזקה כמו דמוכח שילהי קדושין מ"מ כאן אטו תמשך הטומאה יותר שהא גלוי לפנינו שאינו טמא רק עד כלות היום, ומשום דמספקא לן אם בזמן זה כלה היום אין לומר שעדיין לא נגמרה הטומאה וזמן טומאתו הוא. ואינו אלא ספק ולא שייך הכא חזקה, ובסברא זו קבעתי מסמרות במ"א יעוין בה' שחיטה פרק ח' הל' י"ג. משא"כ בטבל בין השמשות אם תאמר שהוא לילה הרי היתה טבילתו בלילה ונמשכת הטומאה עד שיכלה יום מחר א"כ שייך חזקת טומאה כיון שתאמר שלא טבל כלל ביום וטומאתו נמשכת יותר והאדם הא אתחזק בטומאה תמשך הטומאה מכח חזקה. וז"ב. ולכן קמ"ל אע"ג דכאן לא איתחזק בטומאה כיון שכבר טבל ביום ואין הספק אלא על הזמן אם עבר או לא מ"מ אסור גם בתרומה דמדבריהם. משום דהוי כספק בדבר שיש לו מתירין דאף בדרבנן אזלינן לחומרא כדמסיק רב אשי בריש ביצה גבי ביצה שנולדה ביו"ט וזה נכון. ולפי מה שכתבו האחרונים דבדבר שיכול להיות גם עכשיו וגם לאח"ז כמו הנאה והיתר תשמיש שאפשר ליהנות בלא הפסק לא אמרו דין דשיל"מ א"כ גם הכא לא שייך זה. דהא יכול לאכול תרומה גם עתה גם לאחר זמן.

ובעיקר שיעור בין השמשות מפורש בירושלמי כשיטת רבינו תם דתחלת שקיעה הוי עדיין יום עד ג' רבעי מיל בסוף שקיעה זה לשונו בריש ברכות אר"ה נלפינא מדרך הארץ שרי מלכא נפק אע"ג דלא נפיק אמרין דנפיק [זהו מהתחלת עמוד השחר יממא אף שהוא בתוך עובי הרקיע], שרי עליל לא אמרין דעל עד שעתא דעייל [פירוש דעייל כולי' ונתכסה מהבריות. זהו בסוף שקיעה] אלא דבהקושיא צ"ל ר"ח חברון דרבנן בעי. כמה דאת אמר בערבית שלשה כוכבים לילה. ומר אף בשחרית כן [פי' שיהא שלשה כוכבים סימן לילה] אעפ"י שהחמה עומדת באמצע הרקיע [כי כן הוא בחוש שגם כשהחמה אורה רב עדיין יש כוכבים] וע"ז קאי כל התירוצים. ושבוש קל גרם להמפרשים שנדחקו בזה. וברור.

הלכה י

ולא בצרי מפני שריחו טוב כו'.

בגמרא ר"ש בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי וכן היה רשב"א אומר צרי אינו אלא

שרף הנוטף כו' נראה דהך דאין מדליקין בצרי הוא מטעם אחר לכן אמר הגמרא לעיל מתוך שריחו נודף גזירה שמא יסתפק ממנו וחייב משום מכבה ולהכי אפילו ביו"ט אסור להדליק בו דמכבה ביו"ט ג"כ אסור אבל משום שאינו נמשך אחר הפתילה יפה וגזרה שמא יטה דהוה מבעיר הא הבערה ביו"ט מותר וכדאמר בירושלמי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט הא בכל אינך קמאי מדליקין ותני' כל שאמרו אין מדליקין בשבת מדליקין ביו"ט בבלי כ"ד ולהכי קאמר ולימא מר מפני שהוא עף ויבוא לכבותו דגם ביו"ט אסור ומסולק קו' תוספות ודו"ק ואפשר דלרבה לטעמיה מקשה דסבר ביבמות פ"ב כל כו' מ"ל איסור לאו מ"ל איסור כרת ועיין תרומת הדשן סימן ר"ן עיי"ש ועיין ערכין י"א: מהם אזהרה היא ולא גזרו בה יעו"ש ודו"ק כי זהו דלא כרבה וצ"ע.

הלכה יא

מותר להדליק לכתחלה כו'.

נ"ב דף כ"ג מימרא דריב"ל כל השמנים יפין לנר ושמן זית מן המובחר.

לא זכר רבינו שמן שריפה כרב חסדא דלא אסור אלא ביו"ט שחל בע"ש אבל פלא השמטת רבינו המשנה אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט והביא הדין גבי עיסה וחלה טמאה פ"ג יו"ט הל' ח' וגבי שמן שריפה לא זכר בשום מקום.

ונראה דכבר פירשו רבנן בתוספות דמן התורה מותר בשריפה הנאת כהן כמו עצים להסקה אלא מדבריהם אסור גזירה אטו קדשים טמאים שאין בהן היתר הנאה כלל וכן נראה מדברי רבינו פ"ג מהל' יו"ט שזהו גזירה משום קדשים טמאים. לפי זה יש להתבונן דקדשי בה"ב וקדשי דמים אינן לשריפה דבני פדיה נינהו, ונראה במשנה דזבחים פרק י' אמר ר"ש אם ראית שמן שהוא מתחלק בעזרה כו' מותר רקיקי מנחות ולוג שמן של מצורע כו' שאין מתנדבין שמן. ובמשנה פרק ז' דמנחות ורקיקין משיחה כיצד מושחן כמין כ"י והשאר נאכל לכהנים. ובגמ' דף ע"ה מושחן וחוזר ומושחן כו' רשב"י אומר משום ר"ש מושחן כמין כי והשאר נאכל לכהנים. והנה רבינו פסק דלא כסתם משנה זו רק שמושחן וחוזר ומושחן כו' ודלא כסתם, דלהלכה דקיי"ל דמתנדבין שמן יש שמן שמתחלק לכהנים מלבד שמן שבמותר רקיקין, ובתוספתא דמנחות פרק ח' גבי תודה חצי לוג. שבתודה נותן מחצה לחלות ומחצה לרקיקין, ר"ש אומר מושח הרקיקין כמן כי ושאר השמן נאכל לכהנים. וכל מבין יבין שט"ס הוא דמאי שייך זה לכהנים אלא צ"ל לבעלים, ור"ש כמו דסבר במנחות כן סבר בתודה, ולרבינו דפוסק דלא כר"ש צ"ל מושח וחוזר ומושח עד שיכלה הרקיקין א"כ אתי שפיר. דלגזור אטו שמן של קדשי הגוף ליכא אלא שנטמאו במקדש ושריפתן בקדש בזריזין ובמקום זריזין ואיך שייך למגזר חוץ אטו

פנים, ע"כ דגזור אטו מותר שמן של רקיקין של תודה שנטמאו דהוי שריפת קדשים שנטמאו בחוץ בירושלים מקום אכילתן ולא שייך למגזר אלא לר' שמעון דסבר דיש שמן של תודה אבל לפסק הלכה ליכא שמן קדשים שנטמא בחוץ רק לחמי תודה ונזיר בירושלים להכי גזרו על פת ועיסה של תרומה וחלה אטו קדשים דאסורים לשרוף ביו"ט לא כן בשמן דליכא בהו למיגזר אליבא דפסק הלכה. וזה טעם אמתי בדברי רבינו.

הלכה יג

אין נותנין כלי תחת הנר וכו' ואסור ליתן לתוכו מים כו'.

בגמרא פריך לימא תנן סתמא כרבי יוסי דאמר גורם לכבוי אסור. ותיסברא אימור דאמר רבי יוסי בשבת. בערב שבת מי אמר. ובירושלמי אמר ר"ש בשם ר"ז דר' יוסי הוא כו' הדא אמרה אפילו מחיצה של מים היא מחלוקת כו' ולא הקשה כלל דהכא בערב שבת מיירי, והענין הוא דאיהו לטעמי' אזיל. בפרק במה מדליקין הלכה ד' על לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת כו' למה משום שלא הותחל בכל טיפה וטיפה או שמא ישכח ויערה כו' דר"י כדעתיה דר"י אמר משקה טופח הוי חבור הרי דמוקי טעמייהו משום דעדיין לא התחילה ההבערה בשמן של שפופרת. בכל טיפה שמנטף אל הנר הוי כהדלקה חדשה בפני עצמה וכיון שלא הותחלה ההדלקה מבעו"י אסור. ור"י סובר משקה טופח הוי חבור א"כ מה שבשפופרת חבור אל השמן שבנר והוי ככבר הותחלה ההדלקה בכל טיפה, לכן גם הכא שלא התחיל הכבוי עד נפילת הניצוצות בשבת והוי התחלת המלאכה בשבת ולכך אסור אף מע"ש. אולם תלמודא דידן מפרש טעמא תמן שמא יסתפק מן השמן דהוי מוקצה כרבינו. [עיין גליון הש"ס ירושלמי] וכפי מה דאמר בירושלמי שמא ישכח ויערה.

והנה לפום מה דאמר טעמיה שלא הותחל בכל טיפה וטיפה אינו מובן מה דהשיבו חכמים לר' יהודא שאני בית נתזה דזריזין הן מאי אהני, אולם בתוספתא דילן אין כתיב תשובתן של חכמים, וכבר כתבתי כמה פעמים כי התוספתות נסדרו עפ"י הירושלמי, משום זה אמר בפרק יציאות השבת אין נותנין חטים לרחיים של מים כו' יאות כר' יהודא פירוש דסבר דמשקה טופח הוי חבור וכל החטים חדא חשיבא ברם כרבנן כמה דאינון אמרין תמן משום לא הותחל בכל טיפה וטיפה כן אינון אמרין הכא משום לא הותחל בכל חיטה וחיטה, פירוש והוי כמו טחינה חדשה בשבת אף שנעשה נתינתו לרחיים מבעוד יום אסור אף לבית הלל וז"ב בס"ד.

הלכה יח

של ישראל תוקעין כו'.

נ"ב ע"ז דף ע' שמע ישראל קל שפורי דבי שמשי נפיק ואזיל אמר רבא כו' אלמא דבבל היו תוקעין ג"כ עיי"ש. ולרש"י גיטין דף ס' ההוא שיפורא יעו"ש.

הלכה כ

וכן תוקעין במוצאי שבת כו'.

והא דתנן כל מקום שיש הבדלה אין תקיעה דמשמע דבמוצאי שבת לא היו תוקעין כלל כבר פי' רבינו בפי' המשנה שם דבמקדש קאי דשם לא היו תוקעין במוצאי שבת משום דעבודת קדשים איתא גם בשבת וכן מוכח בפרק החליל דחשיב תקיעות במקדש בשבת ולא הך דמו"ש יעו"ש וכן רבינו בהל' כלי המקדש יעו"ש רק במדינה היו תוקעין וביו"ט שחל להיות במו"ש לא היו תוקעין גם במדינה כדמפרש פרק אלו קשרים ודו"ק.

פרק ו

הלכה ח

ולא אסרו בכ"מ שימתין וכו'.

נ"ב עיין פירוש המשנה במכשירין פ"ב משנה ו'.

הלכה ט

דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם וכו' מפני מצוה.

ויש חולקים ואומרים דמילה שאני דניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות אסור. ההמ"ג. וצ"ע מהך דתניא עירובין צ"א אר"י מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלין ס"ת מחצר לגג כו' לקרות בו א"ל אין שעת הסכנה ראיה, הרי דלצורך מצוה מותר אף שבות בעצמו. ואפשר דמצוה דרבים שאני דקריאת ס"ת הוי מצוה דרבים וכמבואר ברכות מ"ז דר"א שחרר עבדו והשלימו לעשרה ועיין תוספות ורא"ש שם, ודוחק, ועוד נפרוך מהא דתניא פרק לולב וערבה (מ"ג) פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מוריות של ערבה מע"ש והניחום בעזרה והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים. למחר הכירו בהן עמי הארץ כו' ופרש"י תחת האבנים. ויודעים הם בחכמים שלא יטלטלו למחר האבנים. הרי דמצוה דרבים של נטילה ערבה במקדש דהוי דבר תורה או הלכה למשה מסיני ואפ"ה אינו דוחה טלטול האבנים בשבת ושבות דטלטול אינו נדחה מפני מצות עשה דרבים.

ולכאורה יפלא. דמילה שכן היא בעצמותה דוחה שבת אין מטלטלין אזמל דרך גגין וקרפיפות כמבואר פרק ר"א דמילה. ולקרות בספר תורה הביאו דרך חצירות וקרפיפות ואולי תמן בשכחו איזמל מע"ש שהיה להם להביא מע"ש לכן אין מביאין דרך חצירות משא"כ בשעת הסכנה שלא הי' באפשרי להביא הס"ת מע"ש שלא יודע לאויבים וזה דחוק או אפשר דמילה איידי דחובת יחיד היא וחמירה גזרו טפי. אטו שלא יביא דרך רשות הרבים וכמו שגזרו על לולב ושופר וכי"ב משא"כ בקריאת ס"ת דמצות הקריאה היא ברבים ולא ביחיד ורבים מדכרי אהדדי ולא חששו שמא יביאו הס"ת דרך רשות הרבים ועיין תוספות ב"ק דף פ"א והגהות אשר"י פרק הדר סימן י"א וצ"ע, ועיין מג"א סימן ש"ז ס"ק ח' שהעיר מגמרא זו.

אולם לפי גירסת התוספתא אמר רבי יתכן דאמרו לו שאין מזה ראיה דבשעת הגזירה סמכו על יחיד במקום דרבים חולקים וזהו רבי שמעון שסובר דחצר וגג וקרפף רשות אחת הן וכדאמר פ"ק דנדה דף ט' כדאי ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק אע"ג דרבים פליגי עליה. וה"ה ה"נ סמכינן על ר"ש בשעת הדחק אע"ג דרבים פליגי עלי' וה"ה ה"נ דמדרבנן הוי. וכוותיה אשכחן במילי דשבת כרב דסובר במוקצה כר"י ואפ"ה סמך על ר"ש בשעת הדחק לטלטולי שרגא דחנוכה מקמי חברי בפרק כירה דף מ"ה. אמנם גירסת הירושלמי תמן ר' יהודא ולא גרס מחצר לקרפף כו' וזהו דלא כר' שמעון יעו"ש גירסא נכונה מאד ונסתרו דברינו.

אולם דא ברור שאין להתיר משום מצוה דרבים שבות דשבת כדאמרינן בהך דפרק לולב וערבה (ואין לומר דדוקא בהוצאה ברשויות דרבנן לא גזרינן. זה אינו דאשכחן לאביי דגזר בהוצאה טפי עיין תוספות שבת דף י"א ד"ה אמר אביי) ואין להקל בשבותין דשבת דחמירי כדאמר פ"ב דביצה שאני שבות שבת ועיין עירובין דף פ"ו ע"כ לא אמר ר"י אלא בסוכה דאיסור עשה הוא אבל שבת דאיסור סקילה הוא לא. וברשויות דרבנן קאמר עיין רש"י שם. אמנם צ"ע בגירסא הכתובה בעירובין דשאני בין שבות שיש בה מעשה לשבות שאין בה מעשה לפי גירסת ופירוש קדמונים דכיון דע"י עו"ג קיל ועיין בזה.

הלכה טו

ודבר ששם ישראל בעליו וכו' אסור להשכירו לנכרי כו'.

במתניתין סוף פ"ק דעבו"ז אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו כו' ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו - כולהו רבוותא קדמאי הבינו פירושה דמשום איסור שבת אמרה המשנה וזהו מתניתא דרשב"ג בברייתא. אמנם לדעתי נראה כאן במתניתין פירושא אחרינא ומשו"ה לא אמר מאן תנא רשב"ג

כו' כאורחא דגמרא. והפירוש הוא דהתוספות פירשו דבמקום שאמרו להשכיר אסרו לבית דירה אבל במקום שמוכרין וזה בחוצה לארץ מותר להשכיר אף לבית דירה ומפורש כן בירושלמי יעו"ש. וטעמא דמן התורה אינו אסור אלא בבית שישראל עצמו דר בה כמו לענין מזוזה. ורבינו נסים כתב דמה"ת אינו אסור כ"א בעבו"ז של ישראל יעו"ש ורבנן גזרו בעבו"ז דעו"ג ולכן בחוץ לארץ הקילו יעו"ש. וכיון שכן אתי שפיר הא דאמר ובכל מקום פירוש אף במקום שאמרו שמותר למכור וזהו בחוץ לארץ ושם שרי להשכיר לעו"ג לבית דירה אבל מ"מ לא ישכיר לו המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו, פירוש והעכו"ם מכניס עו"ג להעמידה במרחצאות כמו ששנינו לעיל אבל בונין עמהם בימוסאות ומרחצאות. הגיע לכפה שמעמידין בה עו"ג ופירש"י דרך עו"ג להעמיד דמות עבודה זרה בבית המרחץ. וכן שנינו פרק כל הצלמים מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודטי כו' והיא נקראת על שם ישראל והויא כאלו הכניס הישראל למרחצו עבו"ז שלו והוא אסור מן התורה ולכן לא ישכיר וזהו מכוון המשנה. ובברייתא אמר רשב"ג דאף באופן שאין מכניס העו"ג עבו"ז למרחצו לא ישכיר לו מפני שהוא עושה מלאכה בשבת. והמשנה אפשר דסברה כרשב"ג ואירי באופן שאין העו"ג עושה מלאכה בשבת או במקום דעבדי אריסותא במרחץ וכמו שכתב רבינו בפירוש המשנה וכאן שזה תלוי לפי המקומות. כן נראה לדעתי. אם כי רבותינו לא פירשו כן לדעתי מחוור לשון וסדר המשנה עיין. שיאמרו שהישראל העמיד העו"ג כדי שיתרבו הרוחצים לכן אסור אף בחוץ לארץ. וזה פשוט. אח"ז ראיתי שהמהרש"א העיר קצת בזה.

בהמ"ג. וכן כתבו ז"ל דעכשיו כו'.

נ"ב הם דברי רבינו בפירוש המשנה ע"ז עיי"ש.

פרק ז

הלכה ד

וכן הקוצר תבואה כו'.

הנה דברי רבינו מבוארים דיש מה שנכלל בהאב והוא שהסוג אחד אבל יש שאינו אלא דומה לו במהות המלאכה זה מקרי תולדה ועיין הרב המגיד. וזהו דמייתי בגמרא תנא לאוסופי על האב ולבארו שבכל האופנים הוא אב וזהו דאמר תנא החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת הן וכן הא דאמר הקוצר תנא הקוצר הבוצר והגודר והמסיק והאורה כולן מלאכה אחת הן. וזהו דאמר בירושלמי ר' יוחנן ור"ל עבדין הוי' בהאי פירקא אפקון מינה ארבעין חסר אחת תולדות על כל חדא וחדא כו' בניה דר"ח רבא

עבדין הוי' כו' אפקון מינה שית מילין על כל חדא כו' הווי בשיטת אבוהו דתני ר"ח הקוצר הבוצר המוסק הגודר התולש האורה כולהון משום קוצר. דזהו פירוש' תולדות של כל אב מלאכה הוין ל"ט, אבל מה שהן בסוג אחד והוי ממש אותה המלאכה אלא שהן חלוקין לפי השתנות וחילוק הנפעלים זה הוי שיתא על כל חדא. וזה ברור. ולכן כתיב לעיל תולדות על כל חדא וחדא, וכאן מילין על כל חדא וחדא. ועיין.

אמנם בתולש פליגי הירושלמי עם הבבלי, דשיטת הירושלמי היא דתולש הוי בעצם סוג מלאכה דקוצר וחייב משום אב וזה דחשיב שית מילין ושיטת הבבלי דלא מייתי תולש בהך ברייתא דהירושלמי מייחסה לר' חייא, סברה דתולש אינה אלא תולדה דקוצר וכן כתב רבינו פרק ח' הלכה ג' ותולש תולדה דקוצר. ונפ"מ לפי מה שפלפלו רבנן בתוספות דצריך להתרות על תולדה משום אב שלו וכמו שהוכיחו מפרק תולין גבי משמר משום מאי מתרינן בי' יעו"ש.

אולם נתבונן נא קצת במסכת מועד קטן (דף ב') דקאמר המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת כו' לדידך קשיא משום זורע אין משום חורש לא כו' וכ"ת כל היכא דאיכא תרתי לא מיחייב אלא חדא והאמר רב כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום נוטע ואחת משום קוצר קשיא. והנה בכ"מ דאמר קשיא לא נדחה הך מהלכה והוי מחלקינן משום דזומר וצריך לעצים הוי דומיא ממש דהוי אבות דזומר אב דנוטע וכמו שכתב רבינו וזה מדתנא זורע זומר נוטע מבריך כו' כולן מלאכה אחת הן וא"כ קוצר ונוטע הוי אבות משא"כ. כאן אי בעית לדמות אותם לחורש וזורע הוי רק תולדה לכן לא חייב אלא חדא [ואולי משום זה כתב רבינו בהלכות שגגות פרק ז' עשה תולדה של אב זה ושל אב זה בהעלם אחד נראה לי שחייב שתים. דלא נאמר שמסוגיא דמוע"ק מוכח דלא כדמסיק בב"ק דאם עביד ב' תולדות בהדי הדדי מחייב תרתי קמ"ל דלא כן. ומצאתי בשעה"מ] היינו דכיון דהמלאכה אינה אב אלא שהיא דומה לאב עד שאיננה כ"א תולדה לכן היא מתיחסת לזה האב שהיא דומה לו יותר. ובזה פליגי אי אזלינן בתר מחשבתו או בתר מעשיו והמלאכה שאינה רק בדמיון קצת אין עלי' שם המלאכה והיא בטילה לזו המלאכה שהיא דומה יותר אל האב וזה ברור. ועיין בכריתות ט"ו בדלית המודלת ע"ג תאנים כו' דמשמע דזומר תולדה דקוצר עיי"ש.

אולם מהא דאמרו בירושלמי בכלל גדול קצר לייפות הקרקע מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום מייפה את הקרקע הרי דאף שעל הקצירה הוי אב ועל יפוי הקרקע לא הוי אלא תולדה אפ"ה חייב שתים.

וצריך לומר חילוקא אחרינא דבזומר וצריך לעצים חייב שתים משום דהפעולה היא

בשני נפעלים, שהקצירה הנה פעולה בעצים הנקצרים שהן פורשין ממקום גדולם והנטיעה היא פעולה באילן הנשאר מחובר שיגדל עוד יותר להכי חייב שתים, אבל במנכש ומשקה מים לזרעים דשתי הפעולות החרישה והזריעה הן בהקרקע לרפויי או שיתפשט הלחלוחית לגדל הזרעים להכי אינו חייב אלא אחת על המלאכה שהיא דומה לה ביותר. וזה ישר. א"כ אין ראי' למה שחילקנו בין אבות לתולדות.

ובזה נראה לפרש מה דפליגי בירושלמי פ' במה מדליקין הלכה ה' הבעיר ובישל כו' ומאן דמר אחת היידא היא רבי יודה אומר משום מבעיר רבי יוסי אומר משום מבשל יעו"ש דאמוראי נינהו וכן פי' המרכבת משנה דקרוב לפלוגתת אמוראי דריש מועד קטן במנכש ומשקה כו' דמיירי שכבר עמדה הקדרה עם התבשיל על העצים ובא אחד ונתן האש דאיהו הוא החייב כדפי' רש"י ביצה ל"ב ושניהם אבות מלאכות, מר אזיל בתר מחשבתו דאיהו לבשל הקדירה קא מכוין וזהו כל התיקון דרש"י פירש בפ' האורג דהוי מקלקל אצל עצים אלא התבשיל הוא המכוון והתקון לכן חייב משום מבשל ומר סבר דאזלינן בתר מעשיו והמעשה נעשה רק בהעצים שאוחז בהן האש אבל המאכל שבקדירה נתבשל ממילא ונגמר כי שהה שיעור בישולו. והמעיין יבין החלוק בין סוגיא דמוע"ק והך דירושלמי ואכמ"ל ובפרט לבר קפרא דס"ל מבעיר שלא לצורך חייב ודאי שיש לחייבו אהבערה.

[**ובזה** נסתר מה שרצינו ליישב קושית האחרונים בהא דפריך פ"ק דביצה על הא דתניא השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה לימא מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך והלא בשוחט קדשים איכא משום מפרק דלדם הוא צריך והוי כקוצר וצריך לעצים וחייב שתים. דרק על נטילת נשמה הותר אצל אוכל נפש אבל על מפרק לא הותרה גבי אוכל נפש דשם אינו צריך לדם וליכא משום מפרק. ולפי סברתינו הוי א"ש טובא דשוחט הוי אב ומפרק הוי תולדה דדש לכן אינו חייב אלא אחת היינו משום אב לחוד. אבל לפי מה שבארתי כעת הדרא קושיא לדוכתא דהרי נטילת נשמה הוא חיוב בפ"ע מפרק הוי רק משום שצריך לדם, ולפי מה שפירשו בתו' דף ע"ה ד"ה כי היכי דליצול צבעיה דעל נטילת הדם חייב משום נטילת נשמה יש ליישב קצת. וליכא למימר דלזריקה על המזבח אינו צריך רק כ"ש ושעור לחייב במפרק הוא כגרוגרות א"כ על שעור של גרוגרות אינו צריך לדם ואמאי ליחייב. זה אינו. דהשוחט צריך שיקבל כל דמו של פר כמבואר פ"ב דזבחים דף כ"ה. אולם בעקר קושיא זו יש לומר דדייק מדתני עולת נדבה ולא תני שלמי נדבה א"כ ס"ל דשלמים קריבין מן התורה אפילו נדרים ונדבות ורק עולות אין קריבין עיין ביצה י"ט וטעמא משום דשלמים עקר שחיטתן לצורך אדם היא ובהו איכא משום

מפרק דלדם הוא צריך וא"כ נימא גבי עולה מתוך שהותרה גבי שלמים ואמאי לוקה ועיין פרק במה מדליקין דף כ"ד.].

אמנם בהירושלמי הנ"ל דכלל גדול יש לומר דכיון דאינו מכוין למלאכת הקצירה רק דע"י פסיק רישא מתעביד והיא מלאכה שאינה צריכה לגופה יעו"ש דתלי לה בפלוגתא דר"ש ורבנן וליפות הקרקע הוא מכוין א"כ אין ליחס הפעולה אל המלאכה שאינה מכוונת בלבד ולשלול ממנה יחס הפעולה המכוונת. אעפ"י שהאינה מכוונת היא אב והמכוון אינו אלא תולדה, א"כ אם יקצור וייפה את הקרקע ויהא צריך לדבר הנקצר יתחייב משום קצירה לבד ונמצא שכונתו לקצירה אף שיתכוין גם ליפות הקרקע יפטור אותו מחיוב מיפה הקרקע שאינו אלא תולדה וזה דוחק, אם כי שלפ"ז הוי א"ש דברי רבינו שבשוחט אינו חייב משום מפרק כחובל דכיון דנטילת נשמה הוא אב המכוון ומפרק הוא תולדה שאינו מכוון. לכן העיקר הוא כמו שפירשנו לעיל.

אבל אעפ"כ צריך לחלק בין אבות לתולדות, דאיתא בירושלמי רבנן דקיסרין אמרי ההן דצייד כוורא וכל דבר שאתה מבדילו מחיותו חייב משום קוצר ואפ"ה אמר שם באותה הלכה התולש כנף מן העוף חייב משום גוזז כו' ולא אמר משום קוצר ושם נחית למנין דאמר תולשה מורטה וקוטמה חייב שלש ולא אמר ארבע וצריך לומר דתולש כנף הוה מלאכה דגוזז ואב שלה והא דמבדיל דבר מחיותו אינו אלא תולדה דקצירת פירות ותבואה א"כ אין המלאכה מתיחסת רק אל האב ולא אל התולדה לכן אינו חייב אלא אחת.

ואם כן זכינו להבין דברי הגמרא בכורות פרק ב' דשקיל וטרי אם תולש היינו גוזז ופריך ותולש לאו היינו גוזז והתניא התולש את הכנף כו' חייב משום גוזז והוא מבהיל. דלענין בכור דכתיב לא תגוז, כל דאינה גיזה שריא. אבל בשבת מלאכה היא דאסירה אלא דבעינן מלאכה דהואי במשכן אם כן כיון שהאב שלה היה במשכן חייב משום תולדה דנקרא' מלאכה דהואי במשכן וכבר נתעוררו רבנן בתוספות שם. אולם לפ"ז אתי שפיר. דפריך אם תולש לאו היינו גוזז א"כ אינה אלא תולדה וקצירה שלה היא תולדה א"כ יתחייב שתים משום קוצר ומשום גוזז וע"כ דתולש היינו גוזז והוי עצם האב להכי אינו חייב על התולדה. וכן נמצא זה הפלפול בפרק כלל גדול בירושלמי דפריך על רשב"ל דתולש בקדשים פטור יעו"ש ואע"ג דמצינן לומר דמיירי בתולש מכנף עוף מתה דחייב משום גוזז דלא גרע מגוזז את השלח דחייב דלא שייך קוצר שאינו עוקר דבר מגידולו וממקום חיותו שאין הנוצה גדלה אלא כשהעוף חי דזה אינו דכי"ב הקשו בפ"ק דראש השנה מכדי תנא אלאוי קא מהדר ניתני יעו"ש דף ה' א"כ ניתני דכשהוא תולש בעוף

מן הכנף כשהוא חי חייב ארבעה, אם לא דתולש היינו גוזז והוי אב ולכן לא חייב על התולדה וכמו שב'.

עתה נתבונן קצת אם חשיב תולש מן הכנף בעוף כשהוא חי תולדה דקוצר ולא אב אי הוי משום דאינו קוצר בכלי כ"א ביד או משום [דתולש ביד פרי הוי אב כמ"ש בירושלמי שם] דרק במחובר לקרקע הוי האב לא מבעלי חיים. ונראה דהגמ' מוכיח דתולש היינו גוזז דאם לא הוי גוזז אלא תולדה דידי' א"כ יתחייב שתים כשתולש מן העוף החי, משום תולדה דגוזז ומשום תולדה דקוצר. והא הוכחנו מפ"ק דמו"ק דהיכא דהוי שתי תולדות ולאב אחד קרוב ודומה יותר אע"ג דלא הוי אב אינו חייב רק על הדומה יותר אל האב ובזה פליגי איזה קרוב יותר אל חורש או זורע א"כ כאן הלא מגוזז אינו חלוק רק דבעוף אין דרך לגוז בכלי אבל משום קוצר הא באינו מחובר לקרקע לא הוי האב כלל א"כ בדין הוא שאינו חייב אלא משום גוזז לחודי' שאל זה האב קרוב יותר. ולכאורה מכאן ראי' דסוגי' דבכורות אזלא בשיטת רבנן דקסרי דירושלמי דאף באינו מחובר לקרקע חייב משום קוצר אם מבדילו מחיותו דזהו עצם האב והוי כמו זומר דאמרו דהוי עצם האב דנוטע. שעצם האב הוא מה שמצמיח הפרי והפעולה קרובה להביא הגידול כמו שפועלת הנטיעה. אלא משום דמלאכת הקצירה אינה כ"א בכלי לא דרך תלישה להכי הוי תולש תולדה וזה כפי מה שכתב רבינו ודלא כירושלמי.

אולם זה אינו מחוור דתולש בעוף חי יהי' חיובו משום תולדה דקוצר מפני שמלאכת קוצר היא בכלי כיון שבעוף חי אין דרך ליטול הנוצה בע"א ואף קודם השחיטה אורחיה ביד. וצ"ל דתולש כנף הוי תולדה. דעיקר האב הוי רק במחובר לקרקע וצריך לחלק בין הך לדמועד קטן, וטעמא דלא מפליג הגמרא כיון דבעוף ליכא לגוזז בכלי דלאו אורחי' הוא תו שוה לחייב משום קוצר דמפריש דבר מגידולו כמו גוזז ומשני דשאני התם. דתולש היינו גוזז אותו האב בעצמו וכמו שאמרו בירושלמי ולא דמיא עוף שאין גיזה תלישתה היא גיזתה ברם הכא אינו חייב עד שיגוז ודו"ק.

אולם בירושלמי אין לפרש כן. דמייתי ראיה מדתניא תלש מן המתה חייב. תלישתה זו היא גיזתה. ומאי ראיה דילמא חייב משום תולדה וע"כ דמפלפל אם הוי תולש מלאכה דלאחר יד וגם זה צ"ע. וסוגית הירושלמי צריכה מובן. ועיין בהא דאמרו האי דשדא פיסא לתמרי ואתר יעו"ש בתוספות שני פירושים ואין מזה לסתור דברינו (שבת ע"ג:).

ויתכן לומר דר"ל דאמר בבכורות ל"ש אלא ביד אבל בכלי אסור אזיל לטעמיה דאמר בירושלמי דתולש לאו היינו גוזז לכן בכלי הוי כעין גוזז, אבל לריו"ח דירושלמי דתולש

היינו גוזז א"כ אין נ"מ בין כלי ליד ועיין בזה במג"א סימן תצ"ח ס"ק כ"ג יעו"ש ודו"ק היטב בכל מה שהעלינו בס"ד.

פרק ח

הלכה א

המנכש בעיקרי כו'.

נ"ב יעו"י מש"כ פ"ה מה' מעשר הלכה י'.

הלכה ג

הקוצר כגרוגרת כו'.

נ"ב ירושלמי סוף הזורק.

הלכה ד

גבשושית של עפר כו' חייב משום תולש.

פירוש דווקא בגבשושית של עפר שכשהיא מונחת ע"ג עפר בטילה היא להעפר וגדילה מלחלוחית העפר ולכן כי מיעט יניקתה חייב. אבל צרור שעלו בו עשבים כי מונח ע"ג קרקע שרי לטלטלו ולקנח בו דהעשבים מלחלוחית הצרור רבו והצרור הוא דבר אחר מהעפר ומובדל ממנו ומה שנתלש ממנו העשבים זה הוי דבר שאינו מתכוין. ופרפיסא דסבר לומר דשרי לטלטולי היינו שמונח ע"ג יתדות. אבל צרור אפילו מונח ע"ג קרקע.

הלכה ט

אבל שאר שקצים ורמשים אין להן עור לפיכך החובל בהן פטור. כו'.

הא דתניא ומביאה פרק אלו טריפות ושאר שקצים עד שיצא מהן דם יתכן שרבינו מפרש לענין הא דאמרו דדם השרץ כבשרו ומצטרף לאיסור אכילת שרץ דלוקה משום אוכל שרץ כמו שאמרו ריש כריתות וא"ר חנין במעילה דדוקא בעודן בו מצטרפין. בזה יתכן דאם נצרר הדם אעפ"י שלא יצא תו כפרוש דמי ואינו מצטרף לאיסור אכילת שרץ ובשאר שקצים ורמשים מצטרף עד שיצא הדם. הא אם יצא דמן אינו מצטרף לבשרו ללקות משום אוכל שרץ ויעוין פרק ב' מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט' בזה ודו"ק.

הלכה י

והחולב כו' ואינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי.

בתוספתא לא תקל אשה מדדיה ותחלוב לתוך כוס או לתוך הקערה ותניק את בנה ועיין בית יוסף סי' שכ"ח וסי' ש"ל בשם המרדכי בזה ולפי מה שפירשו בתוספות ריש פרק חבית כולה שמועה דכריתות הנה מסקנת השמועה היא דחולב בפי תינוק אוכל

הוא וא"כ ליכא חיוב חטאת בתינוק היונק מחלב האשה דהוי כחולב לאוכל. אמנם לפי מאי דסלקא דעתיה דרבא דחלב בפומא דתינוק משקה הוי א"כ התינוק עביד מלאכת מפרק דחולב משקה ואפי"ה שרי לספות לתינוק בידים וכמו דאמרו פרק יוהכ"פ דלאו רביתייהו לא גזרו רבנן יעו"ש דף ע"ח. ואם נאמר כפי מה שרצו האחרונים ומהם האבן עוזר סימן שכ"ח דהמעמיד עלוקה חייב חטאת א"כ הנותנת דד לתינוק חייבת חטאת לרבא דחלב בתוך פיו של תינוק חשיב משקה והאיך שריא תמיד. ולומר דלא שריא אלא משום דתינוק מסוכן הוא אצל חלב וכדאמרו יבמות פרק חרש דף קי"ד יעו"ש זה דחוק. ועיין דף קל"ה בתוספות ד"ה מפני הסכנה וכל דבריו של האה"ע אינם נכונים כלל בדמיוניו עי"ש ודו"ק.

הלכה יא

דע דבורר גדרו הוא בדבר הבלול יחד ומשתמש כשהוא בלול בזה אם בורר מאתו פסולת מתוך האוכל או בשני מינים הוי בורר והוי מלאכה. אבל בדבר שאינו בלול לא שייך בורר. וזהו שמעורר הירושלמי רמונין מגו רמונין מעתה אפילו בני נשא מגו בני נשא פירוש דאינן בלולים. ולפי זה בורר כלי מתוך כלי דאטו משתמש כשהן בלולים הלא בכל קערה משתמש בפ"ע לא שייך בהו בורר, אלא שהטורי זהב כתב דבורר הוי לא במאכל לחודה רק בעץ ומתכות ג"כ, והביא ע"ז מדברי רש"י גבי חלתא דבורר קנים יפות חייב ושם יכול לעשות כשהן בלולין, וזה כתב הט"ז סימן שי"ט ס"ק י"ב. דמדברי התו' נראה דדוקא באוכלים הוי בורר ולא כלים והביא דברי רש"י, וממה שפלטה קולמוסו כלים הביאו המחברים הבאים אחריו דגם בכלי איכא בורר וטעו בזה דבמלאכת בורר צריך שיהא בלול ואין זה לא בכלים ולא בבגדים, אלא שמאכל לאו דוקא וכמו שביארנו.

הלכה יד

וכן החרדל וכל כי"ב.

פירוש ודשרי לסנן החרדל בסודרין כמו יין מגיתו דוקא במשמרת שלהן אסור אף ביו"ט כמו"ש פ"ג מיו"ט אבל בסודרין שרי אף בשבת ודו"ק.

הלכה טו

הטוחן כגרוגרת כו' או השף לשון של מתכת חייב משישוף כל שהיא.

סבור רבינו דתולדה אינו דומה להאב בשעורא דשעור טוחן הוא כגרוגרת ושעור שף מתכות חייב בכל שהוא דהמלאכה מתפשטת להנושאים השונים. והשעור ביחס להנושאים הוא של כל אחד כדינו וכיון דלענין הוצאה חשיב מתכות בכל שהוא ה"נ לענין טוחן, וכן לענין מבשל לקמן פ"ט הלכה ו' המתיך אחד ממיני מתכת בכ"ש. אמנם

במה שכתב דהשורה זרע שומשמין או זרע פשתן במים חייב משום לש לא אתפרש שעורה דידהו בדברי רבינו. אמנם לעיל בהלכה ב' בשורה חטין ושעורין שהוא כשיעור זורע. ולמה אינו חייב בזרע פשתן משום זורע דהא קא מקדח ויתחייב בכל שהוא כשעור זורע ויעוין מגן אברהם סימן של"ו בזה. ולפי מה שכתבתי באורך לעיל פרק ז' דהיכא דפעולה אחת יש לה יחס למלאכה דלתחייב משום אב ויחס למלאכה דאינה כ"א תולדה מתחייב משום אב ולא משום תולדה אתי שפיר. דכאן בנותן זרע פשתן למים יהא כונת רבינו דחייב משום לש דהוי מעין לש והוי אב מלאכה דלש ומשום זורע אינו אלא תולדה לכן מתחייב משום לש דהוי דומה לגדר אב. אמנם דחוק לומר דהוי מעין לש ממש למיהוי אב דלש ולא תולדה אכן לפי מה שביארתי שם דהיכא דענין אחד הוא המכוון וענין אחד אינו מכוין כ"א בגדר פסיק רישא חייב על המלאכה המכוונת א"ש דחייב משום לש דענין הדבוק שנתדבקו זה לזה זאת היא כוונתו בפעולה זו וענין הצמיחה אינו מכוון אלא בגדר פסיק רישא שמוכרח להיות מקדח לכן חייב משום לש לבד. ויעוין בתו' מועד קטן גבי פלוגתא דמנכש ומשקה לזרעים דמאן דמחייב משום זורע אזיל בתר מחשבה יעו"ש להכי אע"ג דשיעורא דלש הוי בכגרוגרת ושיעורא דזורע בכל שהוא חייב משום לש דזה המכוון במלאכתו ודו"ק. ואתי שפיר מה דלא חשיב רבא בנותן חיטי ושערי לתוך מים דחייב משום זורע דכיון דהא דמקדח אינו מכוון ואינו צריך לזה אלא דהוי בגדר פסיק רישא והוי מלאכה שאינו צריך לגופו ורבא לטעמיה דכר"ש ס"ל לכן לא חייב רק בנותן זרע פשתן משום לש כמו שאמר ריש פרק נוטל יעו"ש ורבינו פוסק דמלאכה שאצ"ל חייב לכן מחייב בזה וכמו שמוכח מסתמא דסוגיא דסוף פ"ק דאמר נר וגיגית ופרש"י ששורין בה חטים ושעורים אלמא דמלאכה דאורייתא היא דאיכא שביתת כלים בה ודו"ק. ובנדרים דף מ"ט לוליבא דכיתנא בכותחא וד"ז אסור לאומרו בפני ע"ה פי' משום דלא ליתן למיעבד בשבת ויתחייבו משום לש ודו"ק.

וכל השוחק תבלין כו' הרי זה טוחן וחייב.

נ"ב ירושלמי ההן דשחק מלא סחף פלפלין חייב משום טוחן.

עד שידקדק מהן כו'.

נ"ב ירושלמי כל הנך שעורי' אם לאוכלין כגרוגרות וכו' עיי"ש מפורש וכן בתוספתא עיין.

פרק ט

הלכה ב

שהמבשל בתולדת האור כמבשל באור עצמה.

הנה דע דכמה ענינים מצאנו דכח כחו לא חשיב כגופו והוא לענין רציחה במכות דף ח' דמאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי ואזיל תמרי וקטיל כו' דהוי כח כחו ופטור. וכן בשבת מצאנו שחייב בזורק מרשות לרשות וה"ה בזורק ועושה חבורה דמיחייב ע"י כחו אבל ע"י כח כחו לא שמענו שיתחייב וכמו כן גבי זב בעירובין ל"ה מחמת רעדה ברש"י שם דהוי כח כחו יעו"ש ובזה ביארתי הירושלמי פרק במה מדליקין הלכה ה' הבעיר וכבה בנפיחה אחת חייב שתים פי' כי היו שתי נרות לפניו אחת כבויה ואחת דולקת, והבעיר את הכבוי' ונמשך האור מהנר הדולק אלי' ונכבה במקומו כי כן דרך נר הנדלקת תחת נר אחר, א"ר אבדימי כו' הדא אמרה נפח בכלים ושברן משלם נזק שלם ולענין תרנגול קאי דצרורות באדם לא אשכחן דעל חיציו מחייב נזק שלם וכמו שאמרו בפרק כיצד הרגל דף כ"ב עיי"ש ברש"י וטעמא דאם תחשוב הנפיחה ככוחו אם כן הכבוי שהיה ע"י הדלקת הנר התחתונה שנמשך אליה האור של הנר האחרת ונכבית אותה נר הוי כמו כח כחו ויהיה פטור בשבת על הכבוי ואמאי חייב שתים וע"כ דהנפיחה הוי כמו גופו משום דמגופו קא אתי והוי הכבוי ע"י כחו וחייב בשבת א"כ תרנגול שנפח בכלי ושברו חייב נזק שלם וכן אזלא שיטת ירושלמי בבא קמא דלא כתלמודין דמחשיב זה לצרורות ורק בס"ד אמר גבי הטילה גללים כיון דמגופה גרירן וזה נכון למדנו מזה דעל כח כחו אינו מתחייב גבי שבת. כיון שכן נראה דאע"ג דתולדה ראשונה הבאה מן האש חייב אם מבשל מ"מ על תולדה של התולדה כמו דבר שנתחמם במים שהוחמו מן האש כגון ברזל שבא בקדירה חמין ונתחמם תו אי צלה בו ביצה פטור דהוי תולדה דתולדה וכמו שכח כחו לא חשיב כמו גוף הדבר כן תולדת תולדת האש לפי רוחק יחוסה אצל האש נפקע ממנה שם האש והוי חומה כחום טבעי שאינו מסיבת האש כמו חמי טבריא. ופוק חזי בפרק כיצד צולין דף ע"ה שקיל וטרי אם חשיב תולדות אש כאש ובירושלמי שם דפליגי ר"ג ורבנן יעו"ש אבל תולדה דתולדת אש לא חשיב אש בשום דוכתא וז"ב.

וכיון שכן נראה לנו לומר בסברת הש"ס דקדירה דהיא עצמה מהני' להבישול עיי' פרק כל שעה כ"ז דקדירה חשיב גורם. א"כ בכלי שני אף כי איכא דבר המתבשל בכלי שני וכלישנא קמא גבי מלח, אם יהיב בכלי שני אינו חייב משום מבשל. דהמים של כלי ראשון הוחמו באור והוי חום שלהן תולדת אש ואח"ז מתחמם מתוכם הקדירה הכלי

שני וחום הכלי שני הוי תולדת תולדת האש וחומה כחמי טבריא וא"כ המלח מתבשל ע"י חום המים שחום שלהן תולדות אש וע"י חום הקדירה דהוי חומה כחמי טבריא ופטור משום מבשל.

ובזה אתי שפיר בדף מ' א"ר יצחק ב"א פעם אחת נכנסתי אחר רבי וכו' להניח לו פך שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן. ש"מ שמן יש בו משום בישול וש"מ כלי שני אינו מבשל וש"מ הפשרו זהו בישולו. דלפי גירסא זו קשה טובא. הא נפשר בכלי שני והוי בישול מעליא גבי שמן ואיך שרי. ופרש"י וש"מ הפשירו במקום הראוי לבישול. דפירשו המפרשים דכיון דבכלי שני אינו ראוי לבישול אין ההפשר בישול. זה מוזר בטעמו. וכבר תמה ע"ז בעל מנחת כהן. אכן לפי מה שביארנו א"ש. דכיון דבכלי שני אף דבר המתבשל אינו חייב משום בישול וכי גזרו בחמי טבריא מידי דבחמי האור היה חייב אבל כלי שני כיון דבחמי האור ליכא חיובא תו נמי בחמי טבריא מותר. ואי הוי כלי שני מבשל תו הוי גזרינן אטו חמי האור דיבא לבשל בכלי שני ואף בכלי ראשון דכיון דכלי שני ג"כ מבשל ככלי ראשון א"כ ראשון ושני חדא גזירה היא. אבל כיון דאינו ראוי לבישול בכלי שני א"כ ההפשר לחודא דרק בשמן הוי בישול שרי בחמי טבריא בכלי שני ואינו בכלל ענין בישול דגזרו בחמי טבריא אטו חמי האור. דעל כלי שני אין כאן חיוב חטאת על בשולו. והבן היטב. דהוי כמו גזירה לגזירה. דזה הפשירו של שמן אילו הי' בכלי ראשון בחמי טבריא אינו אסור אלא משום גזירה ואלו הי' בכלי שני בחמי האור ג"כ אינו חייב אלא משום גזירה הוי גזירה לגזירה. הכי הוא פירושא דסוגיא והתו' פירשו (דף ל"ט) בד"ה כל שבא בחמין דהא דקתני מדיחין אותו בחמין מיירי בכלי שני ואפ"ה תני חוץ מן המליח הישן שהדחתן זו היא גמר מלאכתן קאי אכלי שני ואמר שם הדיח חייב חטאת מדתנא זו היא גמר מלאכתן מוכח דבכלי שני חייב חטאת דבישול הוי בהדחה בעלמא. ויש לדחות, דמהא דהדחה הוי גמר מלאכה והוי בישול מעליא מוכח דאם הדיח בכלי ראשון חייב חטאת ודו"ק. ובפרט לפי הך שיטה דמדיחין מכלי ראשון הוא אין סתירה.

ובירושלמי מפורש דאינו חייב על בישול בחמין אלא דוקא כי האור מהלך תחתיו ועיין ר"ן ולכן אמר דהא דגזרו שלא לבשל בקדירה שהעבירה מרותחת היא הרחקה מדבריהם שלא יבשל ע"ג האור להכי בכלי שני לא גזרו. ובתלמודין מוכח דחייב בזה והוי בישול דאם הדיח חייב חטאת אע"ג שאין האור מהלך תחתיו ולכך בקשו בתו' טעם אחר לחלק בין כ"ר לכלי שני והש"ק נדחק בחנם.

והנה לפי מ"ש הפטור בכלי שני בדברים המתבשלים טעמא הוא משום דהוי כמבשל

בחמי טבריא. משא"כ לשיטת הירושלמי אין בישול ברור כ"ז שאין האור הולך תחתיו. אבל תולדות אש כאש יעו"ש בירושלמי יומא פ"ג ודו"ק. לכן לפירוש דילן א"ש דמדייק הגמרא דמדהדחה הוי גמר מלאכה גבי מליח ישן אלא דבכלי שני הוי כמבשל בחמי טבריא אבל בכלי ראשון חייב בהדחה בעלמא. לא כן לפי הירושלמי צ"ל דאין זה גמר מלאכה לגבי חיובא דחטאת וזה דחיקא לי' לתלמודין שהי' צ"ל לפ"ז שהדחתן כגמר מלאכה. והארכתי בזה כי ענין חדש הוא ודו"ק.

הלכה יא

המכבס בגדים הרי הוא תולדת מלבן וחייב והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו ה"ז מכבס וחייב.

מה נעמו דברי רבינו שחילק דין הסחיטה לשני אבות, לעיל פרק ח' הל' י' דין סחיטת פירות שהוא מדין מפרק תולדה לאב דדישה וסחיטת בגדים שהוא מדין כבוס תולדה לאב דמלבן. וכן בתולדות דרבנן פרק כ"א הלכה י"ג בכבשים ושלקות שסחטן מדין מפרק שהוא סחיטת פירות ומתיחס לאב דדישה, ובפרק כ"ב הלכה ט"ו בתולדות דרבנן ייחס לדין סחיטת בגדים שהוא מדין כיבוס כתב שלפיכך אסור לדחוק מטלית או מוך וכי"ב בפי אשישה כדי לסתמה שמא יבוא לידי סחיטה כו' יעו"ש מסודר דבר על אופנו.

ולפלא בעיני על רבנן בתוס' פרק חבית דף קמ"ה בהא דכבשים שסחטן למימיהן פטור אבל אסור שפירש רש"י דאין זה מפרק שאין המשקה יוצא מן הכבשים שלא גדלו בתוכן. אבל אסור אטו פירות. וזה שייך שפיר על סחיטת פירות שהיא מדין מפרק ומדין דישה, ע"ז הקשו אמאי גזרו לה דוקי אודרא אפומא דשישא שמא יסחוט הא אף אם סחיט ליכא איסור דבר תורה. ותמוה, התם הוא מדין סחיטה שהוא מדין כיבוס וכל עיקרו של כיבוס הוא במים שבאין מבחוץ והדבר נפלא. אף דהתו' לשיטתם דפירשו סוף פרק ואלו קשרים דגם בבגד שייך מפרק אבל הא מלבן ג"כ יש יעו"ש תו' ד"ה האי מסוכרייתא דנזייתא וא"כ אכתי מאי הקשו. אולם ע"כ צ"ל דהתוספות אזלי ששיטת רבינו תם שהביאו בפ"ק דכתובות דף י' ד"ה האי מסוכרייתא יעו"ש דאין סחיטה ביין ושמן דבר המלכלך את בולעו וליכא כיבוס אלא במים והך דספוג אם יש לו בית אחיזה הוי משום מפרק דאף במידי דלאו אוכל חייב משום מפרק והך דאודרא אפומא דשישא פי' ר"ת [הובא באור זרוע הגדול] משום מפרק א"כ הקשו שפיר על רש"י. אמנם כאן בשבת פי' דגם ביין איכא משום מלבן אלא דלא חיישי' שמא יבוא לידי סחיטה ביין ומשקין אבל מ"מ אסור לסחוט יעו"ש ולא קשיא מידי. ובאמת תוספות פרק ר"א דמילה נראה שהם ממחבר אחר שמסיים תמיד מ"ר. אמנם דברי רבינו נעימים ומופלאים.

שהסחיטה מצרכי כיבוס כו'.

אעפ"י שבמלבן אין שייך הך דסחיטה וכמו הגסה שאינו שייך אלא במבשל ולא באופה ועיין לקמן פרק י' הל' ט' והמותח כו'.

הלכה יט

וכן הקולע את הגימין כו'.

נ"ב ירושלמי פרק המצניע הל' ו' ובבלי דף כ"ז גבי טומאה עיי"ש.

פרק י

הלכה ג

במגיד ד"ה וחבל שהיה קשור כו' נראה כדברי רש"י כו'.

נ"ב לשיטת רבינו ל"ק קו' תוספות וכן משמע בהרי"ף ועיין ב"י.

הלכה ו

מותר לקשור קשר שאינו של קיימא לדבר מצוה כו' נימת כנור שנפסק קושרין אותה במקדש אבל לא במדינה. כו'

מפורש דעת רבינו דקושרין בין אם נפסקה מן הצד בין אם נפסקה באמצע דלא מפליג כלל בהא ודוקא קשר שאינו של קיימא וכן מוכרח לשיטת רבינו דפוסק בהלכות כלי המקדש מסקנא דגמרא בסוכה דעיקר שירה בפה ולא בכלי. והא דמזמרים בכנורות אין עולה למספר שצריך לדוכן. והא דשרי לזמר בשבת היינו משום דשיר בכלי אינו אלא שבות ואין שבות במקדש וכמו"ש התו' בסוכה ריש החליל יעו"ש וא"כ איך יהא שרי לעשות קשר של קיימא וע"כ בקשר שאינו של קיימא וברור. - וצריך לפרש אליביה סוגית הש"ס דפריך (עירובין ק"ב) מברייתא דתניא לא היה קושרה אלא עונבה ומשני הא רבנן הא ר' אליעזר דאי משום דאין שבות במקדש לא כל שבות התירו במקדש כדאמר בירושלמי. אלא דלר"א כל מכשירי מצוה אף שמין מכשירין אפשר מבעו"י דוחה שבת ואף במידי דליכא דחייה בעשיית המצוה גופא כמו לולב ושופר כדאמר בשבת קל"א (ועיין בחידושי להלכות מילה בזה) ה"נ דחינין שבת ולרבנן לא דחינין אף בשבות כיון דמין מכשירין אפשר מבעו"י ופריך אי ר' אליעזר אפילו לכתחילה נמי כו' אלא לא קשיא הא רבנן הא ר' יהודא. ודכו"ע מכשירין לא דחו שבת אפילו בשבות. ור"י אליבא דמאן אי אליבא דר"א אפילו לכתחלה נמי וכו'. והא דלא מוקים לי' כרבנן ואפ"ה אין שבות במקדש כמו דבמסקנא לדידן היינו דהגמרא אזלא בשיטת הנך אמוראי לקמן דשבות דמקדש במדינה ושבות מקדש במקדש שוין. וטעמא דר' יהודא דאסר לעיל

במוצא תפילין חדשות היינו שאין מקושרות ועניבה קשירה מעליא היא ולכך בקשר רפוי אוסר ואפילו בעניבה גמורה ג"כ הוי קשר שאינו של קיימא דמסתמא דעתו להתיר העניבה ולעשות קשירה גמורה בחול כמו"ש תוספות התם ואפ"ה אוסר ר' יהודא אלמא דאין להתיר שבות של קשר שאינו של קיימא [במידי דשכיח לעשות קשר של קיימא] במקדש דתפילין שבות מקדש קרינן בסוגיא לקמן וע"כ דאזיל כאן לר' אליעזר אי הכי אפילו לכתחלה נמי. כיון דמכשירין דוחין שבת במצוה שנוהגת בשבת וצריך לקיים המצוה. אלא לא קשיא הא ר"ש הא רבנן וטעמא דרבנן משום דבעניבה אין משמעת קולה יפה ואין שבות במקדש לכן קושרין ועיין בסוגיא והבן.

ובזה א"ש טובא מאי דאמרינן סוף מכילתין (ק"ה) וא"ל ר"ש עונבה עניבה דלא אתי' לידי ח"ח כו' קשירה דאתי לידי חיוב חטאת לא שרו לי' רבנן והיינו משום דאם יעשה קשר של קיימא יתחייב חטאת לכן לא שרו ליה אף קשר שאינו של קיימא ודו"ק ומאי דאמר ואב"א הא והא רבנן ול"ק כאן באמצע כאן מן הצד נראה לשיטת רבינו משום דבאמצע אינו מעשה אומן דכל הדיוט יכול לעשותו ואומן אינו עושה באמצע קשר שאינו נשמע הקול יפה ואינו נאות אלא מן הצד הוי מעשה אומן ולכן באמצע קשר שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן שרי אלא דגזרינן אטו מן הצד ורבינו פסק כרבנן ובכל גווני קושרין דהכי הוא פשטא דמשנתינו ושיטתו מחוור מאד.

הלכה ח

הפותל חבלים כו' או חוטי שער כו' ה"ז תולדת קושר וחייב.

אין להקשות מהא דאמר בירושלמי פרק כלל גדול ההין דעביד תבלין. ההין דעביד ממזור (פי' מזור וכמו משזר) חייב משום טווה דכבר כתב באור זרוע דגמרא דילן פליגא דאמר בגמ' (צ"ה) גודלת משום בונה ולא אמרה משום טווה וזה מוכרח דאע"ג דטווי בעזים במחובר אין דרך טוויה בכך אבל גבי שער אשה דהגודלת דרכה בכך אמאי לא מיחייב משום טוויה כמו דאמר בפוקסת ודחי שם יעו"י היטב או לרבנן משום שבות דמיחזי כטווה וע"כ דבפותל חבלים אין חייב משום טוה ולכן פירש רבינו משום קושר ולא אמרו בגודלת משום קושר דזה לא שייך בהא דכולהו ינקי מהראש ומחוברין יחד ודוגמתו בסוכה י"ג ואע"ג דהדר ואגדינהו לא שמיה אגד דאגד בחד כו' ובפ"ה מהל' סוכה הל' י"א ודו"ק היטב.

הלכה י

הקורע בחמתו או ע"מ שהוא חייב לקרוע עליו חייב כו'.

רבינו אזיל לטעמיה דפוסק כר' יהודא דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה.

ובירושלמי בפירקין על משנה דהקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין כו' בעון קומי ר' בא היך מה דאת אמר תמן השוחט בשבת כיפר [פירוש שיצא ודי חטאתו שהביא ומקטירין האימורים לערב כמו דאיתא בתוספתא דכריתות והביאה רבינו בשגגות] ומביא חטאת אחרת [פירוש מפני שחלל שבת בשוגג] וא"כ אמור אף הכא יצא ידי קורעו. [פירוש שסבר שפטור מפני שלא קיים מצות קריעה דהוי מצוה הבאה בעבירה ולכך הוי מקלקל ופטור. ומקשה. אמאי גבי חטאת לא אמרינן דהוי מצוה הבאה בעבירה אלא כר"ש דאמר עד שיהא לו צורך בגופו [פירוש. ולעולם דיצא ידי קריעה אלא שאין התיקון בגופו של בגד והוי מלאכה שאצ"ל ופטור] א"ל תמן הוא גרם לעצמו ברם הכא את גרמת לו [פירוש דפטור משום דנתכוין למצוה והוי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה דפטור אע"ג דלא טריד שאין דוחה שבת משום דאת גרמת לי' משא"כ תמן שאיהו דחטא גרם לעצמו לא מפטר אע"ג דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה] ופריך. ואפילו תמן את גרמת ליה שאילו לא שאמרת לו שיביא האיך היה מתכפר לו כו' וא"כ ליפטר. וברור.

הלכה יב

הבונה כל שהוא חייב כו'.

בירושלמי פרק כלל גדול הלכה ב' מה בנין היה במשכן שהיו נותנין קרשים ע"ג אדנים. ולא לשעה היתה. א"ר יוסי מכיון שהיו חונים ונוסעים עפ"י הדבור כמי שהוא לעולם א"ר יוסי בר בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה הדה אמרה בנין לשעה בנין כו' ונראה שיטת הירושלמי בזה דהוי בנין אכן שיטת הבבלי צ"ב. **והנה** נראה דאיהו ס"ל ג"כ דהוי בנין דבירושלמי לעיל קאמר מה קשירה היתה במשכן שהיו קושרין את המתירים ולא לשעה היתה א"ר ייסא מכיון שהיו חונים ונוסעים עפ"י הדבור כמי שהוא לעולם א"ר יסא ב"ב מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה כו' ובגמרא דילן מצאנו. קשירה במשכן היכא הוא אמר רבא שכן קושרין ביתדות האהלים. קושרים ההוא קושר ע"מ להתיר הוא חזינא דסבר הגמ' כר' יסא בר בון מכיון שהקב"ה הבטיחן שמכניסן לארץ כמו שהוא לשעה וא"כ כאן גבי בנין נמי סבר דבנין לשעה הוי בנין. וא"ל מהא דקאמר בעירובין נ"ה דגלי מדבר קאמרת כיון דכתיב בהו עפ"י ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו כמאן דקביע להו מקום דמי דהתם חנייתן הוי קבע דתמן מיירי לאחר הגזירה שהוכרחו לשהות במדבר ארבעים שנה. אבל בשעת עשיית המשכן שעדיין לא נגזרה עליהם הגזירה שלא יכנסו לא"י ובכל יום היו יכולין לבא הוי כל חנייה לשעה וז"ב.

ובירושלמי פרק כיצד מעברין התיב ר' אסי והכתיב ויד תהיה לך כו' ר' חייא בריה

דשובתי מקשי והאיך היו יוצאין לבית מדרשו של משה כו' א"ר יוסי מכיון שהיו חונים ונוסעים עפ"י הדבור כמי שהיו חונין לעולם אריב"ב מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמו שהוא לשעה היינו דתמן מקשה מבית מדרשו של משה דהיה בעת העגל דכתיב והיה כל מבקש ה' כו' ועדיין לא נגזר שיהיו במדבר ארבעים שנה והוי חנייתן לשעה.

והא דאמר הגמרא דף ל"א מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן והתם סותר ע"מ לבנות שלא במקומו א"ל שאני התם כיון דכתיב עפ"י ה' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי. שאני התם דאף דהוי רק חניית שעה שהיו עומדין בכל עת ליכנס לא"י מ"מ כיון דבנין לשעה הוי בנין תו הוי כסותר ע"מ לבנות לשעה ובמקומו דפי ה' הוי כמקומו ודו"ק.

עוד קאמר שם בירושלמי הדא אמרה בנין ע"ג כלים הוי בנין. אדנים כקרקע הן וכן פסק רבינו כאן דהבונה ע"ג כלים פטור ונראה לדעתי כי כן מוכרח גם מש"ס דילן. דבדף ל"א קאמר וקסבר ר' יוסי סותר ע"מ לבנות שלא במקומו לא הוי סותר. הלכך לא שייכא סתירה ובנין אלא בפתילה וכיון דאין מחשבת סופו לחזור ולהדליק פתילה זו אין כאן עוד בנין במקום סתירה עכ"ל רש"י. וניחזי דהמכבה את הנר בחצר זו ע"מ להדליק הפתילה במקום אחר האם אינו כבוי. ואם נימא דהבנין היינו שנותן ע"ג אדנים וע"ג כלים ג"כ הוי בנין וכיון דהיה סותר הקרשים מהאדנים ע"מ לחזור ולקבוע הקרשים בהאדנים א"כ הוי בנין כמו דהוי כבוי בפתילה. בשלמא אם היה סותר הקרשים ע"מ לקובען באדנים אחרים אז הוי כחס על השמן. וע"כ דבעי בנין בקרקע ומפני שהאדנים קבועים במישור ע"ג קרקע הוי כקרקע א"כ המלאכה היא במה שנקבעת בקרקע וא"כ אם סתרו המשכן באלוש ע"מ להקימו בסיני הוי כסותר ע"מ לבנות שלא במקומו כיון דהמקום הוא מהצטרפות הבנין ודו"ק. והחת"ס לא צדק בזה במח"כ בחלק אורח חיים סימן ע"ב עיי"ש וכבר כתבתי בחדושי בענין הפאראסאן להסביר הירושלמי דעשיית אוהל הוי תולדה דבונה כמבואר ברבינו הלכה י"ג. ובונה חייב בכ"ש כל שעושה דרך בנין ועושה הכלי או הגומא או שסותם הקרש אף שאינו אוהל כלל ומצאנו בבנין דאם העלה והניח ע"ג אבנים חייב משום בונה שבת דף ק"ב וכן המחבר יד עם קורדום ועץ בתוך עץ אע"ג דלא עביד מידי לא נקב ולא סתימה ולא אוהל אלא שמחבר היד עם הקורדם או שעושה ומחבר מטה המפורקת חייב משום בונה ע"ז אמר הירושלמי היכי אשכחן כן ומשני שכן מצאנו בקרשים שנותן באדנים שהם היו חלולים ומחבר זה לזה ומצאנו שהוא אב ופריך כל הני דבאמת לא מיחייב רק שיבנה ע"ג קרקע אבל ע"ג כלים אם יסדר אבנים ויניח אבן אחד על הדימוס פטור וכן לשעה שהחבור אינו חבור שקיל וטרי אבל באופן

שעושה דבר חדש כגון שנוקב בלול של תרנגולים או חופר גומא וכי"ב בודאי ע"ג כלים ג"כ חייב, וגם בלשעה ליכא לספוקי כלל וכן קודח חייב בכל הני וא"ש מה דלא נקיט הירושלמי אלא בנין דאדנים וז"ב כשמש וכי"ב כתבו התוספות לעיל גבי כלים דף ע"ד גבי דעביד חלתא ויש שיטה להראשונים עיין מאור ומלחמות פרק הבונה ובהגהות מיימוני פרק כ"ג דאין בנין בכלים כלל אלא מכה בפטיש כשתוקע בחוזק והמגיד הביא ראיה מירושלמי דמפורש דהגודל כל צרכו חייב משום בונה האמנם דבירושלמי אמר גבי הנופח בכלי זכוכית חייב משום בונה ובבלי קאמר הנופח בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש והתוספות העירו מהנופח בכ"ז ולא העירו מהירושלמי ודו"ק.

ודע דרבינו פסק דבעי סותר ע"מ לבנות במקומו כמו"ש פ"א הלכה י"ח ואפ"ה פסק שם דמכבה שהוא חס על השמן או על הנר חייב והיינו דסובר דמכבה שהוא חס על השמן ודאי היה במשכן אבל סותר ע"מ לבנות שלא במקומו לא הוי במשכן דכיון דעפ"י ה' יחנו כמקומו דמי והתוס' כתבו דמכבה לא היה במשכן אלא לעשות פחמין אולם כבר נודע שיטת הקדמונים דמה דהוי משאצ"ל היינו משום דאינו אלא להציל מן ההיזק ועיין חדושי רמב"ן וא"כ יתכן דהוה במשכן גם לחוס על השמן ועיין תוספות דף צ"ד משא"כ בנין דלא הוה סתירה במשכן שלא ע"מ לבנות במקומו וזה ברור בשיטתו.

והנה מצאנו גבי בנין בכלי מלמעלה למטה דלא הוי דוגמת בנין במקדש שמתחלה היו מניחין האדנים ואח"כ קובעין בהן הקרשים חילוק בין לשעה בין לשהית בירושלמי ריש פרק הבונה יעו"ש וכן גבי אוהל בתלמודא דילן דארעי פטור ודו"ק.

הלכה יח

המסתת את האבן כו'.

בלח"מ משום דר' יוחנן כו'.

נ"ב וכן ריב"ל בדף ע"ה כוותה.

המצדד את האבן כו'.

גירסת רבינו בגמ' תתאה בעי צדידי בעפרא וזהו שכתב ביסוד הבנין וזה נכון.

בההמ"ג. מפני הטל שהוא מצהיב ע"ג הבגד כו'.

זה לא מסתבר כלל כיון דטל הוא דבר הנמס ומתייבש מאליו ואין דרך האומנין לעשות כן ואין זה מעשה אומן וגדולה מזו כתב האור זרוע במלאכת מכה בפטיש שלהסיר נוצות מע"ג צמר מותר אף אם קפיד והביאו רמ"א סי' ש"ב. ונראה לרבינו הפירוש כך דההיא כומתא הוי עלה צמר לבן והיה יודע אביי הך דרב הונא המנער טליתו חייב חטאת לכן כשהי' עליה טל היה מונע מלנערה מהטל שמא יסור גם הצמר הלבן המדבק

בה ונהי דאינו מתכוין להסיר הצמר הלבן שעליה מ"מ אפשר הוי כפסיק רישא וכדרך אביי להחמיר כעין זה דהוה לייט על הפותח דלת כנגד המדורה ברוח מצויה יעו"ש דף ק"כ ע"ז אמר לי' רב יוסף נפוץ ושדי דגם להסיר הצמר שעליה שרי דאנא לא קפדנא בזה ודו"ק.

הלכה כג

נעלוהו שנים פטורין. וכו'.

לשון המשנה. ואף דרבינו לעיל פרק א' כתב את זה. גם במשנה שנאו רבי גבי הוצאה והדר תני גבי צידה. ואתי שפיר עפ"י מה שביאר הרשב"א לחלק גבי שנים שהרגוהו במקלות דפטורין משום דכיון שהפעולה עושים שניהם מתייחס לכל אחד רק חצי הפעולה אבל בשנים דחפוהו לבור כיון שאינן אלא סבה דהבלא דבור קטלי' מתייחס כל ההיזק לזה כמו לזה וביארתיו בהלכות מלוה ולוה פרק כ"ה הלכה י' יעוי"ש לכן תני רבי בהוצאה דהיא ואריגה וכי"ב שניהן עושין המלאכה בידיהם דפטורים והדר תני אף בנעילה שנעשית בהבית שאינה מלאכה כלל אלא שיש בהבית צבי והוא ניצוד ופעולת הצדיה אינה נעשית בהצבי כלל אלא שנעילת הבית הוי סיבה שעי"ז הצבי ניצוד והם שניהם עשו הסיבה וא"כ הו"א שלכל אחד תתייחס הסבה בכללה להכי קמ"ל דפטור ודו"ק.

ובזה מתישב לפום גירסת ר"ח והיא גירסת רבינו דפליגי אמוראי בזה אינו יכול וזה אינו יכול דחייב אם בעי שיעורא לכל אחד דאיך לא ידע משנתינו דצבי שנכנס לבית ואמאי ליבעי שיעור צידה לזה ושיעור צידה לזה ויעוי' בתו' שם (צ"ג) ולפי"ז אתי שפיר דסבר דזה יכול וזה יכול אין זה מלאכה מצד הפועל שהרי כל אחד יכול לעשות לבדו ועשאו שניהם הלא אין כל עמל וטורח מתייחס לכל אחד אבל באינו יכול וזה אינו יכול דחייב אמנם מצד הפעולה שתתייחס ההוצאה או הקצירה או האריגה לכל אחד בעי שעורא לכל חד. לא כן בנעילה שהמה רק סיבה ולכן מתייחס צידת הצבי לזה כמו לזה לכל חד כל הצבי ובנעילת הבית הנה העמל והטורח הרי לא יכלו לעשות אחד לבדו ויחס השעור מתייחס לכל חד כל הצבי וכמו שכתבנו שם בשנים שעברו שכל אחד משלם יעו"ש וזה ברור.

הלכה כד

או חולה או קטן פטור.

נ"ב ירושלמי פרק שמונה שרצים.

כגון חגבים כו'.

נ"ב עיין קרבן עדה.

פרק יא

הלכה א

לפיכך אם העלה דג מספל של מים והניחו עד שמת חייב משום חונק.

הוא הדין אם שפך המים מן הספל חייב דמאי שנא. וזהו מה דאמר בפרק עשרה יוחסין דאקפי פירא בכורא בשבתא ואזיל וצדו בהו כו' שהוציאו המים מן הדגים ונשארו הדגים מונחים וצדו אותם ובזה איכא ג"כ מלאכה דנטילת נשמה ועברו על נטילת נשמה וצידה ופשוט.

הלכה ה

במשנה למלך וקשי' לי כו' ליכא איסור תורה במליחת בשר כו'.

נ"ב איכא בראשה של עולה.

הלכה ו

הדורס על העור ברגלו עד שיתקשה כו' ה"ז תולדה מעבד וחייב.

בירושלמי על משנה סוף פ"ק אין נותנין עורות לעבדן אלא כדי שיעשו מבעוד יום. עד היכן עד כדי הילוך ד' מילין פירוש שאם יכול העבדן להלך ארבעה מילין זהו שעור עיבוד כמפורש פרק אלו עוברין דף מ"ו הרי דהילוך העבדן הוי מלאכה שחייבין עליה חטאת דאל"כ מבעו"י לא גזרו חכמים יעו"ש.

הלכה ח

ומותר לקטום עצי בשמים להריח בהן כו'.

פירוש כיון שעצי בשמים עומדים להריח אף כי קוטמן לחצות בהן שיניו ג"כ אינו חייב חטאת דהוי כמו דבר הראוי למאכל בהמה שעומד למאכל בהמה ה"נ בעצי בשמים אף אם הם קשים כיון שעומדין להריח אם קוטמן לחצות שיניו אינו חייב חטאת לכן מותר לקוטמן להריח ולא גזרו דילמא יקטום אותן לחצות בהן שיניו. ורבינו סבר דקוטם לחצות שיניו הוא מדין מחתך ולא משום מתקן כלי ודו"ק.

הלכה יד

קטן אוחז בקולמוס וגדול אוחז בידו וכותב חייב. גדול אוחז בקולמוס וקטן אוחז בידו וכותב פטור.

אפשר להסביר הטעם באופן זה. דהתו' כתבו בדף צ"ג דזה שיכול חייב וזה שאינו יכול

פטור היינו אף שהוא יכול אלא בגוונא דעביד אינו יכול הוא ופטור עיי"ש וה"נ הגדול שיודע לכתוב ומנהיג יד הקטן א"כ הא יכול לכתוב בקולמוס לחודיה וחייב. אבל כי קטן אוחז בידו הרי הגדול בכה"ג שאינו מנהיג היד אינו יכול הוא ופטור דהקטן יכול לאחוז בקולמוס ודו"ק לפ"ז מוכח דהגירסא בתוספתא היא כהגהות הגר"א ז"ל ועיי"ש. וראיתי אח"כ בתבואות שור סימן ב' ס"ק נ"ה מה שכתב בזה ולא נראו דבריו והעיקר כמו"ש.

הלכה טו

על עלי ירקות כו'.

נ"ב מפורש בירושלמי.

הלכה יז

רושם תולדת כותב הוא.

עיי' ההמ"ג. צריך ביאור אם רושם בשמאלו חייב. ומדברי רבינו נראה דתולדה דכותב הוא ודינו כמו כותב אע"ג דלענין שיעורא לא הוי תולדה דומיא דאב וכמו מתיך א' ממיני מתכות שעורו בכל שהוא אף שהוא תולדה דמבשל ושעורו דאב דמבשל הוא בכגרוגרת מ"מ לענין מתכות הוי בכל שהוא משום דחשיבותו לענין הוצאה היא בכל שהוא. אבל לחייב רושם בשמאל לא מצינו שישתנה בזה מגוף האב. ור' יוסי סבר דרושם הוא אב וכותב שתי אותיות הוי תולדה דרושם וסבר דמשרטט הוא תולדה דרושם ולא הוי משרטט אב בפני עצמו להכי כיון דרושם הוי אף בשמאל לכן כותב שתי אותיות דסבר דמדין רושם אתי עלה חייב ג"כ בשמאל ואולם יש לומר דברושם גם לת"ק מודה רבינו דבשמאל חייב דאין על התולדה דין האב לכל דבר אלא דמשתנה לפי הייחס שיש לו שדרך הוא לרשום גם בשמאל. אבל כותב שתי אותיות לתנא קמא שזה עצם מלאכת הכתיבה והיא מלאכת האב וכמו במבשל שעורו כגרוגרות כן בכותב שתי אותיות לזה יש לו כל דין האב דכיון דאין דרך כתיבה בשמאל פטור על כותב שתי אותיות בשמאל וכן נראה קצת וצ"ע.

פרק יב

הלכה ב

המכבה כל שהוא חייב כו' וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה כו'.

ועיין בהרב המגיד ובהשגות ולכאורה מפורש בירושלמי דיומא פ"ג הלכה ה' תני א"ר יהודא עששיות של ברזל כו' ומטילין אותן לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן, ופריך ולא נמצא כמכבה ביום הכפורים והיא קושית הגמרא בבלי והא קא מצרף אלמא דמצרף

חיובו משום כבוי לא משום מכה בפטיש כפרש"י ז"ל וזה לכאורה ראיה ברורה אכן לפ"ז לא מחוור כ"כ הא דתלי' במלאכה שאינה צריכה לגופה הלא הוי בגדר דבר שאינו מתכוין דהא אינו מתכוין כלל לעששיות לתקנם אע"ג דהוי פסיק רישא מ"מ כיון שאינו מסיק אדעתי' תקון העששיות הוי אינו מתכוין כלל עיין תוספות דף מ"א סד"ה מיחם שפינהו וירושלמי ריש הלכה ב' בפרק כלל גדול. קצר לצורך עשבים חייב משום קוצר. ואינו חייב משום מייפה את הקרקע. ל"צ דלא קצר לייפות את הקרקע מהו שיהא חייב משום קוצר ומשום חורש ועיין בכ"ז. ויותר לא מחוור מה דאמר בירושלמי אלא כיני מה דא"ר סבר מימר תולדות אש אינו כאש דזה לא נזכר בשום מקום גבי כבוי לחלק בין תולדות אש וגם פתילה שהודלקה בחמה ודאי המכבה חייב וכן בתולדות אש. לכן נראה לדעתי ברור דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל ולא נמצא "כמבשל" ביום הכיפורים שהוא מחמם המים בעששיות של ברזל והמחמם המים חייב משום מבשל כמו"ש רבינו לעיל פרק ט' ושעורו לרחוץ אבר קטן וכאן מחמם המים לרחיצה והוי מבשל ובזה נזכר תולדות אש בפרק כירה בבבלי וירושלמי. וזה ודאי מלאכה שא"צ לגופה שאינו מתכוין אלא להסיר צינתן לא שיתבשלו ובזה סבר ר"י שאין תולדות אש כאש כן נראה ברור ופשוט. ונמצא ליכא תיובתא לשיטת רש"י ובפרק כיצד צולין מחלק בין גחלת של מתכת לגחלת של עץ ואפ"ה חשיב גם גחלת של מתכת לשריפות הבאות מן האש יעו"ש ודו"ק.

אבל המכבה גחלת של מתכת פטור. ואם נתכוין לצרף חייב.

שיטתו פירש המגיד. שכל שאינו מתכוין אין ראוי לומר בו פסיק רישא כו' מפני שכשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם שהזכרנו כו'. והסברה עמוקה דכל דבאמת אין זה כלי אלא שאם מתכוין בו הוא עושה בו מעשה כלי אבל אם אין מתכוין אינו נחשב לכלי ותקונו הבא שלא בכוונה אינו מלאכה כלל ולכן פטור ול"ש בזה פסיק רישא.

וכמה טבא הדא מרגניתא. דבזה יתפרש לן מה דאמרו בפ"ק דכתובות גבי בעיא דלבעול בתולה בשבת דבעי את"ל דם מיפקד פקיד כו' ואת"ל לדם הוא צריך ופתח ממילא קאתי הלכה כר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר כו' והוא תמוה דהא הוי פסיק רישא דפתח ממילא מתעביד. וכתבו בתוספות דיכול להוציא הדם בלא עשיית הפתח. ומלבד דזה לא נזכר בשום מקום שיהי' יכול להוציא דם והפתח יהא סתום, עוד אינו מובן דקאמר תמן בשלהי שמועה על הך ברייתא דתניא וחכמים מתירין מאן חכמים ר"ש א"ל אביי והא מודה ר"ש בפסיק רישא א"ל לא כהללו בבלים שאינן בקיאין בהטיה כו' ופריך רבא בר רב חנן לאביי אלא מעתה שושבינים למה. מפה למה. והעיקר כפירוש ר"ת דמשבת

פריך דל"ל דכיון דצריך לבעול בהטיה א"כ למה עושין שושבינים בשבת ולפ"ז קשה דילמא רבה סבר כלישנא דלדם צריך ודם מפקד פקיד והא דאתיא כר"ש משום דפתח ממילא מיתעביד וע"ז קא משני יש בקיאין בהטיה היינו שיצא דם והפתח יהא סתום וא"כ שושבינים ומפה בעי' בשבת ג"כ. אבל לשיטת רבינו א"ש דהחיוב משום פתח הוא משום מכה בפטיש וכמו שפירש על הך דמפיס מורסא לעשות לה פה לעיל פרק י' וכן פירש על חיוב דהעושה נקב כ"ש חייב משום מכה בפטיש וא"כ הכא שבעצם אינה כלי אלא שאם מתכוין הוא עושה מלאכת האומנים בכלי כן עושה לה להכי אם אינו מתכוין אינה מלאכה כלל ול"ש לומר דהוי פסיק רישא ולא ימות. אלא ללישנא דדם חבורי מיחבר רק להנאת עצמו דקא צריך ע"ז יתכן לו' פסיק רישא דעיקרו דחובל בבעלי חיים ודו"ק בזה.

בכס"מ. כתב הרמ"ך תימה כו'.

נ"ב בתשוב' ר' אברהם בנו של רבינו מבואר באורך עיי"ש.

הלכה ו

טלית שאחז בה האור.

נ"ב משני צדדין.

הלכה ח

הוצאה והכנסה כו'.

נ"ב ירושלמי הלכה א' הוצאה והכנסה בחד הן כו' אפילו הכנסה את שמע מינה עיי"ש באורך ודלא כהלח"מ.

הלכה י

הזורק מרשות לרשות או המושיט ה"ז תולדת מוציא כו'.

ולכן אמרו בהוציא ידו משחשיכה דאי שדי לה מידו חייב חטאת משום דהושטה וזריקה מצטרפין דהוי שתי תולדות מאב אחד וכמו דאי עביד להו כחדא אינו חייב אלא אחת כן הוא הדין נמי דמצטרפין שניהם לחייבו חטאת ודו"ק.

הלכה יב

או שיצא במעות כו'.

נ"ב ברייתא שבת דף קמ"ז עיי"ש.

וכן המוציא על כתפו חייב אע"פ שהמשאוי למעלה מעשרה טפחים כו'.

הנה רבוותא בתו' כתבו בעירובין דף ל"ג ד"ה והא קא מייתי דרך עליו דהמעביר חפץ מרשות היחיד לרשה"י דרך רה"ר למעלה מי' טפחים דחייב כמו במושיט. והביאו ראיה

מהא דאמר ריש הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע רע"ק מחייב כו' אילימא במעביר למטה מעשרה הוא דמחייב למעלה מעשרה לא כו' והא אר"א המוציא משאוי למעלה מעשרה חייב. ובאמת תמוה דפירוש הגמרא משום מאי מחייב רע"ק ע"כ משום דסבר דמהלך כעומד דמי וכבן עזאי א"כ אף למעלה מעשרה נמי ליחייב משום מוציא מרה"ר לרה"י ומרה"י לרה"ר וכן פי' הרשב"א ופליג על התוספות. אך זה תלוי דלשיטת התו' שם אם נח אף בעמידת גופו למעלה מעשרה לא מחייב ר"א דהוי כנח במקום פטור א"כ איך פריך שם דיתחייב משום מהלך כעומד אף למעלה מעשרה דהא נח למעלה מעשרה ובמקום פטור ובזה לא מחייב רע"ק ואימת אמר ר' אלעזר דמוציא למעלה מעשרה חייב דוקא שההנחה היתה למטה מעשרה. אבל לפי מה שכתב הרשב"א דאף בהנחת גופו חייב א"כ פריך שפיר ולאו סייעתא מידי והמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור ועיין מש"כ הריטב"א בשם הר"מ בן שניאור שם ודו"ק.

וכיון שכן דדעת הראשונים דהמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר פטור [וכן מפורש בירושלמי פרק כל כתבי הלכה ב' הא למפולש לא בכל אתר את אמר אין המהלך כמניח כו' ועיין ק"ע שם דמפורש דלמ"ד מהלך לאו כעומד פטור מרה"י לרה"י דרך רה"ר ודו"ק] והא דאמרו בבמה טומנין אתם לא תוציאו מרה"י לרה"י דרך רה"ר פירו' ע"י הושטה כמו שהיה במשכן והוא דחוק קצת. אמנם בדקדוקי סופרים איתא גירסא וכן הוא בילקוט פ' ויקהל. הם הושיטו את הקרשים מעגלה לעגלה ואתם לא תושיטו מרה"י לרה"י היכא דאיכא באמצע רשות הרבים ע"כ וכן היתה גירסת כל הראשונים באין ספק (ועיין בחדושי לשבת צ"ח.).

ולפ"ז אתי' שפיר שמיעה דמסכת עירובין פרק כיצד משתתפין דף פ"ו ולא ר' יוסי ס"ל כר' יהודא ע"כ לא אמר ר"י כו' אבל שבת דאיסור סקילה לא וא"ת כו' על פי ר' ישמעאל ב"ר יוסי כו' למחר פרסו סדין על העמודים והביאו ס"ת. והדבר פלא דהא מוכרח דר' ישמעאל ס"ל כר' יהודא ומצאנו לר"י גבי סוכה מה"ת נדחוק דאע"ג דסבר גבי סוכה דמה"ת סגי מחיצה תלויה גבי שבת פליג ונדחוק דרבי ישמעאל בר"י הוא כיון דשמענו דבציפורי נעשה כר' יהודא אולם לפ"ז א"ש. דניחזי גבי רשויות דרבנן עשו כעין של תורה וכאן הביאו ס"ת מבית לבית דרך חצר שאינה מעורבת והוי כמעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר דברשויות דאוריתא לא חשיבא הוצאה כמו כן ברשויות דרבנן הקילו חכמים ע"י מחיצה תלויה. אלא דפליגי על ר' יהודא דמחיצה תלויה אינה מתרת אף באיסור רשויות דרבנן גבי שבת דאיסור סקילה דעשאו כעין של תורה ועיין שם דף פ"ז גבי ובלבד שלא יחליפו דלא מפליג בין רשויות דבר תורה לרשויות דרבנן לר"י לזעירי

ולהכי אם ר' ישמעאל בר' יוסי על פיו נעשה אין מכאן ראיה דסבר מחיצה תלויה מתרת אפילו ביבשה. אלא אם הוה אמרינן דמעשה של ציפורי עפ"י ר' יוסי נעשה אז הי' ראיה דר' יוסי סבר דמחיצה תלויה מתרת גבי שבת מדהוציאו ע"י סדינין מבית לביהכ"נ דרך חצר שאינה מעורבת דירושלמי פ"ק דשבת הלכה א' אמר דר' יוסי סבר מהלך כמניח לכן המעביר חצי זית דרך חצי זית שהעביר מתחילה לרה"ר חייב וא"כ הוי ברשויות דאורייתא כה"ג כמוציא מרה"י לרה"ר ומרה"ר לרה"י ולכן הוי מוכרח דר' יוסי סבר דמחיצה תלויה מתרת בשבת להכי אמר דלא עפ"י ר' יוסי נעשה, ונכון.

הלכה יט

נמצא כאן ג' מדות כו'

פי' דבריו פשוט. דארבע אמות שטח ארבע על ארבע מרבעין ויש אלכסון של ה' אמות וג' חומשי אמה מותר לטלטל שזהו מקומו של חפץ ואין מוציא החפץ ממקומו. אבל כי מוציא החפץ חוץ לריבוע שלו שהוא לצד אחד יותר מארבע אמות הרי אסור שאין זה מקומו אבל מ"מ יתכן לומר דעכשיו בשעת עקירה והנחה הוא מחשב המרובע באופן אחר שאלכסונו הוא מה שטלטל ע"י עקירה והנחה כעת. ואף כי לפי טלטולו קודם היה הד' אמות במישור נגד פניו עכשיו חושב באופן אחר לכן אינו מתחייב עד שיוציא ה' אמות וג' חומשי אמה שזה יותר ממדת האלכסון אבל לענין היתר טלטול צריך להיות של ארבע אמות באופן אחד. ולהתחייב מצית למימר בכל שעה שעכשיו חושב האלכסון במקום שעוקר ומניח ושטח המרובע הוא באופן אחר וזה פשוט בהלכה י"ח נמצא מטלטל כו' לפיכך שלחייב הלא מצי לחזור בו ולברור באופן אחר.

פרק יג

הלכה ו

בכס"מ. מהא דאמר רבא תוך ג' כו'.

נ"ב פ' ע"א ובזורק הא במעביר לא אמר ועיי' לקמן פי"ח הכ"ג.

הלכה יז

המעביר ד' אמות בר"ה זו כו'.

שינה רבינו לומר המעביר ולא הזורק משום דסד"א דווקא בזורק מצטרפין דזורק שתי אמות ונזכר ולבסוף שכח מצטרפין לד' אמות הואיל ולאו בידו למיהדרינהו כמו שאמרו סוף פ' הזורק, אבל במעביר ב' אמות דאם נזכר אינן מצטרפין ס"ד דגם הכא אינן מצטרפין קמ"ל דמצטרפין כיון דמעשה חדא נינהו ודו"ק.

הלכה כב

במגיד. אבל הרב ברצלוני כו'.

נ"ב וכן בפירוש המשנה לרבינו.

פרק יד

הלכה ו

בור שבכרמלית כו' אם אין בו ארבעה.

סברת רבינו. דמקום פטור שהוא בכרמלית גרע טפי ובטל אצל הכרמלית ועל כי"ב אמרו מצא מין את מינו וניעור בפ"ק דעירובין דף ט' ובזה מתורץ מה שהקשו רבנן בתוספות דף ק"א ד"ה הני ביצתא דמישן דאם אין בתחתיהן ארבעה א"כ אין כרמלית פחות מד' רוחב ולפ"ז א"ש דהוא מקום פטור בכרמלית ודינו ככרמלית יעו"ש בזה ודו"ק.

הלכה ט

עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' ה"ז רה"י נעץ בגובהו יתד כ"ש כו'

עיין בההמ"ג. הנה בפירוש רבינו חננאל הנדפס מחדש מפורש כגירסת רבינו וגרס אביי ורבא דאמרי תרווייהו אעפ"י שגבוה ג' ופליגי על דינא דרב הונא דאינו ממעט מ"ט לא משתמש לי' יעו"ש כפירוש רבינו. וא"ש הא דמייתי מבור וחוליא לצירוף עשרה דרש"י נדחק דמרוחב ד' מייתי ועיי"ש היטב.

הלכה יד

המוציא חפץ מרה"ר לכרמלית כו'.

נ"ב משנה בפרק המצניע צ"א עיי"ש.

הלכה יח

נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל וזרק ונח ע"ג פטור כו'.

עיין מ"ש הרב המגיד בזה. ולדעתי דברי רבינו מאירים ומזהירים. דבהלכה ב' כתב אפילו כלים כגון ספינה או מגדל כו' הרי דלענין רשות היחיד הקדים שהוא אפילו כלים. אבל בכרמלית לא הזכיר רבינו הדין שהן אפילו בכלים וכן כתב לקמן הלכה י"ט זרק כלי מרה"י לר"ה והיה אותו כלי גדול כו' בגובה י' פטור כו' דמוכח דאם אינו גובה עשרה אעפ"י שהוא כרמלית חייב ולא אמרו דהוי כמוציא מרה"י לכרמלית משום דאין דין כרמלית בכלים וכן פי' רש"י בדף ח' פחות מכאן מטלטלין דהא כרמלית ליכא בכלים וכן פירשו בתוספות גבי טרסקל בד"ה כאן למטה מי' ובזה שיטת רבינו מפורש ומבואר.

שאין ר"ה אלא עד י'.

עיין ההמ"ג. ויתכן דתיבות אלו אין כאן מקומם וצריך להיות בהלכה י"ט. זרק קנה או רומח כו' שהרי מקצתו במקום פטור שאין רה"ר אלא עד י' כצ"ל.

הלכה יט

זרק קנה או רומח כו'

נ"ב ירושלמי פרק המצניע הלכה ב' הוציא חבילה מרה"י לרה"ר כו' עיי"ש.

הלכה כג

הי' מלא פירות כו' פטור.

אע"ג דלקמן הלכות עירובין פרק ג' הל' י"ג כל דבר הניטל בשבת כו' אין ממעטין בו. הכא טעמא כיון דהוא דבר יבש ואזלי רבים עלה אתו רבים ומבטלי ע"י פירות את המחיצה אבל אם מלאה מים לא משתמשי רבים בה ולא מבטלי המים המחיצה ודמי לבור מלאה מים בים שהמים עצמן לא מבטלי מחיצה לר"ש ואף דרבנן פליגי עלי' היינו דבים מרוצת הים מכסהו ופשיטא דלא שני משום תשמיש רבים כיון דלא דרסי רבים ע"ג מים אבל בפירות אין נמנעין רגל הרבים מלדרוך עליהם ואתו רבים ומבטלי מחיצות ע"י פירות. כן נראה ומיושב מה שנדחקו תוס' וקדמונים ודו"ק.

הלכה כד

רקק מים כו' בין שלא היה ברוחבו ארבעה טפחים כו'.

בגמרא רב אשי אמר איצטריך סד"א כו' אבל היכא דלא הואי ארבעה מיפסעי פסעי לה וכו'. ולפי שפירש רבינו ארבעה טפחים וא' ר"א לטעמיה נראה לכאורה דלפ"ז אזיל גם לטעמי' דאמר בדף ז' אפילו צואה דמיירי תמן שאין בה ארבעה טפחים ומיפסעי פסעי לה ואפ"ה הוי רה"ר ודו"ק.

ואם יש בעומקו י' או יתר כו' ככרמלית כשאר הימים.

פירוש כיון דהמים הולכים בשטף ובמרוצה מבטל דין רה"י מיניה לכן ים אע"ג דעמוק עשרה ומחיצות הים מתלקטין עשרה מתוך ד' מ"מ שטף המים מבטל המחיצות כיון דא"א לדלות המים ולעצור בעד השטף וכן ברקק מים שעובר במרוצה ולא דמי לבור ברשה"ר עמוק י' ורחב ד' דמים לא מבטלי מחיצה. וכפי הנראה מרבינו סבר גם בבור עמוק בים כיון דשטף מי הים עובר ומכסהו סבר דפליגי רבנן על ר"ש והוי כרמלית מן התורה ולכן לא זכר זה רבינו ויעו"י פמ"ג סי' שמ"ה אות י' י"א שנסתבך בזה.

פרק טו

הלכה א

ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות כו'.

פירוש אף אם אינו מניחו אלא שמחזיר החפץ למקומו משום דעביד עקירה ואם הוציא ולא הניח חוץ לד' אמות פטור משום דלא הוי הנחה כשהוא ברשות אחרת דכיון שהיד ברשות אחרת הוי כמאן דלא נח היד וכדאמרו ריש שבת ולעיל פרק י"ד הל' י"ז והא דלא מוקו לי' כן בגמרא היינו משום דבעי לאוקמא אף למ"ד קלוטה כמי שהונחה דמי ולרבא דסבר אגד יד לא שמי' אגד א"כ הוי כמונח וכמו שכ' ר' אלחנן בפרק המצניע תו' ד"ה התם למעלה מג' ופשוט.

אובסין אותה ובגמל כו'.

נ"ב כרב ששת שם ודו"ק.

הלכה ב

שהיה הבור בכרמלית כו'.

בגמ' אמר רבא וכן בגת לענין מעשר ופרש"י במעשר גזרו גזירה לגזירה דהא מה"ת אינה קובעת יעו"ש ויעוי' בפי' ר"ח ויתכן לפרש דהמשנה לענין שבת נקטה דאסור לשתות אם אין ראשו ורובו בבור שמא יעשה כדרכו בחול ויוציא הכלים או המים מן הבור לרה"ר והוי סד"א דבגת של יין הטבול למעשר שעומד ברה"ר דאז גם בחול נזהר שלא להוציא מין היין חוץ לגת שירא שמא אם יוציא יהא טבול למעשר ויהא אסור לשתות בלא הפרשת מעשר ויפסיד ממון מעשר שבתוך הגת אינו צריך לעשר וא"כ גם בחול זהיר שלא להוציא מן הגת א"כ גם בשבת לא נגזור קמ"ל דלא פלוג ואסור לשתות יין מן הגת העומד ברה"ר בשבת עד שיכניס ראשו ורובו ודו"ק.

הלכה ה

שאין שתי רשויות כו'.

נ"ב ירושלמי מפורש הלכה ה' וט"ס נפל שם וצ"ל להיפך עיי"ש ותבין כי קצרתי וכבר האריך בזה במרכבת המשנה.

הלכה ח

והוא שיהיו שניהם שלו כו'.

נ"ב מפורש בפרק הזורק דף צ"ז אם היו רשויות שלו מותר.

הלכה יא

שיטת רבינו דאם אמת המים עוברת בחצר כיון שהיא עוברת ברשות היחיד בטלה לרה"י אם אין בה עומק עשרה כיון דנפיק מרה"י תו מיבטל אצל הרשות שהיא בו ומשתמשין ממנה. וכן רקק מים העובר ברה"ר אם אין בעמקו י' טפחים מיחשב כמו רה"ר ומיבטל אלי' ה"נ בטלה אמת המים אל החצר ומיחשב כרה"י ומותר למלאות הימנה. אבל כל זה כשהיא בעשר. ואם הולכת ברוחב החצר יותר מעשר אמות תחת הכותל הוי הך כותל כמחיצה תלויה על המים ואינו כותל כלל כיון שלא נעשה לשם היתר מים ושוב הוי כפרוץ החצר יותר מעשר אמות ואין האמה בטלה לגבי חצר והוי כרמלית ואסור למלאות ממנה. ומ"מ לטלטל בחצר מותר ולא חשיב כפרוץ לכרמלית כיון שיש לו פס ד' טפחים וכותל ע"ג המים מותר אפילו ביותר מעשר דהא כל הכותל קיים על המים ויש פסין שלא נפרץ המים תחתיהם ואינם תלויות ע"ג מים ומועילים לטלטל בחצר דהכותל ע"ג המים הא קאי ומועיל יותר מצורת הפתח. אבל כשעמוקה עשרה טפחים ורחבה ד' א"כ מחיצות האמה שגבוהין עשרה מועילין דאין החצר פרוצה לכרמלית ומותר לטלטל בחצר דלא גרע ממבוי שצדו כלה לים דחשיב כסתום וכמו שפסק לקמן פרק י"ז הלכה ה' ובירושלמי פרק ח' על משנה דאמת המים שהיא עוברת בחצר דאמר בפרוצה מכאן ומכאן דאם האמה עוברת חוץ לחצר יעו"ש דאמר דנותן לחי וקורה או עושה צוה"פ והוא לענין היתר טלטול בחצר שלא יהא החצר פרוצה לכרמלית, והא כיון שהאמה גבוהה עשרה א"כ כותלי האמה אמאי אינם חוצצים בין החצר לאמה. משום דהירושלמי לטעמיה בפרק קמא הלכה א' דמבואות המפולשין לים כמפולשין לבקעה משום דשמא יעלה הים שירטון לכן הוי אסור לטלטל בחצר אף שהאמה גבוהה עשרה לכן מוכרח לעשות לחי וקורה בשיוצא' האמה מצד אחד ואם יוצאת משני צדדים צריך צוה"פ כמו במפולש לבקעה והבן.

ובהלכה י"ד אמת המים העוברת בין החצירות כיון שאינה עוברת בתוך החצר אינה בטילה אל החצר ואם אין בה עומק עשרה ורחבה ארבעה מיחשבא ג"כ כרמלית אלא שאם היא סמוכה להחלון פחות מג' טפחים מיחשב החלון של החצר כמו חורי כרמלית ומותר למלאות דמקום החלון כמו כרמלית ומכרמלית לחורי כרמלית קא מטלטל וכמו שפירש רבינו חננאל הנדפס מחדש ותיהוי כי חורי כרמלית פירוש מקום החלון וא"כ מוציא מכרמלית לכרמלית ויהא מותר. [ודלא כפירש"י דלהחמיר בעי ועל האמה מקום שאין בה ד' יהי' כמו חורי כרמלית משום דלהלן היא רחבה ד'] למלאות לבין החלונות. ורב אשי משני דבסמוכה מיחשב מקום החלון כמו חורי הכרמלית ובמופלג אינו מיחשב

כמו חורי הכרמלית ולכן אסור למלאות למקום החלון ואם עשה נפקי אפומה דהפסין יוצאין מן הצדדין שנמצא כאילו האמה עוברת בתוך החצר ותו כיון שאינה עמוקה עשרה מיבטלה לרשות החצר ואינה חולקת רשות בפ"ע ומותר למלאות הימנה לחצר ונתבארו היטב דברי רבינו עפ"י פירוש ר"ח פירוש ברור ודו"ק.

ואגב אבאר פה בריייתות חמורות בתוספתא פרק ששי השייכים לפירקין. והמה.

באר שלפני החלון משלשל וממלא הימנו בשבת ובלבד שלא יהא בינו לכותל ארבעה טפחים כדי שיהלוך אדם. אם יש בפי הבאר ד' טפחים ב"כ וב"כ משלשל וממלא הימנו בשבת. אם נימא דסבר דאם אין בו ד' טפחים בטל לגבי רה"ר ולא הוי מקום פטור הנה אם כי מצאנו כן להירושלמי פרק המוציא תפילין הלכה ז' דמשמע דכשאין בפיו רוחב ד' טפחים בבור ברה"ר הוי כרה"ר או כחורי רה"ר, אבל הירושלמי דאף בסמוך לכותל פחות מד' ג"כ הוי רה"ר ואין ממלאין הימנו בלא חוליא גבוהה עשרה יעו"ש דקאמר עד כדון בסמוך. ובר מן דין זרות גדולה היא לחשוב זה כחורי רה"ר.

ע"כ פשוט כאן בתוספתא נפל ט"ס וכצ"ל דהך באר מיירי שהוא עמוק עשרה והוי רה"י ואם הוא מופלג ד' טפחים מכותל הרי מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר. אבל בסמוך שרי [וכדאמר בבלי לקמן צט:] ואם [אין] בפי הבאר ד' טפחים דהבאר הוי מקום פטור שרי למלאות ממקום פטור דרך רה"ר לרה"י [וכפי הנראה דזיז מיהו בעי דאין סברא להתיר בכה"ג ממקום פטור דרך רה"ר לרה"י שוב ראיתי בריטב"א שיש רוצים להתיר למלאות מרה"י לרה"י דרך רה"ר יעו"ש ובכה"ג ליכא מאן דאסר ודינא של תוספתא להלכה ומורין כן בלא שום היכר כלל] דאף אם מגנדר לי' בין הבור לכותל לא עביד מידי דהוי ממקום פטור לרה"ר וזה נכון.

בור שבין שתי חצירות משלשל וממלא הימנו בשבת ובלבד שלא יהא בינו לכותל ד' טפחים בבור שאינו רחב ד' טפחים והוי מקום פטור ושרי למלאות הימנו אעפ"י ששתי הרשויות שולטין בו ודוקא אם אין בינו ולכותל ד' טפחים דלא חזי להלוך אדם ולא ניחא תשמישתיה ולא שייך לומר ששתי החצירות מושלין בו. אבל אם מופלג ד' הרי בין שתי כותלי החצירות הוי רשות ששניהן מושלין בו ותו אסורין להכניס מרשות ששניהן שולטין בו לחצר של כל אחד.

נתבאר לנו מכאן שבור שאין בו ד' טפחים והוא במקום ששולטין שתי החצירות הוי דינו ככל המקום וכל אחד אסור להוציא ממנו לרשותו וברה"ר כה"ג שרי כמו שפירשנו לעיל דשרי למלאות ממקום פטור דרך רה"ר להכניסו לרה"י הרי יצא לנו מזה סעד עצום למה שפסק רבינו לעיל פרק י"ד בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק ק'

אמה אם אין בו ארבעה. וזה נכון.

אם יש בפי הבור ד' טפחים על ד' טפחים אסור שאין מטלטלין מרשות לרשות אכל גווני קאי לשיטת התוספות דף פ"ה ד"ה בור שבין שתי חצירות יעו"ש ולרש"י אפשר דוקא שאינו מופלג ד' טפחים דלכל אחד תשמישו בנחת ואוסרין זה על זה. ואכמ"ל בביאור בפרט לשיטת רש"י והמבין יבין.

אמת המים שלפני החלון משלשל וממלא הימנה בשבת ובלבד שלא יהא בינה לכותל ארבעה טפחים כדי שיהלך אדם כו' לפני רשב"ג ואמר הואיל ואין בינה לבין הכותל ארבעה טפחים כדי כו' בין כך ובין כך משלשל וממלא הימנה בשבת. תוספתא זו חזרתי לפרשה. וכפי הנראה שהיא כעין תוספתא דמייתי הגמרא בפלוגתא דרשב"ג ורבנן עיי"ש דף פ"ז. אולם אין לקיים על הך דכאן אלא אוקימתא חדא דאמת המים הוי כרמלית אף אם עמוקה עשרה ורחבה ארבעה כמו ים וכי"ב אלא שאם אין בינה לכותל ד' טפחים הוי בינתיים מקום פטור שאין הרבים הולכים לשם [ועיין ריטב"א דף צ"ט ד"ה והא דתנן יעו"ש] ולכך שרי שימלא באמת המים ויעמיד באגפיה שבין האמה ולכותל ויכניס לביתו דרך חלון ושרי אפילו להחליף ברשויות דרבנן ודו"ק וזהו מחוור בפירוש התוספתא אעפ"י שצ"ע על מה דשקיל וטרי בתלמודין אולם אפשר דלא מתניא בי ר"ח כו' ודו"ק.

אמת המים שעוברת בחצר אין ממלאין ממנה בשבת כו' עשו לה מחיצה גבוה' י' טפחים בכניסה וביציאה היתה רחבה מראשה אחד (וקצרה) מראשה אחד הר"ז מרחיב מקום הצר ואין צריך לעשות מחיצה אלא לרוחב בלבד. הפירוש עמוק. דאעפ"י שהקילו במחיצה תלויה לומר גוד אחית עד קרקע האמה דוקא אם רוחב המחיצה הוא ד' טפחים, אבל אם האמה קצרה מראש השני פחות מארבעה טפחים ואם יעשה במקום הקצר מחיצה תלויה אין זה חשוב לומר גוד אחית מחיצה דכל פחות מד' לא חשוב לשויא לי' מחיצה שמקום שאין בו ד' אינו חשוב [וכן כתב רש"י דף פ"ו ד"ה קורה מתרת בחורבה כו' דמחיצה העשויה לפחות מחלל ארבעה אינה מחיצה ויעו"ש היטב] ולכן מרחיב מקום הצר ומעמיד שם מחיצה רחבה ארבעה משוקעת במים טפח ואין צריך לעשות מחיצה אלא לרוחב בלבד. פירוש אם רצה מעמיד המחיצה בתוך האמה לרחבה ויהיה במקום שמחזקת עדיין לרחבה ארבעה טפחים. ותו מה שאחרי מחיצה זו בינה ולכותל החצר מה שאין בה ארבעה שרי. דכיון דאין בה רוחב ארבעה בטלה לרה"י לגמרי. ולא אמרינן דליהוי המקום שאין בו ד' כחורי כרמלית מהאמה שהולכת רחבה הרבה חוץ לכותל דאין חורין לכרמלית כדאמר הגמרא דף פ"ז ועוד דשדינן להך משך האמה שמותרת במחיצות תלויות. אע"ג דאמרינן גוד אחית במים. זהו להקל אבל להחמיר לא

אמרינן וטפי שדינן לה בתר החלק שמתוקן במחיצות תלויות וכי"ב תמצא לעיל מ"ח גבי דיורין שמתוקנין בעירוב וזו סברה נכונה והלכה ברורה. כל זה כתבתי מכבר ואח"ז נדפס ספר מארי מתנית' ומשנה לא זזה ממקומה.

פרק טז

הלכה א

שיהי' תשמישו לאויר כו'.

נ"ב רשב"א בברייתא עירובין דף כ"ב. מפורש שם.

הלכה ה

מקום שהוקף שלא לשם דירה כו' בגובה י' טפחים.

בירושלמי פרק כיצד מעברין הלכה ז' בנה תשעה לשם קרפף ואחד לשם דייר כו' אמר ר' אלעזר אפילו בנה את העשירי לשם דייר הרי הוא כדייר ונראה דפליגי אם בנה ט' טפחים לשם קרפף והטפח העשירי לשם דירה אם הוי מוקף לדירה שכל מחיצה שאינה של עשרה טפחים אינה מחיצה ופליגי במה דנחלקו הפוסקים המה תרומת הדשן ותורת חיים פרק עושין פסין בזה יעו"ש היטב והבן.

הלכה ו

ואם היה המקום הזרוע יתר מבית סאתים אסור לטלטל בכולו וכו'.

דזרעים מבטלי מחיצתא ולא נטעים. וכן אמרו בפרק המקבל ארעא לבתי וארעא לזרעא ישוב עדיף ולית בי' משום דינא דבר מצרא. וברא"ש שם כתב דלנוטעה אילנות חשוב טפי מבתי יעו"ש.

והנה הרא"ש נסתפק כאן אם גבי חצר ג"כ מבטלין זרעים את הדירה וחשובה כקרפף יעו"ש שהאריך. וכן בתו' ישנים ד"ה ונזרע רובו. ואם נאמר דבחצר ג"כ מבטלין אתי' שפיר שמועה דאמרו פרק כל גגות דף צ"ב גפנים בקטנה מותר לזרוע הגדולה. ונראה לפרש דדיורי גדולה בקטנה דווקא הא אילו הוי מילתא דמבטל מתורת דיורין לא אמרינן דמיבטלא הקטנה מתורת דיורין. ואם היתה הגדולה יותר מבית סאתים והזרעים מבטלין אותה מדיורין והוי' כקרפף שלא הוקף לדירה דבטלה דירתה והוי קרפף יתר מבית סאתים ומותר לטלטל מהחצר הגדולה לקרפף יתר מב"ס בתוך ד' אמות שתי אמות בזו ושתי אמות בזו. אבל מהקטנה שלא נזרע בתוכה יהא אסור לטלטל לתוך הגדולה תוך ארבע אמות. דאע"ג דנפרצה למקום האסור היינו להחצר הגדולה הנזרעת שיש לה דין קרפף יתר מב"ס דכיון שנזרעה נפקע ממנה דין דירה אעפ"כ אסור לטלטל ממנה

תוך ד' אמות שאין על הקטנה דין כרמלית אלא דין מי שנפרצה למקום האסור ויעוין רש"י סד"ה ושמואל אליבא דרבנן ובתוס' לעיל דף כ"ה סד"ה וכי אויר המותר כו' אע"ג דנפרצה לקרפף יתר מב"ס. כן נראה ולכן גפנים בגדולה דמש"כ לא בטלו דיורין שלה כמו דאמרו בפרק עושין פסין בסופו דנטעים לא מבטלו לה מתורת דיורין הוי כמו גפנים בקטנה דדיורי גדולה מושכין את הקטנה ג"כ. אבל כשזרע את הגדולה דזרעים מבטלין לגדולה מתורת היקף לדירה והקטנה עומדת בחשיבותה ולא פקע תורת דיורין מינה דחשיבא ולא נגררת אחר הגדולה להתבטל מתורת דיורין וכדפרישית לא נחשבת כאלו היו הזרעים גם בקטנה ואין על הקטנה תורת שדה למיחשב אותה כאלו שדה וגפנים בה. וזה נכון ואין צורך למה שנדחקו רש"י ותו' בזה אולם כ"ז דוקא אם נאמר דזרעים מבטלין גם חצר מתורת דירה. ויעוין השגת הראב"ד הלכות מעשרות פ"ד הלכה י"ד מה שהפך הגרסא בירושלמי זרע רובה פטורה. נטע רובה חייבת והביא מהך דעירובין נראה דגם דעתו הגדולה מסכמת דזרעים מבטלי גם חצר מדירה. ודו"ק.

הלכה ז

מקום שהוקף שלא לשם דירה כו' וקירו בו בית סאה כו' שפי תקרה יורד וסותם.

הנה רבנן בתו' דף צ' ד"ה אלא ב' אמות בגג כו' כתבו דתוך אכסדרה אפילו יותר מבית סאתים לא הוי כרמלית כיון דמקורה והוכיחו מהכא וזה משום דפירשו דסברת ר' זורא דאין אויר הקירוי נחשב להצטרף ליותר מבית סאתים לאוסרו בטלטול אף בלא טעמא דפי תקרה דאין כאן פי תקרה או משום דהיא פרוצה מד' רוחותיה או דאין לה פה. אבל מדברי רבינו נראה דכאן אמרינן פי תקרה בכל האופנים מורה דאי הוי כולה מקורה אסורה בטלטול והוי כמו שאמרו דף צ"ג לגבי כלאים בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן ואלו השוה קרויו אסור משום דנסתלקו מחיצות שאין כאן היכר פי תקרה כן הכא לענין טלטול מקיל דבכל האופנים אמרינן פי תקרה אבל כשמקורה כולה אסורה בטלטול ביותר מסאתים ואע"ג דבדאורייתא רה"ר המקורה מותרת בטלטול בכולה, כיון שאינה עשויה לדירה לא מועיל מחיצות שלה ביותר מב"ס כ"ש דלא מועיל תקרה שלה ופשוט. ועיי' תו' סוכה דף כ"ה ד"ה קמה קצורה יעו"ש שיש בו סכך וחשיב כמוקף לדירה ולשיטתם אזלי ודו"ק.

הלכה ח

בכס"מ. דהא אפילו טח וכו' דהוי מיעוטא וצ"ע.

נ"ב התם במהלכת על פני כל הכותל ועיין.

הלכה ט

שהעושה מחיצה ע"ג מחיצה אינו מועיל.

משום דקיי"ל כרב ששת באסור' ועוד דאיהו ורב המנונא תרי לגבי רב חסדא. ורב חסדא אמר בשבת הועיל בנכסי הגר לא קנה. וסברתו נראה כמו שפירש רי"צ בתו' גיטין דף י"ט באורך דאע"ג דדיו ע"ג דיו לאו כלום מ"מ אם כתב גט או ספר תורה שלא לשמה והעביר הקולמוס אח"כ לשמה דהואיל דאיכא חדוש דלשמה חשוב כתב עליון כתב א"כ בנכסי הגר דלמנטר הרי כבר נטורה היא בשביל המחיצות העליונות ומתוקנת כל צרכה ולא עביד מידי, אבל גבי שבת הנה במה שחידש בהנך מחיצות העליונות דמוקפין לדירה בזה הוי מחיצה מעליא כמו אם כתב לשמה ע"ג כתב בגט. ולפ"ז יתכן דאם היו מחיצות תחתונות אינן מוקפין לדירה ועשה מחיצה ע"ג לשם דירה דהועיל לענין שבת דמותר בטלטול בכל הקרפף תו הוי קנין ג"כ בנכסי הגר כמו שכתבו בתו' שם דאם כתב לשמה ע"ג גט בשבת דחייב הואיל דהועיל לענין גט דמקרי כתב ה"נ מקרי כתב לחייבו גם משום כותב בשבת אולם אנן קימ"ל דגם לענין שבת לא הועיל וטעמיה דבכתב ע"ג כתב אין כאן לפנינו הכתב הראשון אלא השני שנכתב לשמה, אבל הכא מחיצות הראשונות נשארו קיימין לפנינו ובהו לא הועיל ודו"ק.

הלכה יט

עיין בהרב המגיד וכס"מ שהכריעו כשיטת רבינו והרי"ף דאינו צריך היכר ציר וביושלמי מייתי דפליגי רבנן דתמן על רבנן דהכא. ורבנן דתמן המה רבותינו שבבבל סברי דא"צ היכר ציר. ואיתא בירושלמי שם הורה ר' אחי בההן דעבד צורת פתח שהוא צריך להיכנס לפנים מארבע אמות, ר' אייבון הורי כההן - והנה זה לא הוי אלא במפולש לר"ה ולא במפולש לכרמלית. וטעמו דכמו דאמר בפ"ק דב"ב דף י"ב מבוי המפולש לר"ה ובקשו בני מבוי להעמיד להן דלתות בני רה"ר מעכבין עליהן סבור מיניה הני מילי בד' אמות כו' ד' אמות הסמוכין לר"ה כרה"ר דמיין כו' וירושלמי סבר כן ולרבנן דבארץ ישראל דצורת הפתח צריך שיהא בו היכר ציר וכנו לא יהא מחוסר אלא דלת וכיון דבעינן שיהא ראוי להעמיד בציר שלו דלת תו בעי' להרחיקו מר"ה ארבע אמות שלא יהיו בני רה"ר מעכבין עליו להעמיד דלת ולכן לדידן דלא בעי' היכר ציר לא זכרוהו הפוסקים.

הלכה כב

אסור לטלטל בה.

נ"ב פירוש אף בכל השבתות כמו לעיל פרק ו' הל' כ"ג במלאכה דאוריתא ובשוגג אינו אסור אלא באותו שבת.

פרק יז

הלכה ד

מבוי שהוא שוה מתוכו ומדרון לר"ה וכו'.

יעוין בהשגות ובהמ"ג בשם הרשב"א. ובירושלמי היה שם גדר מתלקט עשרה טפחים מתוך ג' כו' איתתני מתוך ארבע. מאן דאמר מתוך שלש רבנן, מאן דאמר מתוך ארבע ר"מ. כפי הנראה היא פלוגתא דמקדרין פרק כיצד מעברין הלכה ג' העליון כנגד רגליו והתחתון כנגד מתניו [כצ"ל וכן בתוספתא] כ"ע מודו שמקדרין כו' כנגד לבו רמ"א מקדרין וחכ"א אין מקדרין כצ"ל ואין מקדרין אלא בחבל של ד' אמות כדאמר בבלי שם ויש בארבע אמות עשרה טפחים דכנגד לבו הוי עשרה טפחים. וסבר ר"מ דמקדרין ורבנן סברי דכנגד מתניו דווקא מקדרין דאז הוי טפי מעשרה טפחים כדאמר בבלי שבת צ"ב. ומגיע עשרה טפחים לג' אמות ולכן מאן דאמר מתוך שלש רבנן דאז מיחשב הך שיפוע להפסיק בין מבוי לר"ה כמחיצה ודו"ק.

הלכה ט

מבוי שהכשירו בקורה כו'.

נ"ב וגרס בגמרא אלא אימא מבוי הראוי לשיתוף שו"ת בנו של רבינו וכן בפירוש רבינו חננאל הנדפס מחדש.

הלכה י

שני כותלים בר"ה וכו'.

עיין בההמ"ג שרבינו דבעי שני דלתות בר"ה גם אם אינן ננעלות סגי בהא שיהיו ראוין לנעול. ודעת רשב"א דסגי בדלת א' וקורה מכאן ננעל דווקא. וזה תלוי בפירושי רש"י ותו' בסוגיא דפריך וכ"ת בכך הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא והא אר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות כו' חייבין עליה משום ר"ה ופירש"י אלמא דבעי שני דלתות בר"ה וזהו כפסק רבינו אכן בתוספות פירשו דחזינא דבעי נעילה דוקא ולעולם סגי בדלת אחד וזה כפסק רשב"א. והנה בתו' הקשו על שיטת רש"י הא שלש מחיצות דאורייתא ובדלת אחד הרי איכא כאן שלש מחיצות יעו"ש. אכן לפסק רבינו דבשלש מחיצות לא הוי אלא כרמלית דהוי מה"ת מקום פטור וכמוש"ב ההמ"ג והיא שיטת רבינו חננאל בפירושו א"כ בכרמלית אתו רבים ומבטלי מחיצה כמו ברקק מים שאין בו עשרה טפחים דאם רבים מהלכים בו הוי רה"ר לעיל סוף פרק י"ד לכן בעי שני דלתות דאז הוי ארבע מחיצות גמורות דהוי רה"י מן התורה ולא אתו רבים ומבטלי מחיצות של

רה"י ופשוט.

ובפרק עושין פסין הקשו בתו' כיון דר' יוחנן סבר כר' יהודא א"כ ירושלים הוי רה"י גמור דשתי מחיצות דאורייתא ואמאי חייבין משום רה"ר ותירצו דירושלים מפולש הוי' מארבע מחיצותיה והוי כפסי ביראות יעו"ש. וא"כ לא מצי לפרש כפרש"י דמאי פריך דניבעי שתי דלתות כירושלים מנא ליה דלמא לעולם סגי בחד דלת ברה"ר עצמו לערבו ותמן בעי לר' יהודא ג"כ שני דלתות בשתי מחיצות כי היכי שיהיו ב' מחיצות שלימות דהוי דאורייתא לר"י. ולכן הוכרחו לפרש דמנעילה מקשה דהא בעי שיהא ננעלות. אולם רש"י יפרש כמו שפירשו הקדמונים דר' יוחנן סבר בפסי ביראות דרבים מבטלי מחיצה וסבר כרבנן דשלש מחיצות גמורות דאורייתא וירושלים לא הוי מפולש אלא בשתי רוחות ושפיר מקשה דאמאי סגי בדלת א' ניבעי ב' דלתות ובתוספתא פרק ז' מודים חכמים לר"י במעשה גינוסר שזה פותח דלת קרפיפו וסותם רה"ר כו' מוכח כדעת רבינו דשני דלתות בעי ואף אם אינן ננעלות יעו"ש וכדעת רבינו ודו"ק.

הלכה יב

עכומ"ז עצמה או אשרה כו'.

נ"ב ירושלמי פרק בכל מערבין הלכה א'.

הלכה טז

אמרתי להעתיק מחדושי בגמ' זה זמן כביר במס' עירובין דף ו' ע"א.

ור"ח ב"ר שאני התם דקא בקעי בי' רבים. פירוש ואף שמואל לא פליג ומודה היכא דנפרץ המבוי אפי' לכרמלית ובקעי רבים דבארבעה אלא הכא דיוצא למבוי שהוא מתקן כהלכתו [דאם נימא דאינו כמפולש שוב שניהם כסתומים וכלה אחד לחבירו הסתום] בהא סבר דבעשר. אבל היכא שנפרץ לכרמלית בודאי הוה מפולש בד' ופשוט ומשמעות הגמ' דסתם מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו אין רבים בוקעין בו דאזלי בפתח הפתוח לרוחבו של מבוי ולכך מקדים מכלל דר"ה סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מ"ש מדר"א ור"א הא אי לאו הכי לק"מ. דהואיל וסמוך אצל ראשו לא מקרי בקעי בה רבים. וכן מוכח מהרמב"ם דהביא הך דר"א ור"א בסתם. אולם הריא"ף מביא הך דאיכא גידודי ומוכח דסתמו בקעי בה רבים ודו"ק.

אמנם בסוגיא דלקמן דף ח' מוכח דחצר שנפרץ כנגד מבוי ונגד רה"ר דמותר ול"ח לבקיעת רבים בחצר וכן כתבו המג"א והט"ז סימן שס"ד ע"ש.

אך הגאון ר' עוזר האריך כמו בדבר פשוט דגם בחצר היכא דבקעי בי' רבים הוה כמפולש וצריך צורת הפתח, רק התם משום דכלה למבוי וכשהוא עומד בחצר אינו

רואה פילוש רה"ר כמו שעומד במבוי ע"ש באורך. ובזה היה מקום לפשר דברי רש"י הנראין כסותרין בדף ח' ע"ב בד"ה ולרבה ואסור אפילו חצר. דהתם פירושו דהחצר עומד ברה"ר [וכיון להך דתנן חצר שהרבים נכנסין דבעומד בר"ה איירי] אבל חצר שכלה למבוי דאיירי ביה רב בזה שרי אף זה כנגד זה [ועיין רש"ל ורש"א] אבל מ"מ משמע לפ"ז דזה שלא כנגד זה מותר. ול"ד למבוי דאף שנפרץ מצדו היכא דבקעי רבים בד', וזה אינו בדברי האבה"ע ויש להאריך בזה ודו"ק.

והנה אחרי אריכות בעל אבן העוזר נראה בכל זאת כי במחכ"ת לא דק. וזה הוא העקר. דאם עומד מרובה על הפרוץ ופרוץ בארבעה ובקעי ביה רבים אף דמפולש זה כנגד זה לא בעי כלל תיקון וצוה"פ. משא"כ במבוי היכא שנפרץ מצדו ובקעי בה רבים בארבעה אף אם עומד מרובה על הפרוץ הוה כמפולש. אבל אם פרוץ מרובה על העומד אף בחצר היכא שנפרץ לרה"ר או לכרמלית הוה כמפולש. ובהנחה זו נסתרו כל דבריו. דמה שמביא ראיה מדברי תו' דף י"א ד"ה חצר דהקשו תו' דאפילו בחד דופן ומכ"ש היכא שמפולש לא ליהני צורת הפתח וכמו דלא מהני ביתר מעשר. וכוונתם דפרוץ מרובה על העומד ואף כי פרוץ במלואו מהני צוה"פ [שני קנים וקנה ע"ג] וכולה סוגי' מיירי בזה ושמעתתא דרב יוסף מוכיח עיי"ש. ומה שהביא דברי התו' ד"ה אילימא דלמא סבר כנהרדעי דמפולש לרה"ר בעי דלתות זה בדותא. דהתם בפרוץ לגמרי. רק ד' קונדיסים איכא בכל ד' מחיצות וכמו דבעי פרוץ במלואו תקון חצר מרוח אחת, ה"נ משתי רוחות בעי צוה"פ למר, ולמר דלתות כמפולש ופשוט וברור.

אמנם בתו' צ"ד ע"א ד"ה מאי שנא מרוח אחת יש עיון. אולם גם שם כוונתם דפרוץ מרובה על העומד ואיכא גפופי מצדיהם והפרצה אינה אלא עד עשר ומ"מ אם נפרץ למבוי או לחצר אחרת אף מכמה רוחות אינו נאסר דהוה כמו שיש לו פתח במבוי. וכ"ש מחצר שנפרץ מצד אחד לר"ה ונשאר גפופי כתקון חצר ופרוץ לחצר אחרת כדין עשר דאינו נאסר בזה כמבואר בתוספתא הביאה הגר"א בביאוריו סימן שע"ב אות כ"ח דשם פרוצה יותר על העומד עיי"ש. ולא איכפת אם יש לו כמה פתחים לחצר ומבוי מכמה רוחות. ולכך קא אמרי תוס' דאם נפרץ לרה"ר הוה מפולש משום דפרוץ מרובה על העומד ובעי צוה"פ לכו"ע באופן זה. והכא כיון שאיירי באופן דמרוח אחת יש לה פס ע"כ ברחבה עשר מיירי. דביותר מעשר לא מהני פס. וא"כ כי נפרץ מרוח אחת בעשר הרי פרוץ במלואו ורק גיפופי אית לי' דחצר ארכו כרחבו והרי פרוץ במלואו אלא דגיפופי אית לי' וא"כ בודאי הוה מפולש ומש"ה פריך שפיר מ"ש מרוח אחת. דאמרינן פתחא הוא ואי בפרוצה לרה"ר הרי הוא מפולש ובעי צוה"פ. משני רוחות נמי פתחא

הוא ולא מצי לאוקמי כיחידאה היינו ר"י דב' מחיצות דאורייתא. ועיין במהרשב"א שם וט"ס נפל בדבריו וכוונתו למ"ש ודו"ק.

וראיה מפורשת לדברינו דברי התו' בדף ה' ע"ב ד"ה קו"ח וז"ל דאמחיצה רביעית מהני קו"ח דלהני עומד מרובה. אבל שיועיל עומד מרובה בכל ד' מחיצות ל"ל דדיו כו' כמו לחי ע"כ. הרי מפורש בס"ד דבעומד מרובה על הפרוץ בחצר מהני בכל ד' מחיצות ובמבוי רק בחדא. וזה רק היכא דבקעי בי' רבים דאלו לא בקעי בי' רבים שוים חצר ומבוי דזו"ז בעשר וכדמפרש הגמרא אליבא דרב הונא ברי' דר"י והיכא דבקעי רבים בחצר מהני עומד מרובה על הפרוץ ובתנאי שלא יהא פרצת עשר. אבל במבוי לא מהני רק היכא דמהני לחי ומב' רוחות דבעי צוה"פ גם עומד מרובה על הפרוץ לא מהני רק בחצר ועומד מרובה.

ונמצא לפי"ז הקושי' שהקשה האבן עוזר דליפרוך מה לחצר שכן פרצתו בעשרה אף היכא דבקעי רבים עיי"ש היא עצמה קושית הרש"א כאן דלפרוך מה להתם שעומד מרובה על הפרוץ מהני בכל המחיצות עיי"ש סוף דבר ברור כשמש כדברי הט"ז ומג"א. והאה"ע מרהיטת פלפולו במחכ"ת לא דק והשוה פרוץ מרובה על העומד לעומד מרובה על הפרוץ ודו"ק. ואין ספק שכונת הרשב"א בעה"ק בפרוץ מרובה משתי רוחות. ומש"ה פירש רש"י לקמן דף כ"ב דאית גדודי דאירי בפרוץ מרובה על העומד ג"כ וע"כ בגבוהים עשרה דהוה מחיצה דו"ק בתוספת' ופשוט דאין מחלוקת כלל בין הפוסקים ודו"ק.

ובזה יתיישב מה שתמהו הגאון ר"ע איגר והרב כ"פ על דברי התו' ז' ע"ב ד"ה בעירבו קא מפלגי בשיטת ר"י שכתבו השתא ס"ד כו' ואסור בשלא עירבו אפילו בכלה לאמצע ולא נפרץ חצר כנגדו. מדנקט במלואו משמע דאסור משום דנפרץ במלואו דהיינו כו' דאי בנפרצה וערבו מאי איריא במלואו דאפילו לא נפרץ במלואו הוה כמפולש ולא מהני לחי עד דאיכא צוה"פ עכ"ל. ותמהו דהא אם איכא גיפופי הרי אינו כלה לרה"ר רק כלה לחצר וכמו דחצר מותר אף שנפרץ מצדו השני לרה"ר עיי"ש. ולפ"ז לק"מ דסברת התו' אליבא דמקשה דחצר הוה כעומד ברה"ר ומפולש דלא בעי תקון דלא חייש למאי דבקעי בי' רבים ה"נ כי כלה למבוי. אבל מבוי כי מפולש לרה"ר הרי בעי צוה"פ ה"נ כי כלה לחצר שנפרץ כנגדו וא"כ מאי אירי' דנקט במלואו.

אבל לפי האמת בודאי כי נשאר גפופין למבוי אף שנפרץ לחצר וחצר פרוצה כנגדו לרה"ר מ"מ אינו כמפולש ומותר בעירבו דמיחזי ככלה ופתוח לחצר. ודוקא נפרץ במלואו אסור ומיחזי כמפולש וכן כתב הריטב"א בחדושיו עיי"ש. ובודאי דחצר מותר דקאי בי' רב מיירי אפילו פרוץ מרובה על העומד דאם הוה קאי בר"ה הוה בעי צוה"פ

מ"מ הואיל וכלה החצר למבוי ומבוי יש לו בצדו השני צוה"פ כדין והעומד בחצר רואה שיש גפופים לכותלי חצר אינו מפולש הוה ומותר החצר לגמרי. וטעם המג"א אינו מספיק לזה רק באופן שעומד מרובה על הפרוץ אבל בפרוץ מרובה על העומד בודאי הוה טעמא כדברי האבן עוזר ופשוט.

ובזה נבאר פירוש נכון ברש"י דף ח' שכתב ואסור אפילו חצר עיי"ש שכוונתו כך. דלרבה דסבר דבכלה לאמצע רחבה אף דהלחיים נראים בחוץ ושוים בפנים מ"מ בזה כנגד זה הוה כמפולש ה"ה בחצר אפילו אית לי' גיפופי ג"כ אסור דמיחזי כמפולש אבל בפרוץ מרובה על העומד דוקא שאלו עמד ברה"ר היה אסור ה"ה הכא אף במפולש למבוי ג"כ אסור ולא אמרינן דמיחזי ככלה וסתום כיון ששניהם פרוצים בפרוץ מרובה על העומד הרי הוא פלוש גמור וזה סברא ברורה למבין אולם למ"ד דזה שלא כנגד זה הוה פרצת חצר לגבי מבוי ע"כ עומד מרובה על הפרוץ דליכא לאשכוחי פרוץ מרובה על העומד בשתי דפנותיו. ובאופן שלא יהיו זה נגד זה אם לא בדוחק ואופן רחוק. וזה דעת רש"י שכתב דאמר לעיל אבל זה כנגד זה הוה מבוי מפולש [וכמבוי מפולש לגמרי הוא] ואסור אפילו חצר באופן זה. דאם פרוץ מרובה על העומד בשני כתלים בחצר אסור. וזהו שסיים דכנגד לאו דוקא דבשלא עירבו. אבל עירבו אפילו מבוי מותר. ומחצר אין ראי' דלמא איירי דהתם עומד מרובה וכן סוף לשון רש"י מיושב בזה ודו"ק.

ויש לפרש עוד דברי רש"י דהך כותל שפרוצה לר"ה אם עומד מרובה על הפרוץ בזה מותר בודאי דאלו הוה קאי ברה"ר הוה מותר הכא נמי משא"כ אם הכותל של צד רה"ר פרוץ מרובה והכותל של מבוי עומד מרובה על הפרוץ אז אפשר לומר בדעת רש"י דמיחזי כמפולש ואסור דהמבוי נפרץ במלואו ומיחזי כמפולש לצד מבוי. אבל אם הכותל האחד עומד מרובה בודאי שרי דלא גרע מאלו עמד צד השני בפרוץ מרובה לרה"ר הוה שרי בג' מחיצות ובפס לצד הרביעי וזה נכון.

הלכה כד

קורה היוצאה מכותל זה כו'

במגיד ע"ג יתדות כו'.

נ"ב וכדאוקימתא דגמרא דף ט' עיי"ש ולזה נתכוין ההמ"ג.

הי' ביניהן ג' צריך וכו'.

בירושלמי אית תני ארבעה. מאן דמר ג' כדי עבירת אדם מאן דמר ארבעה כדי מקום. עיין בבלי שבת דף צ"ז תינח למטה למעלה מאי איכא למימר ולפי הירושלמי לימא משום כדי עבירת אדם ועיין, אך הא דפחות משלשה כסתום דמי לא מדכיר ירוש' הכא

משום דהוי למעלה. ואפשר דהירושלמי סובר דאין לבוד באמצע אלא בקורה משום היכרא וכמ"ד סוכה דף י"ח ולכן אמר טעמא דיליה ואתי שפיר מה דאמר הירושלמי כמה יהא בין שתי הקורות ר"ז אמר טפח כו' חצי טפח כדי שיקבל אריח ולא מהני פחות מג' לומר לבוד דליכא כאן קורה טפח ותו אוקמינהו אדיני' לומר אין לבוד באמצע ולא קשה על רבינו לפירוש ההמ"ג ודו"ק ולרשב"ג אמר רבא דלמטה מודה דאין לבוד יותר מג' יעוין דף ט"ז לא קשה מהא דאוקים דף פ"ז רבינא כגון דעביד לה נפקי אפומא כו' דשם הוי בקיעת דגים ולא שמי' בקיעה ולכן הוי למטה כלמעלה ועיין תו' דף פ"ז ד"ה גזוזטרא ובשבת דף ק"א עיי"ש ודו"ק.

הלכה כה

ולא יהי' ביניהן ג' טפחים כו'.

נ"ב ירושלמי עירובין פ"ק הל' ג'.

ההמ"ג מפרש דבמשך מיירי וכן מורה לשון רבינו הלקוח מן ירושלמי דשם איתא ר"ח ב"ש בשם רב והוא שתהא העליונה בתוך שלשה טפחים לתחתונה. ומה שלא הביא רבינו הך אוקימתא דסוכה דבגובה לא יהי' ביניהן שלשה טפחים יעוין בכס"מ משום דשאני כאן גבי מבוי דמשום היכרא בעלמא אמרינן חבוט רמי אפילו אם ליתא בה רוחב טפח וזה נכון. וכיוצא בזה מחלק הגמרא במחיצה תלויה אליבא דר' יהודא שם דף ט"ז דבדרבנן מקיל יעו"ש. והא דמשני הגמרא שנויא אחרינא משום דבעי לאוקמי' לברא כאבוהו [אע"ג דלמעלה מכ' פליג עליה] דסבר דרה"ר מקורה מטלטלין בו בתוספתא פרק ז' ומפרש הגמרא בסוף כל גגות דטעמי' דר"י משום פי תקרה יורד וסותם א"כ מצי להיות נ"מ אם חייב לענין שבת הזורק לתוכו מרה"ר או שיהיו ג' מחיצות ע"י פי תקרה דאז אם תאמר בזה חבוט רמי באין בעליונה טפח תתיר טלטול האסור דבר תורה. אף כי רבנן בתו' פרק כיצד משתתפין דף פ"ו פירשו דבלית לקורה ארבעה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם יעו"ש מ"מ נ"מ בקורה ארבעה דאז תאמר פי תקרה ויתיר רה"ר מקורה בד' בכה"ג דאז לא שרי לטלטל מן התורה, או דתחשבנו עם מחיצה שלישית בקורה ארבעה ויתיר איסור דבר תורה לכן צריך להחמיר גם בקורה טפח. אבל לדידן דלא סברי' הך דפי תקרה רק כמו קורה דהוי היכרא כמוש"פ רבינו לקמן הלכה ל"ה תו סגי גם בלית בה שיעור טפח לומר בה חבוט רמי משום היכרא ודו"ק.

אולם הירושלמי סבר דקורה משום מחיצה הוי דבר תורה ואפילו בקורה טפח כמו דמוכח בפרק עושין פסין הלכה ה' דפריך מעתה מבוי שקורתו למעלה מעשרים כו' ע"ד דר"י וזרק מרה"ר לתוכו חייב. ולשיטת הש"ס דילן דר"י סבר שתי מחיצות דבר תורה

א"כ ודאי חייב הזורק מר"ה לתוכו והירושלמי סבר דר"י ג"כ סבור דשלש מחיצות דבר תורה. ובגשרים המפולשין טעמיה משום דפי תקרה יורד וסותם וכדאמר ריש מכילת' וקורה סבר משום מחיצה דבר תורה וכדס"ד דר"י בר אבא דמותיב לרבא בבבלי דף י"ב מהך דר' יהודא מתיר לטלטל בר"ה בעושה קורה מכאן וקורה מכאן דקורה משום מחיצה דבר תורה ועיין בתו' דף פ"ו ד"ה קורה ונראה דלכן סבר בפ"ק הל' א' דמבוי שיש לו שלשה פתחים נותן קורה על האמצע ונחשב האמצע לעומד והוא מרובה על הפרוץ שמשני צדדיו שקורה משום מחיצה דבר תורה ונחשב כסתום, ודוקא שהקורה מונחת על הפס. אבל הבבלי סבר דקורה משום היכרא וגם אי משום מחיצה אינו אלא דרבנן לכן סבר דמעמיד פס של משך ד' אמות לאורך המבוי עיי"ש ולא מהני במניח קורה על פתח אחד ואינו נחשב כסתום ודלא כהרשב"א בעבוה"ק שפסק כדברי הירושלמי להלכה ומביאו בספר אבן העוזר סימן שס"ה עיי"ש. אמנם עדיין קושי' הירושלמי צ"ב הא אכתי הוי שלש מחיצות והוי דבר תורה. וצ"ל דפירושו כשיטת רבינו עפ"י גרסת רבינו חננאל ופירו' בדף י"ב מבוי הראוי לשיתוף הכשירו בקורה פטור כו' דבשלש מחיצות לא הוי אלא כרמלית מקום פטור מה"ת ואתי שפיר. כן מוכח דיותר מעשר אמות חשוב פרצה מה"ת וכדפריך מבוי שנפרץ יותר מעשר וזה ברור.

הלכה כז

באר שעשה לה ח' פסין מד' זויות כו'.

ירושלמי היו שתים האמצעי' מהו שידון לכאן ולכאן מה צריכא לי' כשהיו שנים ממלין אבל אם היה אחד ממלא נידון לכאן ולכאן. פירושו, שיש שתי בורות וכל אחד צריך דיומדין ונמצא הכותל האמצעי' נידון לשני הבורות להדיומדין כמו בור בור ולכן אמר שאם אחד ממלא משני הבורות כשממלא מבור זה חשיב הדיומד לזה הבור וכשממלא אח"כ מבור השני נחשב לבור השני אלא כששניהן ממלאין כאחד ע"ז בעי אם נחשב לשני הצדדין לדיומד. ודוגמתו מצינו לקמן פרק כיצד מעברין הלכה ב' היו שנים וכפירוש השני בק"ע דאם הכפר האמצעי נידון כאלו עומד באמצע לשני הרוחות וכשהוא הולך בין שני כפרים אילו חשבינן לי' כאלו הוא מובלע בין השניים האחרים יעו"ש היטב.

הלכה כט

שלא יאחז ראש כו'.

נ"ב הא כשאוחז לא בעי ראשה ורובה. עיין לעיל פט"ו הלכה ד' ודו"ק.

הלכה לה

אכסדרה בבקעה כו' והזורק מר"ה לתוכה פטור.

נראה דדייק מהא דאמר רב רק דמטלטל בכולה אבל לזרוק בתוכו שיהא חייב כרה"י לא שמענו ועוד הארכתי בחידו' לפלפל משמועה דסוכה י"ח סככה ע"ג אכסדרה דפליגי אביי ורבא בא"ל פצימין אם הסוכה כשירה עפ"י פירוש הגר"א לשי' רבינו בזה ואכמ"ל.

פרק יח

הלכה א

הנה במלאכות שבת המרבה בקצירה מוכח בריש פ' ר' ישמעאל דחייב ולכן בעי אם יש לחולה שלש' גרוגרות בעוקץ אחת ושתי גרוגרות בשתי עוקצין היה עדיף והביאו רבינו לעיל ריש פרק ב' ומוכח דאם יש גרוגרת אחת בעוקץ אחד ושתי גרוגרת בעוקץ א' וא"צ לחולה אלא גרוגרת אחת ומייתי הך דשתי גרוגרות מחייב דמפיש בקצירה.

אמנם בנטילת נשמה דאם צריך לחולה כזית ויש לו עוף קטן לשחוט ועוף גדול משמע בפ"ק דחולין דגבי שחיטה לא גזרינן שמא ירבה וכדפסק רבינו לעיל פרק ב' הלכה ט' מוכח דלא שנא ומצי שחיט עוף גדול דבקצירה דבעי שיעור באוכלין אם כן המלאכה תלוי' לא בעוקץ כי אם באוכל הנקצר מחיבורו ע"י תלישת העוקץ א"כ כי מפיש בשיעורא חייב, אבל נטילת נשמה דחייבו בכל שהוא דעוף דלית בי כזית, דהחיוב הוא על הנשמה שהוא נוטל לא על השיעור שמת ע"י הנטילה ל"ש בין עוף קטן לשור הבר כולהו חדא נטילת נשמה ופשוט וכי"ב אמר ריש החובל גבי אדם קטן שהרג הגדול כו' נשמה שקל מיני' נשמה נשקול מיני' יעי"ש.

אמנם בבישול אם מפיש היינו שאינו שופך אח"כ לתוך הקדירה העומדת מכבר על האש אלא שצריך הוא לחולה לבשל גרוגרות ונותן בב"א שתי גרוגרות בזה שקיל וטרי רבינו נסים ביו"ט פרק ב' על הך דממלאה אשה קדרה בשר אעפ"י שא"צ אלא לחתיכה אחת. דרבינו נסים סובר דשוה היא לקצירה אלא דביו"ט שרי לאפושי יותר מהצורך והא דאמרו בעירובין פרק הדר אי צריכא ניחם לי' אגב אמי' ע"י עו"ג קאמר אבל ע"י ישראל ל"ש דרבוי בבישול אסור מן התורה יעו"ש.

ולולא דמסתפינא לחלק מסברא הו"א דשאני בשול ואפיה מקצירה דיש מלאכות הנגמרות ע"י האדם עצמו ויש מלאכות הנגמרות מאליהם כמו אפיה ובישול שאינו חייב רק עד שיאפו ויבשלו כמאכל בן דרוסאי ובעי בגמרא אם התירו לו לרדות קודם שיאפה כי היכי דלא לבא לידי חיוב. שכל מלאכה כפי דרכה של אותה מלאכה היא.

ולכן בקצירה שהגמר שלה בא ע"י האדם אם מרבה בעשית הדבר הנקצר חייב אבל באפיה ובישול שגמר שלהן בא מאליו אלא שהאדם הוא הגורם לכן אם בא הגרם ברבוי שהוא מרבה יתר מכפי מה שצריך לחולה פטור ולית כאן איסורא אלא מדברי סופרים. דוגמא לדבר ע"ד רחוק מצינו גבי נזיקין לשמואל דאמר בור שחייבה תורה לחבטו ואם עביד גובה ברה"ר ונתקל בגובה ונחבט בקרקע ר"ה חייב ובגרם לו גם קול הכרי' פטור כיון דהגרמא בא' שלא על ידו ובנפל לבור מיחייב בזה כמו שפי' תו' שם דף נ' ואכמ"ל.

אולם בהוצאה נתבונן אם מרבה בהוצאה חייב או לא. כגון שצריך להוציא לחולה אוכל כגרוגרת והוציא שתי גרוגרות מי חייב על הגרוגרת השני'. ולכאורה גמרא ערוכה היא סוף המצניע ואם הי' כלי צריך לו חייב אף על הכלי כשנודע לו וחזר ונודע לו. הרי דחייב שתים על האוכלין והכלי שמוציא אוכלין בכלי בבת אחת א"כ מוכח דמרבה בהוצאה חייב שתים. איברא מהא יש לדחות דסבר' אגד כלי לא שמי' אגד ונמצא דחיוב על האוכלין בא מיד שהוציא האוכלין לרה"ר, ושל הכלי בא חיובו בשעה שנגמרה הוצאתו לרה"ר ואין חיובן בא בב"א להכי חייב שתים. אמנם במתני' בהמצניע תנן המוציא קופת הרוכלין אעפ"י שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא אחת. ובירושלמי הביאוהו התו' שלא תימא מינין מחלקין מוכח דבנודע וחזר ונודע חייב על כל מין ומין ויעוין בשם רבינו תם דמוכח מכ"ז דמרבה בהוצאה חייב. כיון דהוא מידי דבעי שיעורא ואיהו עביד לכולה וכמוש"ב גבי קצירה. - אינם מ"מ ע"י עו"ג יש לחלק בין רבוי לכל המלאכה וכמו דאשכחן לשיטת רבינו נסים בפרק הדר דשרו לאפושי ע"י אימי' ע"י עו"ג ולא להחם ע"י עו"ג. וכה"ג מצינו דכוחו בכרמלית לא גזרו ופרש"י בסוף הזורק אע"ג דברשות דאוריתא כמו מרה"י לרה"ר מחייב כרמלית דרבנן לא גזרו יעו"ש ה"נ אע"ג דבישראל לא שנא לענין דבר תורה בין בישול לרבוי מ"מ לעו"ג דהוי דברי סופרים לא גזרו ברבוי.

ולפ"ז נבין דברי הברייתא סוף פ"ק דשבת אין משלחין איגרת ביד עו"ג ע"ש אלא א"כ קוצץ לו דמים, ואם לא קצץ בש"א כדי שיגיע לביתו יעו"ש דמוקי בלא קביע בי דואר במתא. ותמוה דלב"ש אפילו בקוצץ אמאי שרו הא לא עדיף מנותן לו במתנה ערב שבת דלא שרו בית שמאי אלא כדי שיגיע לביתו ועיי' רש"י שם. ולפ"ז ניחא דע"כ לא אסרו ב"ש רק בנותן חפצו במתנה דמוציא העו"ג רק חפצו לבדו, אבל באיגרת דנושא הרבה איגרות לבי דואר מבני כל העיר, ובלאו איגרת דידי' נושא איגרות דעלמא שדרך מלאכה זו לעשות ע"י שליח לצורך אנשים הרבה שנושא האגרות בכיס אחד או בדלוסקמא אחת ואין דרך מלאכה זו להיעשות רק ע"י רבוי הוצאה שרו בית שמאי ליתן לעו"ג בערב שבת היכא שקצץ ולא גזרו.

הלכה ב

וחלב טמאה.

נ"ב ירושלמי מפורש.

ומים כדי וכו'.

הנה בגמ' רבא אמר כו' כדשמואל דאמר כל שוקייני מסו ומטללי לבר ממיא דמסו ולא מטללי יעו"י רש"י ור"ח ואינו מובן. והנראה לי דכך פירושו דכל שוקייני מטללי לבר ממיא הוא משום דמים רוחצין ומזכין את הקילור ואת העין לכן לא מטללי ולא נגלד ע"ג העין מאומה, והנה מים אם כי שתיתו שכיחא טפי מרפואה אולם רחיצה הוי כולל יותר משתי' שזו אינה אלא בבע"ח ורחיצה כולל' כל דבר גם בע"ח גם דוממים וצמחים לכן אזלינן בתר שעור הקטן שברחיצה וזה כדי רחיצת קילור שנוטלין לרפואת העין זה פירוש דברי רבא. ודו"ק.

הלכה ג

עשבים כמלא פי גדי כו'.

בירושלמי הלכה ד' ר' בון ב"ח בעי הגע עצמך שאין בתבשיל כגרוגרות. וכגרוגרות מבטיל כגרוגרות. המאמר הזה הוא כחדה סתומה אין פותר.

והאמת דקאי על מה דתנן במשנתינו עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרות וזה ביאורו דתנן לקמן פרק ר' עקיבא תבלין כדי לתבל ביצה קלה ולפ"ז יש מילי דשיעור' בכך כדי לתבל בשיעור זוטר ויש שיעורו רב כדי לתבל. וסובר הירושלמי דעלי שום ועלי בצלים הוי תבלין ועיין תוי"ט לקמן על משנה דתבלין שהאריך בשום ובצל יעו"ש ועיין תוספות מועד קטן דף י"ג ד"ה בתבלין כרוב וקפלוט ובפרי חדש סימן צ"ח ס"ק כ"ד ביורה דעה.

והנה לקמן אמר בירושלמי פרק המוציא יין הלכה ה' כל ביצה דתנינן בכלים כו' בשבת כגרוגרות מכביצה [ועיין בבלי בזה] א"כ הוי שיעורו של תבלין כדי לתבל תבשיל שהוא כגרוגרות מכביצה ולכן פריך איך אפשר דיהא שיעורן של עלי שום ובצל כגרוגרות הא הם תבלין וסגי לתבל כגרוגרות והוא שיעור מועט דהיכן מצינו שיהא שיעור התבלין כשיעור התבשיל. וזהו דקאמר הגע עצמך שאין בתבשיל [אלא] כגרוגרות כגרוגרות [מתבל] כגרוגרות כצ"ל, פירוש דלא בעי שעורא אלא לתבל כגרוגרות תבשיל ואיך יתכן שיהא כגרוגרות מתבל כגרוגרות ולמה צריך עלי שום ובצל כגרוגרות הלא סגי בשעור זוטא שיהא בו לתבל תבשיל כגרוגרות. והא אף אם מוציאו לאכילה בפ"ע מ"מ כיון דראוי לתבל סגי ולא מהני מחשבתו לפטור וכמו דאמר בבבלי המוציא תבן כמלוא פי פרה לגמל דלכו"ע חייב, וכן בירושלמי בסמוך אמר מודה רבי הושעיא שאם הוציא

עשבים לפרה כמלוא פי גדי שהוא חייב [כצ"ל] דלא תיסבור כמה דאית ליה לחומרא אית ליה לקולא אלמא כיון דחזי לגדי אעפ"י שהוציאו לפרה לא מהני מחשבתו לפטור א"כ אמאי צריך בעלי שום ובצלים לשעור כגרוגרות כיון דחזי לתבל. וזה אמת ברורה בהגהת ופירוש הירושלמי בס"ד.

וקצ"ע על רבינו שכתב תבלין כדי לתבל ביצה ולא כתב כדי לתבל כגרוגרות מביצה קלה כמו"ש ועיין לעיל פרק ח' הלכה ה' ודו"ק.

הלכה ז

המוציא אזוב לאוכלים כו'.

נ"ב ירושלמי מפורש.

הלכה ט

אבל אם הוציא הדיו כו'.

נ"ב ירושלמי. אם בכלי צריך יותר.

הלכה יא

עפר ואפר כדי לכסות וכו'.

נ"ב ירושלמי מפורש.

הלכה טו

המוציא קשר מוכסין כו'.

בההמ"ג פסק כר' יהודא כו' לכן בשטר פרוע פסק כסתם ברייתא כדי לכרוך כו' אבל בשטר קטן פטור (ויעו"י מהרש"א) אע"ג דר"י סבר דבעי הלוה להראותו דגברא דפרענא הוי לא חלק רבינו וכאן הלכה כחכמים דלא משהה הלוה בשביל זה את השטר דמסתפי דלמא אתי למי ששמו כשם המלוה ויאמר שמגיע לו מעות ועדיין לא נפרע וגם אם איש אחר ימצאנו יאמר שהמלוה מכר לו וא"צ להביא ראיה ובזה יש אורך נפלא בהלכות מכירה פרק ו' הל' י"א עיי' מש"כ שם "להכי מסתפי הוא להשהותו כשהוא פרוע" ובשטרי הקנאה דכותבין ללוה אעפ"י שאין מלוה עמו לאו ראי' דגברא דפרע הוא דאימור לא לוה עדיין אלא שעדים כתבו לו בלא המלוה לכן לא חילק רבינו ובשטר קטן פטור ופשוט.

וצע"ק לאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו ובכל שטרות כותבין ללוה בלא מלוה א"כ איך מחייב ר' יהודא משום דראוי להשהותו להראות דגברא דפרע הוי דמאי ראי' דלמא לא לוה עדיין ואולי בשטר שכתוב בו הנפק דמלוה מקיים כו'.

הלכה טז

כפות או חולה.

נ"ב יומא ס"ו ע"ב חולה שאני עיי"ש.

הלכה יז

תינוק חי כו'.

נ"ב ובמת חייב משום תינוק דמשאצ"ל סבר כר' יהודא דחייב ודו"ק.

הלכה יח

המת והנבלה כו'.

עיין ההמ"ג. והנה בירושלמי פרק המצניע את המת במיטה חייב דברי הכל הוא. אח"כ צ"ל ציון על פסקא וכן כזית מן המת כזית מן הנבילה כו' ור"ש פוטר. לא כן תני אף ריח רע כל שהוא ואר"א אף ר' שמעון מודה בה ומודה ר"ש באסורי הנייה [פירוש, דחייב ולא בעי שעורא כלל אף דבעי שיעור במצניע אלמא סבר דחייב ולא הוי מלאכה שאצ"ל] א"ר יודן תיפתר במת עו"ג ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו, פירוש דכאן מיירי במת עו"ג דמותר בהנאה ואין בו ריח רע דוגמא דכזית מן הנבילה דראוי להאכילו לכלבו וכן פירשו המפרשים הק"ע ופ"מ. אך מה שדייק דצריך לכלבו נדחקו בזה המפרשים דהא כיון דצריך לכלבו ומוציאו להאכיל לכלבו הוי מלאכה שצריכה לגופה ואמאי פוטר ר' שמעון. אולם זה ניחא. דר' שמעון סבר דחייב משום דצריך לכלבו א"כ אינו חייב אלא בשיעור חשוב שהוא כמלוא פי כלב [דלגוי לא חזי דאין אוכלין בשר המת כמו"ש חולין ריש גה"נ] אבל למאי נקיט כלל הך צריך לכלבו. נראה פשוט. כיון דמוקמינן במת גוי א"כ הא סבר ר"ש יבמות דף ס"א דעו"ג אינם מטמאין והירושלמי סבר כשינויא קמא שם דאף ממגע ומשא מיעטי' קרא א"כ למאי צריך להוציאו וע"כ דצריך לכלבו. אלא דרבנן סברי דגוי מטמא וחשוב כזית ממנו למעט טומאתו שמסיר טומאתו מביתו לכן אף כי הוציא לכלבו חייב ובלא הוציאו לכלבו ג"כ חייב דמשאצ"ל חייב, אבל ר"ש דפוטר ע"כ מיירי במוציאו לכלבו וסבר כיון דאינו מטמא לכן לא חשיב לי' זית דילי' ובעי מלא פי כלב. וזה ברור בס"ד ודו"ק.

וטעמו של הירושלמי משום דדבר המותר בהנאה א"כ תכליתו אינו אלא כדי ליהנות בו כמו כזית מן נבילה כעדשה מן השרץ לכן אינו חייב על הוצאתו שמוציא שלא יטמא בביתו אלא אם יוציאנו לתתו לכלבו, אבל באסורי הנאה שאין להם שום תכלית וסיבה אחרת אלא אבדון של' מן העולם א"כ כשמוציא אותם להסיר מביתו היא הוצאת תכליתו שאין לו בהם צורך גופני, דלמאי צריך הוא להם וכן ריח רע טעמו כדפרישית דהיכא

דאיכא צורך גופני בעי שתהא ההוצאה לשם אותו צורך אבל דבר שלא יתכן בו הצורך הגופניי כמו אסורי הנאה מתחייב על הוצאתו שאינה לצורך גופו ודו"ק.

הלכה כ

אבל המוציא לזרע וכו' חייב בכ"ש.

בגמרא מחייב היה ר' מאיר אף במוציא חטה אחת לזריעה הא דנקט לר' מאיר. משום דשעורי' נפיש גבי שבת דשעורא דר' יהודא זוטר טפי כדקאמר פ' ופ"א ודאי הא דקאמר בסוף המוציא יין חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו הוא שיעור זוטר דכולהו וכמו שפירש רבינו בפי' המשנה כשיש חלל בין חצאי לבנה וימלאו אותו החלל בחרסיים וכן קאמר בסוף ביצה וב"ב ק' דלית בי' שיעור בין פצים אלמא דהוא זוטר מכולהו ושעורא דר' מאיר כדי לחתות בו אש מיקידה גדולה שעורי' נפיש אף מר' יוסי כדאמר שם בגמרא לכן אמר מחייב הי' ר"מ דנפיש שיעורא להוצאת שבת מכולהו רבנן מ"מ מחייב הוא במוציא לזריעה אף חטה אחת ופשוט.

לכאורה רציתי לומר דמש"ה נקט' לרבי מאיר, משום דר"ל קאמר בזבחים מ"א דבפיגל בקומץ והלבונה בשתיקה דר"מ סבר כל העושה ע"ד ראשונה עושה ורבנן פליגי עלי' והכא דמשנה דילן מיירי בהצניעו ושכח כו' דעושה ע"ד ראשונה והוא כר"מ ואשכחן להגמ' בזבחים דף מ"ז דמדמה מחשבת פיגול למחשבת הוצאת שבת יעו"ש. אמנם עיין במנחות פרק הקומץ זוטא דפליגי רב ושמואל, דשמואל סבר עדיין היא מחלוקת וא"כ לא ידעינן כלל דר"מ סבר ע"ד ראשונה הוא עושה, ומרבנן מוכח דלא סברי לגבי פגול כל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה ואי הוי מדמין פגול לשבת מנא לן תנא דלא סבר כרבנן ופליג עלייהו בהך דכל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה דטעמי' דר"מ משום דיש פגול בחצי מתיר. ויש לחלק עפ"י מה שהוכיחו תו' בכ"מ דפגול ליתא במחשבה אלא בדבור וא"כ לומר דהוה כמדבר בלבונה להקטיר חוץ לזמנו זה לא אמרינן. משא"כ כאן דגבי שבת סגי במחשבה. וע"כ כמו דפרישית לעיל בפשיטות. ושיטת הירושלמי ריש המצניע דראב"ש סבר דהמוציא לדעת הראשון הוא מוציא לא סבר כגמרא דילן בזבחים דסבר משום דהמחשבה תלויה בבעלים ודו"ק.

הלכה כא

במשל"מ.

נ"ב גדר נכון בזה תמצא בחדושי רשב"א ריש המצניע.

הלכה כג

הוציא ח"ש והניחו וכו' חייב.

נ"ב פי' בכל החיובים.

הלכה כד

בההמ"ג. ופסק כרבא כו'.

נ"ב וכן פסק ר' יוחנן בפ' חזקת הבתים.

הלכה כו

במגיד ד"ה הוציא פחות כו' בסה"ד ומוכרח הוא.

נ"ב סברתו כמוש"כ בדרוש וחדוש או כבעל המאור ודו"ק.

הלכה כז

ה"ז **ספק.**

וכן לעיל הל' ט', ה"ז ספק. כוונתו דגם בספיקא דדינא מביא אשם תלוי לכן כתב דהדבר ספק דהוי כמו איקבע איסורא דהספק לפניך, ואזיל רבינו לטעמי' דבעד אחד אומר אכלת חלב ואחד אומר לא אכלת חלב מביא אשם תלוי כיון דיש לפנינו מי שאומר כן ה"נ בספק בעי' כיון דשתי הסברות לפנינו יעו"י פ"ח מה' שגגות בזה. אולם בספק בעי' גבי אסורי לאוין יעוי' הלכות מאכלות אסורות פרק ב' הל' כ"ב ופרק ה' הלכה ח' כתב בלשון אחר יעו"ש ודו"ק. ויעוי' גיטין דף ע"ד בעולתה ספק כו' ולקמן פרק כ"ז גבי תחומין כתב ספק משום דיש ספק בדבר תורה בג' פרסאות ובד"ס למיל ובזה מחמירין ובזה מקילין.

הלכה כח

בההמ"ג. דרך גמרתנו כו'.

נ"ב בסוכה מ"ב כגון שהוציאו בכלי ועל כלי אמאי אינו חייב ע"כ משום דהכלי טפל לאתרוג אף ע"ג דבכלי אינו יוצא ואין צריך לכלי.

פרק יט

הלכה ד

בהגה"מ אות ה' שחצניות הן בירושלמי.

הלכה ה

והאיש פטור.

נ"ב עיין באור הגר"א והקדימו בתשובות רבינו אברהם בנו של רבינו.

הלכה כ

במגיד. הי' מי שסובר כו'.

נ"ב הרי"ף בשו"ת ועיין בתשובות רבינו ועוד מדלא אשכחן איסור לצאת בבגד מצויצת ערב שבת סמוך לחשיכה שמא יצא בלילה לרה"ר כמו גבי תפילין.

הלכה כג

המוצא תפילין בשבת בר"ה כו'.

השמיט רבינו מה ששנינו בברייתא שם אחד האיש ואחד האשה משום דמסיק הגמרא דזה למ"ד שבת ולילה זמן תפילין והוי מ"ע שהנשים חייבין בה לכן לדידהו הוי תכשיט ושרי, אבל למ"ד שבת לאו זמן תפילין שוב נשים אסירי דהוי משא לדידהו.

אולם השעה"מ הביא בשם הקדמונים שתמהו דהא קאמר הגמרא דאם נשים סומכות רשות שוב מצילין דרך מלבוש אפילו נשים אע"ג דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ואנן הא קמי"ל נשים סומכות רשות ולדעתין לא מכרעא. דבשבת דף ס"ב קאמר עולא דנשים עם בפני עצמן הן ואם יצאו בטבעת שיש עלי' חותם חייבין דמשוי הוא לגבייהו אע"ג דלאנשים הוי תכשיט. ופריך אביי מהך דאחד האיש ואחד האשה אע"ג דמצות עשה שהזמן גרמא הוי תכשיט לגבייהו דלא אמרינן עם בפ"ע הן ומשני דסבר ר"מ דנשים חייבות. וא"כ ברור דהא דקאמר כאן ודילמא סבר לה כר' יוסי דאמר נשים סומכות רשות ולעולם שבת לאו זמן תפילין אלא משום דרשות הוא בידן להתחייב במצות תפילין תו אע"ג דלאו אורחייהו דנשי למינח תפילין ואחת היתה זו מיכל בת כושי ופרסמוה חכמים מ"מ הוי כטבעת שיש עליה חותם דאם נאמר דלא כעולא חשיב תכשיט לגבייהו הואיל וחשוב לאנשים ולית לן בהא כעולא דנשים עם בפני עצמן הן ומוכיח הגמרא דנשים אסורות בהנחת תפילין לדידהו דסברי נשים אינן סומכות ותו אפילו אם נאמר תמן בטבעת שחשוב תכשיט גם לנשים היינו דתמן אינן אסורות בטבעת שיש עליה חותם אבל כאן שאסורות ורחמנא שוינהו עם בפ"ע ודאי דאין זה מלבוש לגבייהו אפילו בחול כיון דאסורות להניח תפילין. וכ"ז למאי דהוי אמרינן דלא כעולא אבל לפי מאי דקיי"ל כעולא דנשים אף בטבעת הוי עם בפ"ע ודאי דאסורות להציל תפילין אף אם רשות הן. דטפי לאו אורחייהו למיפק בתפילין מלמיפק בטבעת שיש עליה חותם וזה נכון. אך א"כ הוי לרבינו לבאר דנשים אסורות להציל תפילין דרך מלבוש.

ונ"ל דתוספות בשבת שם הקשו דלמא נשים עם בפני עצמן הן ופטורות מתפילין ואפ"ה מצילין דלאו דרך הוצאה הוי והוי הוצאה כלאחר יד ושרו רבנן משום בזיונא דתפילין,

וצ"ל, או דפריך דמשמע לי' דאם יש כאן איש עם אשה שניהן שוין בהצלה ואם נימא דלאשה לאו תכשיט נינהו ושרי רק משום הוצאה כלא"י א"כ טפי עדיף שיציל האיש דלגבי' הוי תכשיט משתציל האשה דלגבה משוי הוא או דפריך כיון דלגבה הוי משאוי אלא משום הוצאה כלא"י שרי א"כ לשרי נמי אפילו טפי מזוג אחד ואמאי קתני זוג זוג אחד האיש ואחד האשה דלגבי האיש לא שרו לי' טפי מדרך מלבושו בחול אבל אשה כיון דעם בפני עצמן הן ורק משום הוצאה כלא"י א"כ בדידהו לישרי טפי מזוג אחד. דלגבי איש קאמר בירושלמי מוטב לדחות דרך מלבוש ולא דרך משוי היינו ב' זוגות אבל באשה כיון דשניהן אינן דרך מלבוש תו מוטב לדחות השבת פעם אחת ולא ב' פעמים. וזה נכון מאד, ולכך לא הזכיר רבינו לאסור באשה. דאפשר דמותרת להציל תפילין דהוי לגבה הוצאה כלא"י, דלאו אורחה למיפק בתפילין אלא שאינה שוה עם האיש. ובאו דברי רבינו מדקדקים בס"ד.

הלכה כה

ואם היו גשמים יורדין כו'.

ולא התירו להלוך בהן פחות פחות מד' אמות דמה יעשה בס"ת כשיבוא לביתו איך יכניס לרה"י מרה"ר אם ישא הס"ת בידו תחת בגדו ואם תאמר דזריק לה כלאחר יד כמו לעיל פרק י"ג הלכה ט' הא אין מזרקין כתבי הקדש לכן שרי ללבוש ולהתעטף בה דרך מלבוש ולא כתב הא דאמר בירושלמי בקשה משוי הוא משום דפסק לעיל דיוצאין ביריעה ובסגוס עבה ובחמילה ובשק אלמא דדרך מלבוש שרי רק בי סדי' שאינו אלא על הראש בלבד חלקו בין דקין לקשין ופשוט. ובתפילין כי אתי לחצירו מכניסן זוג זוג כו' ודו"ק.

פרק כ

הלכה א

במגיד. והרמב"ן ז"ל סבר בדעת רבינו כו'.

נ"ב בספר המצות שורש י"ד ועיין לשון רבינו לקמן בהלכות קרבן פסח פ"א הי"ט עיי"ש ודו"ק.

הלכה ה

מקום שנהגו למכור להן בהמה דקה כו'

יעוין פרק מקום שנהגו ולפלא דהפסיק בין מקום שנהגו לעשות מלאכה בערב פסח למקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים בהך דמכירת בהמה דקה [ועיקרה פ"ק דעו"ג

יעו"ש] והנראה משום דרב הוי אמר מקומות מקומות היינו במקום שהעכו"ם חשודין על הרביעה אין מייחדין ואין מוכרין להם בהמה דקה ובמקומות שאין העו"ג חשודין מייחדין ומוכרין להם בהמה דקה א"כ לפי זה ההולך ממקום שאין מוכרין בה"ד למקום שמוכרין בה"ד לא שייך לומר דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם כיון דהעו"ג כאן אינן חשודין על הרביעה לזה תני בתר דנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם להשמיענו דטעמא דעו"ג חס על בהמתו שלא תעקר אלא שגזרו במקום הזה דקה אטו גסה דלמלאכה מזדבנא ומשום שבת. לכן אם יצא ממקום שאין מוכרין למקום שמוכרין אסור משום חומרי מקום שיצא משם. ולכן הדר בי' רב משום משנתינו דמוכח דלא תלי' בהעו"ג הדרין שם ודו"ק.

הלכה ז

ואפילו מציאה כו'.

נ"ב ע"ז דף ע' ועיין באורי הגר"א.

מהלך בה פחות פחות מד"א.

לשיטת רבינו ניחא הך דשקיל וטרי בעירובין ק"ג אם התירו שבות דמקדש במדינה יעו"ש ותימה דלא מייתי הך דהתירו גבי מצאן כריכות וצבתים שמביאן פחות פחות מד"א אלמא דהתירו שבות דמקדש במדינה ועיין תוספות שעמדו בה ולפי שיטת רבינו א"ש דשבות זה התירו משום פסידא ואף ברווחא דאתי לידי' ובלא אתא לידי' אם אינו יכול להחשיך ג"כ מביא פחות פחות מד' אמות א"כ לא גרע המוצא תפילין מאילו מצא דבר הרשות כיס מעות וכי"ב רק דבתפילין סד"א דבהיל אפ"ה התירו לו חכמים משום בזיון של תפילין אבל לא שייך ע"ז התירו שבות דמקדש וזה ברור ודו"ק.

הלכה ח

וסוגר לכלב.

נ"ב ירושלמי סוף פרקין מפורש.

הלכה יא

ואין הכבשין יוצאין בעגלה שתחת אליה שלהן.

בירושלמי פירש טעמא מפני שעושה חריץ, פירוש כשהבהמה הולכת עושה בעגלה חריץ בקרקע והוי חופר בקרקע דהוי תולדה דחורש. ורש"י פירש דכולהו משום דלמא נפלי ואתי לאתויי ובאמת בירושלמי על משנה דכל בעלי השיר נמשכין בשיר פריך ואינו עושה חריץ. פירוש דכשהסוס נמשך בשיר אז עושה ברגליו חריץ בקרקע והוי חופר תולדה דחורש ומשני כר"ש דמתיר דבר שאין מתכוין ומותר לגרור ספסל אעפ"י שעושה

חריץ יעו"ש. ובגמרא דילן לא נזכר זה. ונראה דתלמודין לטעמי' דמסיק בסוף פרק מי שהחשיך דכל שבחבירו פטור אבל אסור בבהמתו מותר וא"כ הכא דהוי חופר כלאחר יד ע"י העגלה או ברגלי הבהמה פטור אבל אסור לכן בבהמתו שרי ומשו"ה צ"ל טעמא דדלמא נפיל ואתי לאמטויי וכי"ב. ואין לומר דדוקא בהוצאה אמרו בשבת דבהמתו מותר כל שבחבירו פטור ולא בשאר מלאכות. זה אינו דהא אשכחן דאביי גזר גזירה לגזירה במלאכת הוצאה בפ"ק גבי משנה דלא יצא החייט במחטו ועיין בתו' שביארו דווקא בהוצאה משום דמלאכה גרועה הוי גזר ולא בכל מקום. ואולי י"ל משום דעיקר לאו דלא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך קאי על מלאכת חרישה שלא יחרוש אדם ע"י בהמה והיא מלאכה שהאדם ובהמה שותפין בה וחייבין עלי' מיתה ולכן הוי לאו דמחמר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כמו"ש רבינו ריש הפרק ובהרב המגיד שם לכן בשעושה אותו חריץ אף אם באופן שהוא בחבירו פטור אבל אסור, אסור ג"כ בבהמתו ולא סתרי הירושלמי עם הבבלי כלל ודו"ק. או כמוש"פ רבינו שאסור לו להנהיגה בקול כ"ז שהכיס עלי' אף דלא עבדא עקירה והנחה והכא דרך להנהיגה בקול ובפרט כשמושך אותה בשיר ועיין פרק אלו דברים דפריך והא מחמר כו' ועיין תוספות שם ולפי דברי רבינו א"ש דאסור לחמר בקול יעו"ש ודו"ק.

ולפי מה שכתבנו הטעם דמלאכת חורש עיקרה ע"י בהמה לכן אסרו בה אף שבחבירו הוא פטור א"ש מה דכיילא המשנה הך דלא בעגלה עם זוג פקוק דשרי' בחצר וכן מרדעת דמייתי בירושלמי דמטייל הוא בה בחצר. ולכאורה הלא גם בחצר עושה חריץ והו"ל לאסור לטעמו של הירושלמי אכן לפי מה שביארנו א"ש, דחופר בשדה חייב משום חורש. ובמקום דאינו מועיל לזריעה כמו בחצר ובית חייב משום בונה וכמו דאמרו פרק כלל גדול היתה לו גומא וטממה בבית חייב משום בונה וכן פירש"י גבי חופר בביצה ח' ובחגיגה י' דבבית חייב משום בונה יעו"ש וכן בירושלמי פרק הבונה הלכה א' קנה של ציידין למה הוא פטור מפני שהוא מלמעלן למטן [ואין דרך בנין בכך] התיבון הרי חופר בחולות הרי מלמעלן למטן ואת אמר חייב כו' הרי דחופר משום בונה. ובזה כל שבחבירו פטור אבל אסור בבהמתו מותר לכתחלה לכן יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן בחצר דגבי בהמה לא גזרו חצר אטו רה"ר יעוין בתו' דף נ"ג ד"ה מהו ליתן כו' ול"ש כאן לאסור להנהיג בקול שמצד שהוא מנהיגה ומחמר ע"ז אינו מכוין כלל שתעשה חריץ משא"כ גבי כשהניח כיסו עלי' שמכוין על זה שתוליך הכיס שלו וכן בריש פרק אלו דברים שתוחב הסכין בשערה ומכוין לזה, וזה ברור ודו"ק.

וראיתי להמקו"ח בהלכות שבת שעמד דלהוציא ע"י ב' בהמות יהא בכלל שבחבירו

פטור בבהמתו מותר. וזה בדותא. דכמו דאמרו בירושלמי גבי מושיט בכל אתר את אמר ע"י שנים פטור וכאן אמרת חייבין. ומשני שכך היתה עבודת הלויים כן הכא גבי הוצאה דמשכן דהיו ארבע עגלות ושמונת הבקר והיתה הוצאת העגלה ע"י שני בקרים חזינא דכן אורחייהו דבהמות לשאת שנים במשא ולא שייך לפטור משום שנים שעשאוהו וכד ניים ושכיב אמר להא מלתא.

הלכה יב

ובמטלניות המרוקמות שמיפין אותן בהן.

אף דרצועה שבין קרני' לנוי אסור התם הוא לנוי בעיני האדם אבל כאן היפוי הוא בשביל הבהמה שלעיני הבהמות יפין הן ולכך הנקבות מזדקקות להן מפני יופין ולכן פירשו בגמרא מאי משמע דהאי לבובין לישנא דקרובי הוא דכתיב לבבתני אחותי כלה ולכן כיון שבזה מתיפין הן לעיני הבהמות שפיר יוצאות בזה, אבל מה דהוי לנוי בעיני אדם אסור לה לצאת ודו"ק.

פרק כא

הלכה ב

לא ירוק בקרקע וישוף ברגלו.

נ"ב ירושלמי פרק כלל גדול וחורנא אמר אינו רוקק ושף כו' יעו"ש דדוקא בקרקע. והבן.

הלכה ג

ואסור לכבד את הקרקע.

הנה פסק רבינו כן משום דסתם משנה ביו"ט מכבדין בית המטות וחכמים אוסרים לכן מוכח דבשבת אסור לכו"ע ויעוין רא"ש שם בזה ודו"ק.

אין סכין את הקרקע כו'.

נ"ב תוספתא פרק י"ז לא יתן אדם שמן ע"ג טבלה של שיש כו' ואין סכין ואין מדיחין את הקרקע כו' ופרק שואל דף קנ"א: קרקע בקרקע מיחלף ועיין רש"י שם. וראה תוי"ט פסחים פרק תמיד נשחט משנה ח' בד"ה שלא ברצון חכמים ודו"ק.

הלכה ו

התולש חייב משום קוצר כו'.

תוספתא פרק י' התולש בין בימינו בין בשמאלו ה"ז חייב. באחת ידו, ברגלו בפיו ובמרפקו כו' פטור. הרי מפורש כאן דתולש בפיו פטור. אולם אם אוכל מן המחובר אפשר דהוי דרך תלישה. אבל מצאנו במנחות דף ע' גבי חיוב חומש בתרומה דאוכל

מן המחובר אין דרך אכילה בכך. וא"כ משום האכילה אין דרך אכילה בכך ואי משום תלישה הלא מפורש בתוספתא דפטור דאין דרך תלישה בכך וא"כ צ"ע דברי רש"י סוכה ל"ז ד"ה אבל אתרוג דלאכילה קאי כי מורח לי' מינשי ותליש ואכיל לי' ואף אם אוכלו במחובר אין לך תולש גדול מזו וצע"ג.

הלכה ט

ובבהמה אפילו במזיד ירד כו'.

נ"ב ירושלמי פרק משילין הי' רוכב ע"ג בהמה אומרין לו רד יעו"ש ודו"ק.

הלכה י

היו השקים גדולים כו' פורק בנחת ומ"מ לא יניחן כו'.

הנה בסוגיין מוכחא דבשליפי רברבי אסור להניח תחתיהן כרים וכסתות וכן לפורקן בנחת ודלא כרבינו מדלא מוקי הך דרב הונא כן. ונראה דהא ודאי דלבטל כלי מהיכנו אסור אף בהפסד מרובה וכמו הך דר"ג דמשום דמצטרו זיקי הי' מניח ע"ג הבהמה ומתה דאיכא פסידא דחמור דדחוק לומר דלא אסיק אדעתי' שימות החמור אולם צער בעלי חיים ודאי היכא דאיכא פסידא לא איכפת לן בצער ב"ח אף אם הוי דבר תורה וכמו דאשכחן בזקן ואינו לפי כבודו דפטור לפרוק אף דאיכא צער בע"ח וצ"ל דכיון דאיכא העדר הכבוד לא איכפת לן אם אינו פורק דרחמנא שרי לצערא דילה משום צורך בני אדם וכמו דשרי לחרוש בה ולרכוב עלי' ולעשות בה כל עבודת פרך כמוש"כ הנמוק"י שוב אשתכח דלמ"ד צער בע"ח דבר תורה הרי אמרו פרק מפנין גבי בהמה שנפלה לאמת המים דאתי צער בע"ח דהוי דבר תורה ודחי אסור בטול כלי מהיכנו דהוי דרבנן א"כ מה יעשה יניח כרים וכסתות תחת משאות גדולות הלא מבטל כלי מהיכנו יניח ע"ג בהמה איכא צער בע"ח ד"ת יתיר השקים ויפלו הלא משתברין ואיכא הפסד מרובה ובמקום פסידא שרי לצער בע"ח א"כ שרי להניח ע"ג בהמה מאי תאמר איכא צער בע"ח ולדחי לביטול כלי מהיכנו ויבטל כרים וכסתות מהיכנו ויניח - תו הלא מצי להציל ע"י פסידא דיתיר שקים וישתברו ולא יהי' צער בע"ח רק פסידא ובמקום הפסד לא שרי לבטל כלי מהיכנו ולכן הדין הוא למ"ד צער בע"ח ד"ת דיעשה כמו שהיה עושה בחול ואותו הדבר העומד נגדו נדחה כאן דוגמא רחוקה למה שכתבו הקדמונים בסוף יומא בחולה בשבת ששוחטין לו ואין מאכילין אותו נבילה מפני שהדבר העומד נגדו הוא השבת כן הכא אילו בחול או דהי' פורק בידיו או שהי' מניח כרים תחתיהן אבל לא הי' מצער בע"ח לכן עושה כן גם עכשיו וזהו מה דפרש"י בד"ה והאיכא צער בע"ח וליתי דאוריתא ולידחי רבנן ביטול כלי כו' דכיון להך דאמר גבי בהמה שנפלה ואי דהא מצי להתיר ויפלו

מצטרי זיקי זה אינו דבמקום הפסד שרי לצער בע"ח ותו להנצל מצער בע"ח יבטל כלי מהיכנו אבל משום הפסד אסור לבטל כלי מהיכנו ורב הונא סובר צער בע"ח דרבנן ופוק חזי דאף לטלטל מוקצה דקיל ממבטל כלי מהיכנו אסור לדעת רוב הפוסקים אף במקום הפסד ועיין סי' של"ד סעיף ב' כ"ש איסור מבטל כלי מהיכנו ועיין מגן אברהם סי' רס"ו והבן ההבדל בינו לדברינו ודו"ק.

אחר זמן רב ראיתי בחי' ריטב"א הנדפס מחדש והמה לרבינו נסים וכתב כמו שכתבתי ושמחתי ת"ל שכונתי לדעתו הגדולה.

הלכה יג

השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום כו' ואם מחוסרין שחיקה ביד מותר לו לגמור שחיקתן בשבת.

בירושלמי פרק שמונה שרצים הלכה ב' ר' יעקב ב"א לא נחלקו אלא בחולין הכהנים נהגו בתרומה כר' ישמעאל והוא תמוה. [ודברי הירושלמי הם בתוספתא עדיות שם יעו"ש היטב] ומה שפירש הפני משה משום הפסד תרומה הקילו אינו מובן. אם יניח השום עד שחשיכה מרוסק מאי פסידא איכא. והנ"ל דהא דאם מחוסר שחיקה אסור לגמור בידים אינו איסור מלאכה דכיון שנתרסק כ"כ עד שאינו מחוסר אלא שחיקה תו אין כאן משום מפרק אלא דר' עקיבא גזר אטו היכא שמחוסרין דיכה דאז איכא מלאכה של מפרק ור"י לא גזר ועיין ההמ"ג פי"ג ובתוספות דף י"ט ד"ה ר"ש ועי"ל ונתבונן דאימת גזר ר"ע דוקא במקום שיכול לגמור אחר השבת, אבל במקום שלא יוכל לגמור אחר השבת ודאי לא גזר להפסיד לגמרי רק דכאן דיגמור אחר השבת א"כ ליכא פסידא ויניחן לאחר השבת ומשום מלאכת שבת וניחזי בתרומה שנינו פרק י"א דתרומות אין עושין תמרים דבש ולא תפוחים יין כו' ושאר כל הפירות אין משנין אותן מברייתן אלא זיתים וענבים בלבד א"כ אסור לרסק שום מלילות להוציא מהן משקין ועיין ירושלמי בזה וניחזי היכא שמחוסר שחיקה ודאי מותר להוציא מהן משקין וליכא למגזר שמא ירסקו לכתחלה דא"כ נגזור שיפסידו לגמרי וזה אין סברא כלל כמובן ולכן אף בשבת מותר לגמור בידים אף לר"ע דאסר לשחוק אותן ביד זהו דווקא בחולין גזרינן אטו היכא שמחוסרין רק דיכה דאז אם ישחוק ביד הרי איכא מלאכה גמורה ויתחייב ע"ז או איסור לבד [עיין לחם משנה שם] אבל בתרומה הרי לא גזרינן שמא יגמור לשחוק אותן בידים היכא שמחוסרים דיכה דאי איכא איסורא אחרינא מלבד מלאכת שבת הוא שאין משנין הפירות של תרומה מברייתן וכל כמה שמחוסר דיכה הרי ראויין לאכילה ולא להוציא מהן משקין וא"כ אף בחול אסור לעשות כן לכן לא גזרינן אטו זה גם בשבת

וזו סברא נאותה וכי"ב פירשתי דברי הרא"ה בבדק הבית גבי נעץ סכין בכותל יעו"ש ואכמ"ל ובחולין פוסק בירושלמי כר' עקיבא לכן אמר שם ר"א בשם ר' יוחנן אם הי' מחוסר שחיקה אסור ואם לערב שומנו מותר והיא ברייתא בפרק חולין בבבלי וכבר פירש המגיד לעיל פ"ג דבמחוסר דיכה מיירי וזה ביאור נכון מאד בירושלמי ורבינו פסק כתלמודא דילן דהלכה כר' ישמעאל וכמו שהורה ריב"ח בדף י"ט ודו"ק.

הלכה טו

משקין שזבו וכו'.

נ"ב ולר"י בתוספות אפילו משך.

הלכה יז

וכן אסור לתלות כו' שמא יבא לשמר.

ולא משום אוהל ובזה א"ש מה דמותר לתלות כוזא בסיכתא כמו שפי' רבינו כ"ז בתשובה סי' קע"ו ומה דאין תולין ביו"ט אע"ג דהא נותנין לתלוי' ביו"ט שלא יבא לשמר מה שאינו לצורך י"ט רק לצורך מחר ודו"ק.

הלכה כז

רטי' שפרשה ע"ג כלי מחזירין אותה כו' ומניחין רטיה ע"ג המכה לכתחלה במקדש שאין אסור שבות כו'.

וזה נגד המשנה אם בתחלה כאן וכאן אסור והמגיד כתב דהגירסא הנכונה ומחזירין רטיה במקדש כו' אמנם בכ"ז מה שכתב רבינו שאין איסור שבות במקדש הוא נגד גמרא ערוכה ביצה פ"ק דף י"א אמר עולא בג' מקומות התירו סופן משום תחילתן כו' סד"א משום דאין שבות במקדש ואפילו כהן דלאו בר עבודה הוא קמ"ל התירו סופן משום תחילתן דבר עבודה אין דלאו בר עבודה לא ואילו רבינו כתב משום דאין שבות במקדש והוא פלא ובאמת כתב רש"י בעירובין אם בתחילה כאן וכאן אסור והכא ליכא למימר אין שבות במקדש דהא ודאי האי שבות לאו צורך גבוה הוא אלא לצורך עצמו ולפי זה יש להבין דא"כ איך אמר משום דאין שבות במקדש ואפילו כהן דלאו בר עבודה מאי זה שייך למקדש ועוד איכא לדיוקי מ"ש כהן דנקיט כיון דלאו בר עבודה הוה"ד ישראל.

ונראה לפרש עפ"י מה ששנינו בספרי פרשת קרח ע"פ עבודת מתנה אתן את כהונתכם רבי אומר לעשות אכילת קדשים כעבודת מקדש מה עבודת מקדש במקדש מקדש ידיו ורגליו כך אכילת קדשים כו' מקום שאינו צריך אלא ידיו אינו מקדש אלא ידיו נמצינו למדים נטילת ידים מן התורה והנה בפ"ק דשבת אמרו דשלמה תיקן נטילת ידים לקדשים אמנם דא אתי שפיר דהתם באכילת זר והכא באכילת כהנים דהוי כמו עבודה

וצריך קדוש ידים וכיון שכן הפירוש סד"א משום דאין שבות במקדש ואף כהן דלאו בר עבודה מ"מ מחזיר רטי' אם נטל לצורך קדוש ידים לאכילה [דכל מה שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בקידוש ידים ורגלים במקדש כמפורש בפרק כל הבשר דף ק"ו יעו"ש היטב ודו"ק] דהוי צורך מקדש מה דנטל הרטיה ואין גזירת שבות עליו קמ"ל דרק סופו התירו משום תחילתו וזה שייך רק בעבודה ולא באכילה דנפישי כהנים דאכלי קדשים ולא ירצו להפסיד חלקן בקדשים ודו"ק.

אמנם רבינו סובר העיקר דעולא שפיר אמר דזה הוא משום דהתירו סופן משום תחילתן אבל להלכה אינו כן והוא דבפרק תמיד נשחט אמר כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שבשבת היו מדיחין את העזרה שלא ברצון חכמים ואמר רב אשי אפילו תימא שלא ברצון חכמים ור' נתן היא דתניא ר' נתן אומר שבות צריכה התירו, שבות שאינה צריכה לא התירו ורבינו כתב בהלכות פסח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ורוחצין את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפילו בדבר שאינו צורך עבודה איסור שבות במקדש היתר הוא וסובר רבינו דמדאמר ר' נתן היא מוכחא דהך סתמא יחידאה היא וחכמים פליגי עלי' וסברי דגם אם אינה צורך עבודה התירו חכמים שבות במקדש ופסק רבינו כחכמים. והכי אמרו בפרק הספינה דף ע"ט מתניתין יחידאה היא כו' ובכ"מ, וכיון שכן דלסתם משנתינו דתנא דמדיחין העזרה שלא ברצון חכמים דסברי דשבות שלא לצורך עבודה לא התירו כלל א"כ הא דתנא דמחזירין רטי' במקדש ע"כ אין הטעם משום דאין שבות במקדש אלא משום תחילתו התירו את סופו כי היכי דיטול הרטי' לצורך עבודה ולכך בכהן דלאו בר עבודה לא התירו חכמים. אבל למאי דפסק רבינו כי כל שבות אף שאינו צורך עבודה התירו חכמים והא דאין שבות במקדש אינו משום דחי' דנאמר דלא אידחי אלא לצורך עבודה רק דשבות הותרה במקדש ולכך אף אם אינו צורך עבודה ג"כ הותרה אתי שפיר הא דמחזירין אף בכהן דלאו בר עבודה משום דאין שבות במקדש.

ולפי זה יתכן דסובר רבינו דאף הא דתנא דאין מניחין לכתחילה במקדש ג"כ הוא לשיטת המשנה דסברה סתמא בפסחים כר' נתן דשבות שאינו צורך עבודה לא התירו. אבל לדידן מותר גם להניח לכתחילה במקדש ואף דבירושלמי אמר שם לא כל שבות התירו במקדש יעו"ש ובתו' ד"ה והעליון כאן וכאן אסור אפשר דסובר עולא דאי משום דאין שבות במקדש גם להניח הי' מותר דאין זה שבות חמור או דלא סבר כהירושלמי וטעמ' דהעליון אסור הוא כדפירש"י ז"ל, אבל לדידן דאף אם אינו צורך עבודה ג"כ מותר ודאי דמניחין לכתחלה ודו"ק.

ואם נאמר דהגרסא היא בדברי רבינו מחזירין אז נאמר דסובר שלהניח בתחלה הוי שבות חמור ואסור לכו"ע אבל מחזירין ודאי משום דאין שבות במקדש ואף כהן דלאו בר עבודה דכיון דהי' עליו מבעו"י קיל טפי דלא הוי כרפואה ואינו דומה לשחיקת סממנים כמוש"כ תו' שם ודו"ק.

הלכה כט

במגיד ד"ה ולא במי משרה כו' אבל הרמב"ן ז"ל הסכים.

נ"ב וכן רש"י ז"ל.

הלכה לא

במגיד ד"ה ואסור לדחוק בכל הכלים כו'.

נ"ב וא"ש הראי' מאין עושין אפקטוזיין יעו"ש בתוס'.

פרק כב

הלכה ה

אמבטי של מרחץ כו' אבל נותן הוא מים חמים לתוך אמבטי של צונן.

אזיל בשיטת רבו הרי"ף שדחה הך דפסק רב נחמן כר"ש בן מנסי' משום דסבר דר"ש ב"מ אזיל על רישא דצונן לתוך חמין בכוס וזה נדחה מהך דרבא שם דפוסק כב"ה וטעמו דמדקאמר הגמ' מי סברת רשב"מ אסיפא קאי לא אירישא קאי מוכח דכך הוי מקובצין דרשב"מ קאי אירישא אבל בסיפא ליתן חמין לתוך אמבטי של צונן כו"ע מודו כן כתב רבינו אשר.

אולם יתכן שיצא להם מהא דתני' בתוספתא עירובין פרק ח' רשב"מ אומר שתי בריכות אחת של חמין ואחת של צונן נוטל את הפקק מבנתיים כדי שירדו חמין לתוך הצונן וצונן לתוך החמין משום דדוקא צונן מועטין לתוך אמבטי של חמין אסור דמכוין לחממן אבל כי רוצה שיתערבו זה בזה מותר ולכך לא מצינן לפרש דרשב"מ אסיפא ואוסר באמבטי אף חמין לתוך צונן דא"כ איך שרי הכא היינו אמבטי היינו בריכה לדינא כמבואר שבת מ' ודו"ק.

הלכה י

מערב אדם מים ומלח כו'.

הנה סבר רבינו דהוא שבות דמבשל ולא כדפירש"י משום מעבד משום דרבא אמר אין עיבוד באוכלין להכי פי' רבינו משום דהוי שבות דמבשל ופשוט. וכן אין צביעה באוכלין וכמו דתנן נותנין ביצה במסננת של חרדל יעוין רש"י שם דף קל"ט. והא דמחייב רב

משום צובע בשוחט התם לא ניחא לי' בצבע הדם אלא כדי שידעו שנשחט היום והדם אינו נאכל משא"כ הביצה שיורדת למסננת נאכלת עם התבשיל. אולם רבינו פירש שם ענין אחר שלא ניתן הביצה לתוך תבשיל למראה ודו"ק.

הלכה יד

אסור לראות במראה של מתכת כו' ואפי' קבוע בכותל.

פסק כרבה דלא מפליג בגזירת שבת ולא אמר דאדהכי והכי מידכר ולקרות לאור הנר אפילו גבוה כמה אסור ובכתובים על הכותל ומדלי אסור ודוקא בחקוקין שרי לקמן פרק כ"ג הל' י"ט יעו"ש וזה דלא כהך שנוי' דפרק המוצא תפילין באסקופה ארוכה דאדהכי כו' מדכר יעו"ש במאור אמנם באינה של מתכת דצריך להביא דבר אחר לא חיישינן ולשמא יתלוש ביד לא חששו דאינו אלא משום שבות וכמו דאמרו חכמים בפרק המצניע.

אמנם בירושלמי פרק במה אשה אמר טעמא דההין דאסר פעמים שהיא רואה נימא אחת לבנה והיא תולשתה והיא באה לידי חיוב חטאת ולומר דסבר כר' אליעזר דמחייב בתולש ביד לא מחוור [ואולי דבמלקט לבנה מתוך שחורה סובר ירושלמי דרבנן מודו לגמרי דתולש חייב כדמשמע פשטא דברייתא ומודים חכמים לר"א כו' שאפילו במלקט ביד ודלא כרש"י ורבינו לעיל פרק ט'] ומסתברא דירושלמי גזר שמא תטול כלי ותחתוך בכלי ולא אמרינן דאדהכי והכי שתלך להביא כלי מדכר ואזיל לטעמי' דגבי נתינת צמר ליורה סוף פ"ק אמר והוא שתהא היורה עקורה אבל אם היתה היורה קבועה אסורה מפני שהוא מתירא שמא מיתאכיל צבעו והוא מוסיף מוי ולא אמר דאדמייתי מוי מידכר וכן אמר בירושלמי פרק כירה דלכך מולייר שאינו גרוף אין שותין הימנו בשבת מפני שהוא עשוי פרקים פרקים והוא מתירא שמא מיתאכיל דיבוקו והוא מוסיף מוי אלמא דחשש שמא יביא מים ולא אמרינן דאדהכי והכי מידכר אמנם יש לומר דגם בבלי מודה בהנך דזמנו בהול ואדם בהול על ממונו לכן חשש שמא יביא מים. משא"כ במראה דלא בהיל למילקט לבנות שלו או להשיר נימין המדלדלין שאין חשש בהארכת זמן לכן לא חייש שמא יביא כלי או תער דאדהכי מידכר ופשוט ולפ"ז אסור להעמיד טיימאשין מע"ש משחשיכה שמא כשישתה מתיירא שמא מתאכיל דיבוקו והוא מוסיף מוי דכו"ע מודו וכדפרישית ודו"ק.

הלכה טו

והסוחט כסות חייב מפני שהוא מכבס.

נ"ב ירושלמי והסוחט והמכבס מלאכה אחת הן וכן בתוספתא הביאה ההמ"ג לעיל פ"ט.

הלכה יח

אבל סכין ומקנחין כו'.

נ"ב מפורש כן בתוספתא פ"ד ובירושלמי סנהדרין פרק חלק וכן הגירסא בדפוס ווניציא ש"י.

הלכה כד

ומותר ללבוש בגדים חדשים כו'.

נ"ב ירושלמי כלים מבית האומן לובשן ואם יתקרע יתקרע.

הלכה כז

חייב משום בונה כו'.

נ"ב ירושלמי ריש פרק ר"א דתולין וביצה ל"ב.

פרק כג

הלכה ב

בהגה"מ אות א' וכן מדאמר רב יהודא כו' מסיקין בכלים ע"ש.

ולפלא איך שייך זה לסתירה כיון שמבערו לגמרי ואף דאשכחן להירושלמי במקטיר אימורין דמחייב משום מבשל אע"ג שמבערן לגמרי יעוין פרק במה מדליקין הלכה ה'. הא מפרש תמן מה בישול יש כאן. מכיון שהוא רוצה בעיכולן כמבשל הוא. וטעמא. דאיברים שצלאן והעלן ע"ג המזבח אין בהן משום ריח ניחוח וצריך להיות נעכל ע"ג המזבח ובשרירי חצות עושה בהן עיכול. אבל כאן במבעיר שיקרא סותר לא שמענו והוי כמבעיר ספר האם נאמר דחייב משום מוחק. ולדוגמא אשכחן דשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם בפסח דשורף אינו שובר כמו כן אינו סותר לענין שבת. ויפלא. ויעוי' מגן אברהם סי' תק"א.

וטפי נראה דממית קדשים בידים לא יעבור משום מטיל מום בקדשים. והא דאמר רבא ע"ז דף י"ג משום דנראה כמטיל כו' מטיל מום לגמרי הוא כו' אין פירושו דרבא מתרץ על קו' הגמ' ונשוי' גיסטרא רק על הקו' הראשונה דאמאי בקדשים אינו עוקר פרסותיו מן הארכובה ולמטה. דאביי משני משום בזיון קדשים ורבא משני משום דנראה כמטיל

מום. וע"ז פריך הגמ' מטיל מום מעלי' הוא. אבל הממית קדשים ועושה אותם גיסטרא דהוי נבילה דמטמאה מחיים זה לא הוי בכלל עושה מום בקדשים. וזה פשוט. ובשורף לגמרי שתהא מלאכה לענין שבת משום סותר או מוחק ודאי לא מסתברא ואכמ"ל.

הלכה ה

אין מספקין כו' שמא יתקן כלי שיר.

כן פירשו בגמרא. ולפי הנראה, לאביי דאמר בשילהי המוצא תפילין דכל אולודי קלא אסור אינו צריך להך טעמא דגזירה דהא מוליד קלא והוי כמו במשמר פירותיו שלא יספק לדידי' משום אולודי קלא. ולפי זה אף לספק כלאחר יד אסור דהא מוליד קלא והוי כאולדי ריחא או כמוציא אש מתוך המים כו' ולפ"ז א"ש דלדידי' אסור הטפוח והרקוד לגמרי. שפיר פריך לאביי רבא בר חנן ריש פרק שואל והא קא חזינן דעבדי הכי ולא אמרינן להו מידי דלודעינהו דאסור לגמרי. דבשלמא למה דפסק רבה דלאולודי קלא אינו אסור אלא בכלי שיר ומשום שמא יתקן כלי שיר הוא דאסרינן א"כ על ידי שנוי או כלאחר יד שרי דאיכא היכרא ותו אי אפשר לאסור להם לגמרי ועבדי מה דבעי כדרך הנשים וא"ל וליטעמיך הא דאמר רבה כו' ומובן לשון וליטעמיך דאיהו בעי להוכיח מזה דלאולודי קלא שרי ודו"ק.

בכס"מ משום דהוו שכיחי רבים גבי' כו'.

נ"ב כדאמר פרק ב' דנדה.

הלכה ח

אבל אדם טמא מותר לטבול מפני שנראה כמיקר.

בירושלמי ביצה אמר שכן אדם טובל לקריו בשבת והפי' משום דעונת ת"ח בשבת וכמו דדריש בירושלמי פרק אעפ"י מהא דתני ואוכלת עמו מע"ש לע"ש לשון נקי' יעו"ש ובמגילה מייתי תקנת עזרא שיהיו אוכלין שום כו' וכיון שכל החברים עונתן בלילי שבתות אם יהיו אסורים לטבול נמצאו כל החברים ונשיהן טמאין כב"ק בשבת ולא יאכלו חולין בטהרה שזהו עיקר החבירות וההבדל בין ע"ה לחברים ונמצאו מתענין בשבת והיא גזירה שאין הצבור יכולין לעמוד בה ולכן לא גזרו על טבילת אדם בשבת וי"ט וזה טעם נכון ויעו' מגן אברהם סי' ר"פ בשם ברכת הזבח יעוי"ש. ולכן לא גזרו שמשקה הנוגע בטבול יום יעשה תחלה משום שבשבת שטובל יאכל חולין בטהרה וישתה מים. שאם המשקין שיגע בטבול יום יעשה ראשון הלא יטמאו כלים ויזהרו בני ישראל ממנו ויהי' בדול מחבריו לגמרי שלא יטמאו כליהם ובגדיהם ממנו וזה לא יכול להיות ונתגלה טעם משנתנו ודו"ק.

הלכה י

אבל בישנים מותר.

נ"ב כמו סיכה במנעלים ישנים דשרי עיין לעיל פרק כ"ב.

הלכה יא

הממרח רטיה בשבת כו' לפיכך אין סותמין נקב כו'.

נראה דהא דכתב רבינו לעיל הלכה ג' וכשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסתום כל נקב. פירושו מדין סותר זה באותו נקב שיש בפתיחתו משום בונה כמו נקב שעשוי להכניס ולהוציא, אבל נקב שאין בו משום בונה ליתא ג"כ משום סותר. וא"כ בנקב מגופה מראשה דשרי לנקוב הוה"ד דשרי לסתום באיזה דבר דלא שייך שימרח כמו בקיסם או בצרור קטן, אבל בשעוה אסור משום ממרח. וזה פשוט ומתבאר בדברי רבינו.

הלכה יב

וכן אסור לקנות ולמכור כו' גזירה שמא יכתוב.

גדול אחד בספר שו"ת רע"א סימן קנ"ט נסתפק במוכר לו חפץ בערב שבת במשיכה או בכסף ואמר תקנה לך למחר אי מותר או לאו ולא ראו ירושלמי ערוך במס' שבת פרק מפנין א"ר אלעזר אדם עומד מע"ש ואומר הר"ז תרומה למחר כו' רבי יוסי בי רבי בון אומר אין אדם עומד ע"ש ואומר הר"ז תרומה למחר. מתניתא פליגא על ר"י ב"ב לגין טבול יום ומלאהו מן החבית מעשר טבל אם אמר הר"ז תרומה למחר משתחשך הר"ז תרומה כו' פתר לה לשעבר. והתני ר' חייא אומר אית לך מימר לשעבר. חזר בו ר"י ב"ב מהדא. הרי מפורש בירושלמי דשרי. וכן הביא את הירושלמי גדול אחד בספרו.

אולם אף שרבינו כתב בטעמו של אין מגביהין תרומות ומעשרות דהוא מקדיש את הפירות ועוד דהוי כמתקן הוא לכ' תלמודא דילן בפ"ק דביצה דף ט' אין מפריש ממנה חלה ביו"ט לימא פליגא כו' דחלת חו"ל אוכל ואח"כ מפריש. פירוש. ותו לא הוי מתקן. מי לא מודה שמואל שאם קרא עלי' שם שאסורה לזרים. ואע"ג דלא הוי מתקן מ"מ הוי כמקדיש דנחת' בהו קדושה להיאסר לזרים. זה פירוש נכון. אבל הירושלמי נראה דלא סבר לטעמא דהוי כמקדיש כדאמר בירושלמי פרק אלו עוברין גבי מפרישין חלה בטומאה בי"ט מתנית' בי"ט של פסח. הא בעצרת ובחג מותר. פירוש. שמותר להפריש העיסה ולקרות שם על החלה. והשיריים יאפו לאכלן ביו"ט רק בפסח הלא תחמיץ החלה כו' אפילו בעצרת ובחג אסור על שם כל מלאכה לא יעשה בהם. פי' והפרשת חלה הוי מלאכה. מה בינה לקניבת ירק של תרומה, פי' הלא לתקן אוכלים מותר ביו"ט לצורך אוכל נפש. זו ראוי' לאכילה כו' רבנן דקסרין בעיין מה בינה לבורר קטניות בי"ט.

פי' דשרי אע"ג דהפסולת הנברר' לא חזי' לאכילה אף לבהמה ועיין פני משה שם. ואם נאמר דבהפרשה הוא מקדיש מאי דמיון לבורר קטניות דהא הכא עביד הקדש בחלה שאסורה באכילה והתם הוי רק משום מתקן ולכך כשהוא מתקן אוכל נפש שרי ביו"ט. וחזינא. דסבר הירושלמי דלא הוי כמקדיש ולכך משום מתקן אפשר דלא גרע משאר מלאכות דשרי כשהם נגמרין בשבת כמו לטעון הקורות בבית הבד מע"ש בסוף פ"ק דשבת. אבל משום מקדיש איה"נ דאסור וכן מקח וממכר אסור שיהא חל בשבת ודו"ק.

ולכאורה אפשר לומר דלא פליגי בבלי וירושלמי. דדווקא בחלת חו"ל דמותר לאכול ואח"כ להפריש א"כ כי מפריש קדשה דעכשיו אסורה לזרים ומתחלה הי' מותר דמי להקדש. אבל בשאר חלה ותרומות דמקודם אסור' לזרים משום טבל א"כ בהפרשה בלבד לא מיתחזי כהקדש דלא נחית עלייהו איסור חדש. דלומר דעיקר מה שדומה למקדיש הוא מפני שצריך ליתן לכהן א"כ אין זה טעם על תרומתו של כהן בפירות עצמו וע"כ משום דנחית עלייהו איסור חדש והא היו אסורים מקודם משום טבל וכמו שכתב רבינו אשר בפירושו לנדרים דף י"ב כחלת אהרן וכתרומתו ואע"ג דמיתסר ע"י פיו לא הוי דבר הנדור דהא מעיקרא נמי הוא אסור משום טבל ופיו לא אסר אלא התיר שהוציא שיריים מדין טבל עכ"ל ודווקא בחלת חו"ל אסור משום מקדיש דמעיקרא היו מותרים באכילה ואיהו אסר לזרים וזה דבר נכון בס"ד. אבל דעת רבינו דבכולהו שייך משום מקדיש ובהך דדבר הנדור שיטתו עמוקה שם יעו"ש ודו"ק.

ויש לתלות דבר זה במחלוקת בר קפרא ורבי חי' פרק במה מדליקין בירושלמי אם נשאר האיסור הקודם לזרים או שחל איסור אחר חדש. דפריך שם והרי טבל עד שלא נתקן אסור לזה ולזה ומשנתקן אסור לזרים ומותר לכהנים אמר לו שני' היא. כתיב וכל זר לא יאכל קדש. הרי דבר קפרא סבר דאיסור חדש בא לזרים בתרומה ור"ח סבר דנשאר איסור הקודם ומביא מזה לזר ששימש בשבת דחייב גם משום שבת דאיסור שבת לא פקע אצל זר ובמקום אחר הוכחתי מכ"מ דהוא איסור חדש. מהא דהגמרא פרק העור והרוטב דף ק"כ קרי לטבל איסור הבא מאליו ולתרומה איסור הבא ע"י אדם והתו' חולין דף צ"ו כתבו דתרומה לא חשיב ברי' משום דהאיסור חל כשיפריש ואכ"מ להאריך.

והנה בירושלמי ביצה פרק אין צדין הלכה ד' ר' יודן בעי דמאי מדבריהם וראית טרפה מדבריהם כמה דאת אמר תמן רואין את הטריפות ביו"ט ודכוותי' מפרישין את הדמאי ביו"ט ולפום טעמא דמתקן דפירש"י אתי שפיר דמדמה להדדי. אבל לטעמא דמקדיש א"כ מאי מדמה זל"ז בדמאי אעפ"י שאינו כמתקן שאין האיסור אלא מדבריהם מ"מ דומה למקדיש שמפריש המעשר או התרומ"ע ואעפ"י שמעשר של דמאי אינו נותן ללוי

וא"כ אינו יוצא מרשות מ"מ איכא טעמא דמקדיש שכן כהן המפריש טבלים שלו אטו מי ליכא בי' טעמו של רבינו שהוא דומה למקדיש ואולי דהירושלמי קאי למ"ד פרק משילין הלכה ב' דהך דתנן אין מקדישין הוא דוקא במקדיש לבדק הבית אך יותר נראה דהירושלמי לא סבר טעמא דמקדיש ורבינו כתב עפ"י שיטת הבבלי וכמו שביארנו ובתשו' פנים מאירות חלק ב' סי' צ"ז האריך ולא נזכר הך דמקדיש של רבינו.

אולם נראה לנו דרך אחר לסתור הראי' מהירושלמי באופן מחוור יותר. וזה כי לשון הירושלמי פרק מי שאחזו הלכה א' איתפלגון ר' יוחנן וריש לקיש. ר"י אמר עודהו קורדייקוס עלי' כותבין גט לאשתו. ר"ל אמר לכשישתפה. מחלפה שיטתי' דר"ל דאיתפלגון נתחרש או נשתטה כו' ריב"ב אמר כו' וא"כ אמאי אינו קרב לר"ל בעודו שוטה כו' רבנן דקיסרין אמרין. ר' חיי' ר' יסא חד כהדין וחד כהדין כו' נתן לה את גיטה ואמר לא יהא גט אלא למחר ונעשה קורדייקוס תפלוגתא דר"י ור"ל ר"א אמר ר' אבין בעי תרם את כיריו ואמר לא יהא תרומה אלא למחר ונעשה קורדייקוס תפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש עיי"ש. [והא דבעי בתרומה משום דאפשר תרומה שאני, דבגט צריך למעשה נתינת הגט משא"כ גבי תרומה דבמחשבה לחוד' בלא מעשה כלל סגי א"כ אין המעשה של ההפרשה תחילה מן ההרמה וכי"ב מצאנו בתוספות חולין פ"ק דף י"ג בשם ירושלמי דתרומות. וצריך להיות בר דעת בעת חלות השם תרומה אבל בגט הנתינה היא מעצם הגט וכיון שבשעת הנתינה הי' בר דעת ש"ד] איך שיהי'. חזינן דלהירושלמי לריב"ב דמחליף לרבי יוחנן לאו דוקא קורדייקוס דהוה"ד אפילו נשתטה ג"כ ש"ד וכמו בחטאת דקריבה כשהוא שוטה. וא"כ חזינן דתרם כריו ואמר שיהא חל למחר מהני אף אם נשתטה למחר וא"כ משום המלאכה לא חמיר מהך דטוענין בבית הבד קורות ע"ג זיתים הואיל ונעשה מאליו בשבת בלא דעת כלל ולכן שרי להרים מערב שבת באופן שיהא תרומה למחר.

ואפשר לפרש דזה דאמרי רבנן דקסרין ר' חיי' הוא ר' חיי' דאומר אדם שיהא תרומה בשבת, ור' ייסא הוא ר' יוסי בר בון דסבר דאסור דפליגי בפלוגתא דר' יוחנן ור"ל אם בעי' שיהא בר דעת למחר וזה חד כהדין וחד כהדין [אבל בירושלמי דהוריות פ"ק תמצא גירסא ארוכה ושונה ופשוטה ע"ש] אולם להבבלי שוטה ודאי לא מהני אלא בקורדייקוס דסמי' בידן מהני א"כ כיון דבעי שיהא בר דעת למחר כמו בגט הוי כמפריש בשבת ואסור משום מקדיש וכמוש"ב. והתבונן בכל זה.

הלכה טז

מי שקרא שם כו' לא יטלם בשבת כו'.

יעוי' בפי' המשנה לרבינו עפ"י דברי ירושלמי דלא יטלם כוונתו לא יתנם ומשום דאין מוליכין תרומע"ש לכהן גם בי"ט. אבל למאי דפסק רבינו לקמן סוף פ"ד מה' יו"ט כר' יוסי דמוליכין גם תרומה א"כ נדחה זה מהלכה אולם כאן פירש רבינו שלא לדחות סתם משנה מהלכה ופירש כך, דכיון דקרא שם מע"ש ויחד מקומם נמצא התרו"מ והמ"ע שאסורים לאוכלן לבעלים עם החולין שהופרשו עליהם כתרי מינין וכל זמן שלא הוגבהו מהן ולא הפרישן אם יטלם הוי כבורר אוכלין מתוך אוכלין בשני מינין דקי"ל לעיל פרק ח' דאפילו בברר ביד אם אינו אוכלן לאלתר אם ברר והניח לאחר זמן אף לבו ביום חייב עיי"ש ולכן אסור ליטלם בשבת דהוי בורר להניח. אבל "אם כהן או עני למודים לאכול אצלו יבאו ויאכלו" דהוי בורר לאכול לאלתר דשרי ואם אין למודין לאכול אצלו אסורים לבוא ולאכול כדפי' בירושלמי משום דלא סליק אדעתא דאכיל פיסתא בגו ביתא דחברי' ויאמרו שתרם בשבת וזה ברור ופשוט. ואתי שפיר לשון דלא יטלם. דליטול אותם בידים אסור דהוי כמו בורר.

אולם בפ"ט מהל' מעשר הלכה ט' כתב רבינו ואינו כמתקן בשבת כו' והוא מירושלמי שם. שאני תמן דאמר מערב שבת שני תאנים שאני עתיד להפריש למחר כו' וכן במזמין לחבירו כו' מה שאני עתיד להפריש א"כ חלה קריאת השם על ההפרשה שתהי' בשבת להכי בשעה שמפריש אינו דומה לבורר שמלאכת בורר אינה אלא כשצריך לברר דבר הנבלל ומעורב יחד אבל כאן כל שנים שיטול וירחש בשפתיו ויאמר שזו תרומה הרי מהני א"כ אין זה בורר דכיון דכל מה שיבוא לידו הוא טוב ומועיל אין זה גדר מלאכה של בורר אבל כאן שייחד המקום וקרא שם וצריך להפריש אותה שקרא שם מע"ש מן החולין ומקפיד עלי' מיחזי כבורר כיון שלא הופרש מע"ש ופשוט ונכון בדעת רבינו ודו"ק ולפ"ז ברור דביו"ט דהותר' ברירה בשני מיני אוכלים ובכמה גווני ומכ"ש כדי לאכול לבו ביום [כמוש"כ ההמ"ג לקמן סוף פ"ג מ"ה יו"ט] ודאי דיטלם ביו"ט לכן כתב רבינו דין זה רק בשבת והבן.

הלכה כה

הציל פת נקי' כו'.

התוספות שבת חקר אי שרי להציל פת הדראה אעפ"י שפת נקי' מונח לפניו ולומר בזה אני רוצה ואח"כ יציל פת נקי'. - ולא ראה כי בתוספתא איתא על הך דהציל פת

הדראה מציל פת נקי' ואין מערימין בכך משום ר"י בר"י אמרו מערימין וכבר פסק רבינו כריב"י בכל הערמה דלא מוכחא ועיין בזה בתוספות ודו"ק.

ומציל ביום הכפורים וכו'.

בגמרא ומצילין מיוהכ"פ לשבת אבל לא משבת ליוהכ"פ הנה בתוספתא דילן איתא ואין מצילין מיום הכפורים לשבת. - ונראה פשוט דתליא בהך פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא לעיל במציעין את המיטות ובריייתא דילן אתי' כר"י דשרי מיוהכ"פ לשבת ה"נ שרי להציל, והך תוספתא כתנא דפליג עלי' וזהו רע"ק דסבר דיוהכ"פ לא קיל משום דחלבי שבת אין קרבין ביוהכ"פ. אמנם רבינו במציעין את המיטות לא פסק כר"י ולא הביא' ואפ"ה העתיק הברייתא דגמרא דילן וצ"ע.

ואפשר דלגבי הוצאה יוהכ"פ קיל משבת דעיקר לאו דהוצאה כתיב בשבת וביו"כ אין איסורו מפורש בתורה עד כי רפרם אמר דאין הוצאה ליוהכ"פ אולם התוספתא כמאן אתי' ודו"ק.

עוד בתוספתא שכח פת בתנור וקידש עליו היום כו' ואומר לאחרים בואו והצילו לכם בלבד שלא יעשה עמהם חשבון לאחר השבת - ונראה דצ"ל ובלבד שלא יעשו עמו חשבון לאחר השבת דגבי הצלת דליקה שנינו במשנה ואם היו פקחין עושין עמו חשבון אחר השבת משום דלא הוי שכר שבת דמהפקירא קא זכו, דהא כיון דאם לא יצילו ישרפו אסוחי מסח דעתי' מינייהו לכן עושין עמו חשבון דפקחין הן דידעי דכה"ג לאו שכר שבת הוי אבל כאן דאין עומד לאבוד לגמרי ולא מייאש דעתי' מינייהו א"כ לאו מהפקרא קא זכו להכי אסורים ליטול שכר על ההצלה דהוי שכר שבת וז"ב בס"ד.

פרק כד

הלכה ח

מותר לאדם לשמור פירותיו בשבת כו' והלא דבר זה מחפציו הוא ולמה הוא מותר. מפני שלא נאסר אלא לקנות לעצמו חפצים כו' אבל לשמור ממונו שכבר בא לידו עד שיעמוד כמות שהוא מותר הא למה זה דומה לנועל ביתו מפני הגנבים.

בזה מובן מה דקיי"ל דאומר אדם לחבירו שמור לי פירותי שבתחומך ואני אשמור לך פירותיך בתחומי אע"ג דשמור לי ואני אשמור לך הוי שומר שכר מ"מ לענין שבת כיון שלא נתחדש שום ממון לאחד מהם אלא ששניהם עומדין בממונם שרי ולא אסרו חכמים. אבל אם מוחל לחבירו חוב עבור שמירתו את פירותיו בשבת. כיון שבא לו ענין מחודש שנמחל חיובו מלשלם לו הוי שכר שבת ממש. והא דפוחתין גבי מורדת ד'

שבתות הוא משום דלא עביד כלל ולא טרח מידי ומחילת כתובתה נעשה מאלי' ופשוט והישועי"ק לא דק במח"כ.

אולם התו' בעירובין דף מ"ג ד"ה הלכה כר"ג כתבו ומשמע דסייר פירי לית בו איסורא דאפילו בשכר שרי כדאמרינן שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור פירותיך שבתחומי עכ"ל וכוונתם דשמור לי ואני אשמור לך הוי שו"ש ומשו"ה דייקו דאפילו בשכר שרי, ול"ל סברת רבינו אבל שיטתם תמוה דמפורש ב"מ נ"ח השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ואת התינוק ואת הזרעים כו' לפיכך אין אחריות שבת עליו הרי מפורש דשמירה בשכר אסור ורבינו הביאה סוף פרק ששי. - ונראה שיטת התו' דהיכא שמתחייב בשמירתו אסור דאיכא טרחה ועבודה שחובה עליו לקדם בשכר ולשכור פועלים להציל מיד לסטים וחי' וכדאמרינן ב"מ צ"ג שהי' לו לקדם ברועים ובמקלות כו' להכי אסור, אבל היכא שאינו מתחייב באחריותן אין כאן מלאכה בשבת ולא הוי שכר שבת כיון דלא עביד מידי אלא ששומרן בראיתו לכן בשמור לי ואני אשמור לך דהוי שמירה בבעלים כדאמר ריש השואל ופטור מאחריותן מותר, אבל בב"מ דאמרינן חייב באחריותן ומוקמינן כגון שקנו מידו לכן כיון שחובה עליו לטרוח בשמירתן ולקדם ברועים כו' אסור משום שכר שבת וכן הכא מיירי במחובר לכן אמרי דאפילו בשכר שרי ודו"ק.

אמנם מלבד שזה דחוק בלשמור את התינוק עוד לא מחוור עפ"י מה שכתב רבינו פ"א מהלכות שכירות דשומר שמסר לשומר ומיעט בשמירתו כמו שו"ש לשו"ח אעפ"י שאצל השומר הראשון הי' בבעלים מ"מ חייב ופירשו את דבריו דשמירה בבעלים אינו אלא לפטור מן התשלומין אבל מ"מ רמי עלי' חיוב השמירה כדינו בשו"ח לשמרו מפשיעה ובשו"ש מגניבה ואבידה להכי מקרי מיעט בשמירתו כמזיק בידים א"כ לא שייך סברא הדין דמאי נ"מ אם פטור מן התשלומין כי דמוטל עליו חיוב השמירה ולקדם ברועים ובמקלות והמחוור כסברת רבינו הנכונה ודו"ק.

הלכה יא

כגון שתלש מעציץ שאינו נקוב או טלטל בכרמלית כו' וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו.

יעוין כסף משנה וביתר ביאור בבית יוסף סי' שמ"ג והנראה בדעת רבינו שסובר דאביו מוזהר בשבת להפרישו אם עשה מלאכה דאוריתא דכתיב לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ובמכילתא אלו הקטנים ולכן אמרו גבי כבוי בעושה ע"ד אביו פי' שהניחו אביו ממחין בידו משום דאביו מצוה להפרישו ודלא כפירש"י שרואה שנוח לאביו והוי

כמצוהו לכבות ולכן רק בדרבנן אין אביו מצוה להפרישו ודו"ק. וכן מפרש הראב"ע בפ' קדושים דאיש אמו ואביו כו' ואת שבתותי כו' דזה מיוחד בשבת ולא ביו"ט שאביו מצוה להפריש הקטנים ומיושב לפ"ז הא דפריך הגמ' על אבא שאול נוהגים היינו שיונקים [ובתוספתא דנדה יונקים היינו] אפילו בשבת נמי המשך השמועה דבל"ז הו"מ לפרש דקטנים היו והיו יונקים מבהמה מיו"ט דאין אביהם מצוה להפרישם אבל בשבת מצוה להפרישם דבנך ובתך כתיב. אבל השתא דמסיק דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב א"כ ע"כ בגדולים מיירי אבא שאול א"כ קשה אם איכא סכנה אפי' בשבת נמי כו' ודו"ק היטב.

הלכה יב

אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול כו'.

בהשגות הביא טעם הגמרא דהוי משום גזירה דהוצאה וכן פירש"י בפרק משילין ובדף י"ב ד"ה ליפלגי באבנים תחלת הוצאה ע"י טלטול היא וכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה כו' ולפ"ז א"ש מה שהקילו חכמים שאם מטלטל דבר שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שירצה. דכל עיקר דהוצאה היכא שכבר מטלטלו כיון שעקירה ראשונה לא היתה לכך פטור ואין זה הוצאה להכי (לא) לא גזרו גם בטלטול וכיון שכבר הוא בידו תו מטלטלו לכל מקום שירצה כמו"ש ההמ"ג בהלכה ה' ודו"ק.

פרק כה

הלכה ח

ומטלטל אדם מחט של יד כו' אבל אם ניטל הקצה הנקוב שלה כו' אין מטלטלין אותה.

כרבא דאמר מדלענין טומאה לאו מנא הוי לענין שבת לא הוי מנא פירוש דאם אינו כלי לענין טומאה לא הוי כלי לענין שבת. אמנם דין טומאה לא ס"ד כלל דניבעי גבי שבת ולכן בקנה של זיתים אף שאין בראשם קשר דהוי פשוטי כלי עץ מ"מ כלי הוי אלא דכלי פשוטה היא ולא כלי מקבל ואנן משק ילפינן דניבעי כלי קבול דמטלטל מלא וריקן. להכי מטלטל לענין שבת דשם אין נפ"מ בין פשוט לבית קבול. אבל הגמרא במתכיות דפשוטה מטמא ואפ"ה ניטל עוקצה טהור ע"כ טעמ' דאינה כלי מדמה שפיר וכן בגולמי כלי מתכיות דעדיין לאו כלי הוא כדאמר סוף פ"ק דחולין הרגישו בתוספות ודברי מהרש"א כאן תמוהין ע"ש.

הלכה ט

כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה כו'.

מה מדויק לשון רבינו, שלפי ההלכה דקיי"ל כר' שמעון דלית לי' מוקצה לכן פסק

לקמן הלכה י"ד דלבד גרוגרות וצימוקין הכל מוכן הוא. א"כ לגבי אכילה ל"ש מוקצה מחמת חסרון כיס. דדעתי' דאינש על כל מידי דחזי לי' ול"ש לאוקמי חסרון כיס נגד האוכל דכל אשר לו יתן האדם בעד נפשו וכיון דאם לא יהי' לי' למיכל מידי אחרינא ודאי אכיל אף אם מפסיד הון ע"ז תו לא הוי אלא ככל מוקצה שעומד לסחורה או עומד לבהמה דבזה לית לי' לר"ש מוקצה לכן על האוכל ל"ש מוקצה מחמת חסרון כיס שיהא חשוב נדחה מדעת האדם ואינו מוכן גם לר"ש וכיון דשרי למיכל תו ודאי שרי בטלטול דלא אשכחן מידי דיהא אסור בטלטול ומותר באכילה ולכן לא נזכר ענין הקצאה מחמת חסרון כיס אלא בכלי לענין טלטולי או השתמשות שלו דכיון דמקצה אותו מחמת חסרון כיס אסח דעתי' לגמרי מיני' ומקפיד עליו. וכזה מצאנו להגמרא פ"ק דביצה דף י' מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם דדעתי' דאינש אכל מידי דחזי לי' ועובר במעי טריפה ראוי לכשיולד הלכך מאתמול דעתי' עלי' כו' הרי מפורש סברא הדין וז"ב. ומוכח דבר זה מסוגיא דכירה דף מ"ג גבי פורסין מחצלת ע"ג כוורת של דבורים כו' מני אי ר"ש לית לי' מוקצה. אע"ג דאותן שתי חלות מוקצות נינהו שעליהן מתקיימות הדבורים כל ימות הגשמים והוי מוקצה מחמת חסרון כיס. אלא דבמידי דמיכל ל"ש הקצאה מחמת חסרון כיס דאם ירעב ודאי יאכל את הדבש ודעתי' דאינש אכל מידי דחזי לי'. ובתו"י נדחקו בזה. וזה פשוט ומפורש בלשון רבינו.

הלכה יב

וכן כל הכלים הניטלין בשבת שנשברו בין קודם השבת בין בשבת שבריהן נטלין והוא שיהיו שבריהן עושין מעין מלאכתן.

פירוש אף אם אין מעין מלאכתן הראשונה כמו שברי עריבה לכסות בהן דאין זה מעין מלאכתן הראשונה כמו שברי עריבה לכסות בהן דאין זה מעין מלאכתן הראשונה אלא אם יש בהן לצוק לתוכן ופסק כחכמים. ובגמרא דחכמים סברי דאע"ג דאין עושין מעין מלאכתן הראשונה לאו נולד הוא. ודוקא כי נשברו ביו"ט ושקיל להו לעצים זה מקרי נולד ואין מסיקין בשברי כלים. לכן אינו מובן לי דברי המג"א שכתב דלמאן דאסר נולד בשבת יהא אסור בטלטול כ"ז שאינו ראוי למלאכה ראשונה יעו"ש בדבריו סי' ש"ח ס"ק י"ד, ט"ו וצ"ב.

אמנם רב צמח גאון פסק כר' יהודא דהוי נולד ואסור בטלטול בשבת יעוי' רי"ף ונראה לנו בטעמו דסבר כדמסיק רב אשי דבתוספתא פליגי ר"מ ור' יהודא באינו עושה מעין מלאכה הראשונה ובעושה מעשה טפקא היינו מלאכת אפיי' וע"ז אמר ר"מ לר"י לדבריך אודי לי מיהת דכה"ג הוי מלאכתו ולאו נולד הוא ולטלטל בשבת. וא"ל ר"י מי דמי התם

הסקו מבפנים ומעומד. וע"ז אמר ראב"י ששברי תנור נטלין בשבת ומוכח דדוקא בתנור שעושה מעשה טפקא שבריו נטלין בשבת. אבל באין עושין מלאכת אפי' כלל אסור לטלטל. ואנן קיי"ל כהך סהדותא דראב"י כדאמר רבינא גבי כסויו שאינו צריך בית יד. זהו טעמו של רב צמח גאון. ובבה"ג שלנו כתב על שברי תנור וקי"ל ר' יהודא וראב"י הלכה כראב"י. נראה דכונתו על הך דאמרו מנחות ס"א הואיל ורב גברי' יעו"ש ברש"י.

הלכה יג

בהשגות עד שחזרתי כו'.

נ"ב עיין במלחמות בזה.

הלכה טו

כיצד פגה שהיתה טמונה בתבן כו'.

התוספות פירשו דהניחה ע"מ ליטלה, וכן בפוגלא נדחקו רבנן בתו'. והאמת דלא מצאנו דיהי' בסיס לדבר האסור אלא כלי, אבל אוכל דאמרו דכל מידי דחזי לאינש לא מקצי דעתי' מיני' [ביצה דף ו'] ל"ש דיהא נעשה בסיס לדבר האסור ולא מצאנו באוכל דיהא נעשה בסיס, רק בהא דאמרו סוף כירה הנח לנר שמן כו' דנעשו בסיס לדבר האסור וטעמא הואיל ולא חזי לאכילה כשהוא בנר כל זמן שדולק דמסתפק חייב משום מכבה ונפקע שם אוכל ממנו בשעה שדולק ונעשה בסיס לדבר האסור, וגבי אבן שעפ"י החבית שבמניח נעשה בסיס לדבר האסור החבית עצמה נעש' בסיס ולא היין ואי דתהא החבית בסיס לדבר המותר ג"כ היינו היין כבר פירשו משום דאי אפשר לקבל היין בלא סילוק האבן ונעשה חבית בסיס לדבר האסור בלבד, וכולה בסיס דפרק נוטל רק בכלים ולא באוכלין וכן כתב הרמ"א בשו"ע שי"א בשם הכל בו וזה האמת.

ובירושלמי כירה הלכה ג' פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים כו' בין כך ובין כך תוחב בשפוד וסכין ונוטל אתי' דר"א בן תדאי כר"ש כו' ונראה ברור דמפרש כמו שפירש רבינו אברהם בנו של רבינו בשו"ת הנדפס מחדש דבגחלים שלא כבו עסקינן וע"ז קאמר אף דמבעיר ומכבה בנטילתו החררה בכ"ז סבר כר"ש דאמר דשא"מ מותר. ולקמן דטמונים תחת הגפן הוא מזיז עפר ועושה גומא וע"כ כר"ש דדבר שא"מ מותר ודו"ק.

הלכה יט

פירות שאסור לאכול וכו' או תרומה טמאה וכו' אסור לטלטלן.

בירושלמי פרק מפנין אית תניי תני מטלטלים את הדמוע אית תניי תני אין מטלטלים את הדמוע א"ר אליעזר מטלטלים בתרומה טהורה. ומ"ד אין מטלטלים בתרומה טמאה

ובאות' שאין בהן כדי להעלות. אבל באותו שאין בו כדי להעלות לא [פירוש. דמטלטלים. דהא מותרים באכילה לכהן אף קודם העלאה] מאן תנא אין מטלטלין ר' אליעזר. דתנן ר"א אומר סאה שנפלה היא סאה שעלת' פירוש, זהו ר"א דתרומות פרק ה' סאה תרומה טמאה שנפלה למאה חולין טהורים ר' אליעזר אומר תרום ותשרוף שאני אומר היא סאה שנפלה כו' וא"כ כ"ז שלא הורמה הסאה אסורין לכהן משום הסאה תרומה טמאה שבהן וגם ר' אליעזר מודה דאין מעלין את המדומע באחד ומאה משום דאע"ג דסבר דתרומה כמאן דמחתה דמי היינו לחומרא לא לקולא כדאמר לקמן ריש פרק נוטל בבבלי יעו"ש והא דמטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה היינו כשהטהורה בפ"ע וראוי לאכילה שפיר ועיין תוס' דף קמ"ב ד"ה ה"נ ודו"ק.

וכן מע"ש והקדש כו' אעפ"י שלא נתן החומש כו'.

פירוש משום מע"ש נקט לה דאסור באכילה אף בשבת כמו שפסק בהל' מע"ש פרק ה' כר' יהושע מ"מ משום פשיעותא הוי אבל קדושת מע"ש פקע לגמרי להכי מטלטלין אבל הקדש דבלא נתן החומש מותר לאכול בשבת כמוש"פ בהל' ערכין פרק ז' פשיטא אלא משום דבהל' ברכות סוף פרק א' נקטי' גם הכא ודו"ק. וכן בפ"ק דהל' עירובין יעו"ש.

הלכה כא

מותר לישב עליהן וכו'. [אבל בטלטול אסור]. **חריות של דקל וכו' מותר לטלטלן** [בכל הטלטולים]

ועיין מלחמות.

שם בכס"מ ונ"ל שדעת רבינו כו'.

נ"ב וכן במלחמות.

הלכה כה

פורסין מחצלת ע"ג אבנים בשבת וכו'.

ירושלמי פרק במה טומנין הלכה ב' ר"י בשם רב פורשין מחצלת ע"ג שייפות של לבנים בשבת אמר ר"ש ב"ר אני לא שמעתי כו' אבל אין כופין עלי' את הכלי. ושמואל אמר כופין עלי' כלי כו' תני ר' הושעיא נחיל של דבורים פורסין עלי' סדין בחמה מפני החמה כו' מה כרב כשמואל כאן מלמעלן כאן מלמטן.

לכאורה הי' נראה לפרש דפריך מהך דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו השמן ופריק דמלמטה שלא יוכל אח"כ ליטלו דנמצא מטלטל מוקצה אסור דהוי כמבטל כלי מהיכנו. אבל מלמעלה שרי שיכול ליטלו בכל שעה שירצה. אבל לפ"ז חסר הרבה מירושלמי.

ואחרי עיוני ראיתי כי הוא גם בביצה פרק משילין יעו"ש היטב לכן אמינא דקאי על

מה דתנן התם ונותנין כלי תחת הדלף בשבת וע"ז פריך דאתיא כרב וכשמואל דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל בשבת, דלר"ש ב"ר דסבר אין כופין עלי' כלי אלמא ס"ל דאין דבר ניטל אלא לצורך דבר הניטל א"כ איך נותנין כלי תחת הדלף וכמו דמקשה גם בגמרא דילן פרק משילין לר' יצחק ולא פריך ממנה על משנה דילן דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו השמן משום דהתם הוי מבטל כלי מהיכנו משא"כ הכא דתני' ומייתי לי' לקמן בירושלמי נתמלא שופכו וחוזר ונותנו הרי דיהי' מותר בטלטול ואין כאן משום מבטל כלי מהיכנו רק דהוי לצורך דבר דלא חזי למידי וזה ממש כמו שהקשה הטור על רבינו ובלא זה לא פריך הירושלמי מהך משנה על משנה דאין נותנין כלי תחת הנר דבסוף כירה הלכה ח' רמי הך דנותנין כלי תחת הנר לקבל בו הניצוצות על הך דאין נותנין לקבל בו השמן וזהו דפריך הגמרא דילן והא קא מבטל כלי מהיכנו ומשני כאן שיש לו צורך בשמן וכאן אין לו צורך בניצוצות וכוונתו משום דדמי למלאכה וכאילו מחברו בטיט ובונה בשבת כפרש"י וכאן אף אם הוי מלאכה גמורה הוי אינה צריכה לגופה שאינו צריך לניצוצות רק כדי שלא יפלו על השולחן ומציל עצמו מן ההיזק שלא ידלוק השולחן ולכך שרי וא"כ כאן בדלף שאינו צריך לדלף אלא כדי להציל הבית מן ההיזק שרי ואין כאן משום מבטל כלי מהיכנו ולכן לא פריך אלא דהוא לצורך דבר שאינו ניטל בשבת וכמו דפריך בגמ' דילן לר' יצחק ומשני דכאן מיירי להציל הפירות מן ההפסד ושנינו ברישא ומכסין הפירות בכלי מפני הדלף פירוש כשהדלף נוטף על הפירות מלמעלה מכסין הפירות מפני הדלף, ואם הדלף יורד מעל הכתלים על הקרקע ובא מתחת הפירות נותנין כלי תחת הדלף שלא יבוא הדלף מתחת הפירות ויפסיד אותם לגמרי וזהו שאמר כאן מלמעלה כאן מלמטה ששניהן בהצלת הפירות מיירי אלא דכאן שהדלף בא מלמעלה מעל הפירות וכאן שהדלף בא מלמטה מן הפירות וכיון דהוא להצלת הפירות הראוין לאכילה שרי ודו"ק.

ויש להאריך במה שפירש רבינו דאין נותנין כלי תחת הדלף שאינו ראוי אע"ג דאם נתמלא שופכו הוא מטעם גרף של רעי דמסלקין אותו. אבל ליתן אסור ממה נפשך אם אינו מטלטלו הרי הוא מבטל כלי מהיכנו ואם יטלטל אותו הרי עושה גרף של רעי לכתחלה וכן פי' במגדל עוז. אולם בירושלמי קאמר בהיתר טלטולו דעשאוהו כמעינות הנובעין וכמו דאמר בתלמודא דילן שבת קכ"א גבי צואת קטן שמטלטלין אותה מפני שהיא כמעינות הנובעין ומ"מ חשיב הירושלמי לדבר שאינו ניטל כיון דאין דעתו רק לפנותן ולשופכן בר"ה. אבל הך דמבטל כלי מהיכנו ל"ש כיון שיהא מותר לשופכו

ולטלטלו בתר כן ועיין תוספות דף י"ט מה שכתבו בהך דמעינות הנובעים דצ"ל בעולם וצע"ק מירושלמי דפרק משילין דקאמר בדלף שלא הי' כלל בעולם ועיין עירובין ואכמ"ל.

הלכה כו

ואעפ"י שמבטל כלי מהיכנו כו' מפני צער בעלי חיים לא גזרו.

הנה הגמ' מסיק סבר צער בע"ח דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן וכפי הנראה שיטת רבינו בפרק י"ג מהל' רוצח גבי בהמת עכו"ם דפטור מפריקה ע"כ דסבר צער בע"ח דרבנן וכן כתב הגר"א סי' ער"ב יעו"ש אלא דסובר רבינו דכוונת הגמ' כאן בשבת הוא ענין מושאל והכונה היא דלענין שבת חזינן דרחמנא קפדה רק על בע"ח שישבותו וינוחו שורך וחמורך וכל בהמתך משום דאית בהו הרגשת צער מלאכה ורצתה רחמנא שבשבת קודש להוראת חדוש העולם וההשגחה ינוחו ויתענגו כל בעלי נפש חי' בעלי ההרגשה וכיון דרואין אנו שהתורה חששה לנפש החי בשבת באופן שהוא מצטער שינוח בשבת וכמו שדריש במכילתא יכול לא יניחנו תולש כו' ת"ל למען ינוח ואין זה נוח אלא צער [הביאו' תו' קכ"ב] לכן לא גזרו חכמים איסורי דידהו כמו מבטל כלי מהיכנו בשבת משום צער בע"ח. וזה מכוון הירושלמי פ' משילין שני' היא שהוא מצוה על שביתת בהמתו ולכן ירד משום צער בע"ח יעו"ש דהתורה רצתה שיתענגו בע"ח מקדושת יום השבת איברא כ"ז אינו אלא למ"ד דשביתת כלים ליכא בשבת, אבל למ"ד דאף בכלים מוזהר בשבת היכא דהכלי עבדי מעשה ע"כ המצוה היא משום האדם שיהיו כל עניניו נפסקים ושובתים בשבת שלא יהא לבו טרוד בהן וכאלו כל מלאכתו עשויה א"כ לא הי' מכוון התורה מצד הרגשת בע"ח כלל ולכן כתב ההמ"ג פ"ו הלכה ט"ז דאם היא מלאכת עו"ג בכלי מותר ובמכוון זה אמרו בפ' מי שהחשיך קא סבר צער בע"ח דרבנן הוא שלא מצאנו גבי שבת שתכוין התורה להזהיר על צער בע"ח ולכך אסור דמבטל כלי מהיכנו לא וותרו חכמים משום צער בע"ח וזה ר' גמליאל דסבר שביתת כלים ולכן לא נתן כלי לכובס ג' ימים קודם השבת הבן כי זה נכון.

והנה נראה קצת דרע"ק דשרי לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט דכל נפש אף בהמה במשמע מסתברא דס"ל צער בע"ח דאורייתא לכן משום צערא דילהו שרי רחמנא גם ביו"ט לעשות הנאכל להן, וריה"ג לטעמי' דסבר בפרק אלו מציאות גבי פריקה דאם הי' טעון יותר מכדי משאו אינו זקוק דצער בע"ח דרבנן לכן סבר גבי יו"ט דף כ"א דלכם ולא לכלבים ויעוי' בהל' יו"ט דהלכה כמותו נגד רע"ק ואכמ"ל ודו"ק ויעוי' מש"כ במורה ח"ג פרק י"ז ושם לצער בידים וכמו דמייתי מקרא דלמה הכיתני יעוי' שם.

פרק כו

הלכה י

במגיד והמפרשים ג"כ וכו'.

נ"ב עיין מלחמות באורך.

הלכה יא

בכס"מ מנורה של כו' יש לתמוה על דברי וכו'.

נ"ב עיין חידושי ריטב"א.

הלכה יב

ושל כובסין כו' מוקצה.

נ"ב יעוי' ההמ"ג ובירושלמי מבואר דמכבש כמו קרקע דמי ומשום סתירה וכן בתוספתא מוע"ק מכבש של כובשים כו' אין מחזירים לו ובחול המועד איירי דליכא מוקצה.

הלכה טו

אוצר של תבואה כו'.

שיטת רבינו מבוארת יפה בההמ"ג ובית יוסף דפוסק בהא כרב חסדא דדוקא ד' וה' קופות, ובהא פסק כשמואל דלא יגמור את האוצר משום אשווי גומות כהרז"ה והך ברייתא דאין מתחילין את האוצר הוא לדבר הרשות ובברייתא בגמרא היתה גירסתו כבגמ' דילן בזמן שהתחיל בה מע"ש מותר להסתפק ממנה כו' ר"ש מתיר ופוסק כר"ש דמותר להסתפק ולאכול ממנה ודלא כגירסת ההלכות מותר לטלטלה ויעוי' בית יוסף מש"כ בזה וגירסא שלנו פשוטה וזה שכתב רבינו אעפ"י שמותר להסתפק ממנה ולעיל בהלכה י"ד מתחיל להסתפק ממנה בשבת כר"ש במוקצה ויעוי' חדושי רמב"ן בזה.

אמנם פרט אחד רואה אנכי מרבינו שלא ביארו דדעתו דחד כי מפנה האוצר שלא להסתפק ממנו אלא לדבר מצוה לבהמ"ד וכיו"ב אסור לפנות כל האוצר וכדאמר שמואל שלא יגמור האוצר דחיישינן דלמא אתי לאשווי גומות ודין זה כתב רבינו לעיל פרק כ"א הלכה ב' לא יגמור את כל האוצר שמא יבוא להשוות גומות אבל כאן שכתב שרבים הן וסובר דכל אחד מפנה ה' קופות ולא יותר ומוכרח כל אחד לפנות לעצמו לכן שרי לגמור כל האוצר וכמו שכתב כל אחד כו' ממלא כו' עד שגומרין וכמו דמוכח לשון הגמרא ועימר רבי כל השדה כולה לגמרי רק שלא יכבד קרקעיתו של אוצר דאפילו בבית אסור אא"כ הי' רצוף באבנים כמוש"כ לעיל פרק כ"א וטעמו משום דכיון דרבים מפנו מדכרי

אהדדי וכמו דאמר סוף פרק חבית גבי הבאת אלונטית בעשרה בני אדם. וזה נכון בדברי רבינו ודו"ק.

הלכה כב

היה מוטל בחמה וא"ל מקום לטלטלו וכו'.

עיין בכס"מ ודבריו נכונים דמשום עשיית מחיצה אעפ"י שהיא עראי גזרו אם לא לצורך חי, אבל בשביל המת לא התירו. אולם מה שאמר שהרי"ף השמיטה משום דלמ"ד כלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל שרי לעשות מחיצה למת בשביל מת אינו דרבינו אלפסי מוכיח בריש מי שהחשיך מהך דאמר רב הונא דאם היתה הבהמה טעונה קרני דאומנא מביא כלים ומניח תחתיהן עיי"ש דשרי לטלטל דבר הניטל לצורך דבר שאינו ניטל ואפ"ה אמר רב הונא אין עושין מחיצה למת בשביל מת וע"כ דלא תלי' הא בהא ועיין מלחמות שכתב או דהאלפסי לא גריס כבר תרגמא רב הונא כו' ואולי לפ"ז יתכן דברי הכסף משנה אבל לפ"ז הרי נתברר טעם רבינו מדוע פסק כהך מימרא ודחי להך דרב ששת משום דלהאלפסי מוכח דרב הונא בעצמו לא סבר להך דרב יצחק וא"ת איך יתרץ רב ששת הך מימרא דרב הונא או דלא שמיע לי' או שיתרץ בצריך למקומו ולרבינו אלפסי לא ניחא לתרץ כן דא"כ מאי מקשה הגמ' מהך דתני' היתה טעונה טבלים ועששיות מתיר וכו' ואעפ"י שמשתברין לוקמא באין צריך למקומו. אבל רב ששת מוקי לדברי רב הונא בצריך למקומו וסתמא דתלמודא יסבור דרב הונא לא סבר כר' יצחק ומ"מ משום מת לא התירו לעשות מחיצה. וכן להראב"ד שהביא במלחמות א"ש פסק רבינו.

ועיין במאור שפירש דרב הונא סבר דוקא בהפסד מרובה שרי לצורך דבר שאינו ניטל אבל לא בהפסד מועט וטעמו דבזה פליג רב הונא על ר' יצחק. דר' יצחק בעצמו סבר דאפילו לצורך הפסד מרובה ג"כ אינו ניטל לדבר שאינו ניטל וכמו דאמר בריש משילין דהא דתנן ומכסין את הפירות דווקא פירות הראוים אעפ"י שאמר שם דהוי הפסד מרובה יעו"ש וזוהי כונת התו' פרק כירה דף מ"ג ד"ה כבר תרגמה. ולפ"ז דברי התו' ישינים שכתבו ולעיל מיני' הו"מ לשנויי דשרי משום הפסד אלא דמשני שנויא חדא בצריך למקומו אינם. דהתם לר' יצחק פריך ואיהו סבר מפורש דוקא פירות הראוין מכסין אעפ"י שהפסד מרובה לא שרי טלטול לצורך דבר שאינו ניטל ודו"ק.

ומה שהביאו רבנן בתוספות ורז"ה במאור דרב הונא סבר ע"כ דאינו ניטל אלא לצורך דבר הניטל מדאמר התם, התם בכולסא כו' מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו מוכח דלהפסד מרובה חששו ולמאי התירו וחששו כיון דמיירי בשליפי זוטרי שיכול לשמוט הכרים מתחתיהן ואינו מבטל כלי מהיכנו וע"כ דקא סבר דלא שרי לטלטל לצורך דבר

שאינו ניטל ועיין במלחמות אולם כבר דחה את זה הרב המגיד בשם רשב"א לעיל פרק כ"א הלכה י' שלשעה טרם שישמוט אותן כיון שכדרכן אין לשוקלם בידים רק לשמוט אותן הוי כמבטל כלי מהיכנו ביטול לשעה וגם ביטול לשעה לא התירו אלא בהפסד מרובה.

וכמה מחוורא שמעתתא דרבינו הרשב"א דבזה מתפרשת כל הסוגיא דלפ"ז נראה לדעתי דמה דקא משני בכירה דבטבל אין כאן משום ביטול כלי מהיכנו דכמתוקן הוא הואיל ואם עבר ותקנו מתוקן מ"מ הואיל ואסור לטלטל את הטבל כדתנן בריש מפנין הוי כמבטל כלי לשעה היכא שמניח עלי' שליפי זוטרי ועדיפא מינה ולכן לא קא שרו אלא היכא דקא פסיד לגמרי אם לא יצילנו ע"י כלי כמו דאמר חבית של טבל שנשברה מביא כלי אחר ומניח תחתי' דקא פסיד לגמרי ובהפסד מרובה שרו הא בהפסד מועט לא שרי בטבל לבטל כלי מהיכנו דעדיפא משליפי זוטרי וזה ברור.

וכיון שזכינו לזה אתי שפיר התמי' הג' מה שתמהו רבנן בתוספות בכירה איך תני' היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות אעפ"י שמשתברין כו' מתיר החבלים והשקים נופלים מאליהם דהא טבל הוי כמתוקן ואמאי לא שרי ליטול ועיין במאור שכתב דלצדדין תני ובטבל אם אינו נוטלו מניח כלי תחתי' יעו"ש וזה דוחק גדול אולם לפ"ז ניחא דבטבל מיירי דומיא דזכוכית דלית להו הפסד מרובה ובכה"ג הוי כמבטל כלי מהיכנו לשעה שאסור בהפסד מועט ולהכי לא מצי לאוקמי הך ברייתא בשליפי רברבי דאיכא משום איסור דמבטל כלי מהיכנו דדומי' דטבל תני דאינו אלא כמבטל כלי מהיכנו לשעה והוי ג"כ בשליפי זוטרי הך דעששיות ומ"מ אסור להניח כלים תחתיהן וז"ב ועיין מש"כ המלחמות שם ודו"ק.

פרק כז

הלכה א

במגיד. ד"ה ומ"ש רבינו וכו' וכן עיקר.

נ"ב אבל במעביר סבר דבעי ד' ואלכסונן דלא שייך בזה טבלא מרובעת וכפרש"י וכן כתב הריטב"א בדעתו.

דעת רבינו שתחומי י"ב מיל הוי מה"ת והמהלך חוץ לתחום י"ב פרסאות אפילו אמה אחת שהוא שיעור פסיעה בינונית לוקה ותחום אלפים אמה הוי מדרבנן והנה פליגי בזה תנאי טובא דרע"ק ור"מ סברי תחומי אלפים אמה הוי מה"ת.

ומכבר נתקשיתי למאן דאמר אלפים אמה הוי מה"ת איך מועיל עירוב לעקור מקומו

ולהתירו ד' אלפים בשבת, הלא כמו כן פריך הגמרא למאן דאמר מבוי שלא נשתתפו בו הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור, הא נשתתפו בו אפילו הכשירו בקורה חייב וכי ככר זו עושה אותו רה"י יעוין דף י"ב וכה"ג פריך בפסחים מ"ו ומשום ע"ת שרינן איסורא דאורייתא ובשלמא המערב ברגליו היינו ששובת במקום זה בה"ש אפשר דמועיל מה"ת, אבל עירוב בפת איך שרי איסורא דאורייתא ומצינו שרק חנני' אליבא דב"ש חולק וזולתו לא שמענו מי שחולק וכולהו תנאי ר"מ ור"י ורע"ק ס"ל עירוב בפת עד כי זכיתי לספר הלקוטות להרמב"ן מצאתי שנתעורר בזה ודעתו דהוי מן התורה וכמו דאמר לקמן ע"ג אנן סהדי דאי מתדר לי' התם כו' יעו"ש ולא נתקררה דעתי בזה עוד מצאתי לו ז"ל שהעיר דלמ"ד אלפים אמה הוי מה"ת ואם נימא דאם יצא מתחומו לוקה על כל אמה ואין לו רק ד' אמות, א"כ איך התירו חכמים לעדים הבאין לקדוש החודש להלוך ב' אלפים לכל רוח ויעו"ש שדעתו שאינו לוקה אלא אם יהלך שלש פרסאות באיסור תחומין ואם הלך בהיתר אין זה מתחשב מהליכת האיסור ובעינן שיהלך שלש פרסאות ברגליו באיסור יעו"ש. והנה הדוחק שיש בשיטתו ז"ל יראה כל מעיין דא"כ אם יהלוך אדם בהיתר כמו להציל וכי"ב עד סוף שלש פרסאות ואח"כ יהלוך חוץ לתחום הי"ב מיל באיסור אינו לוקה אם לא דיהלוך כל הי"ב מיל באיסור ואפ"ה לוקה בהתראה על האמה האחרונה שיצא מחוץ התחום וזה מוזר לכל מעיין עוד מה הועיל דאכתי תקשה למ"ד תחומין דאורייתא גם באלפים אמה א"כ אמאי אמרינן שמי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה שיש לו אלפיים לכל רוח שזהו לשיטתו ז"ל מן התורה דהליכת היתר אינו מתחשב, ואיך אמרינן דאם מובלע תחום זה בתחומו שאז מהלך בתחומו נמצא דמהלך ממקום שאמרו לו קרוב לששה אלפים באיסור תחומין הא מן התורה אינו יכול להלוך לרע"ק יותר מד' אלפים ואיך שרו רבנן באסור דאורייתא ולומר דלמ"ד הבלעת תחומין כו' ס"ל אלפים אמה דרבנן זה נסתר גם מסוגיא. ולדחוק בשיטתו אכ"מ.

לכן נראה לי כך, כמו שגדרה התורה את עם ישראל בשבת בשביתת גופו ממלאכה כן גדרתו ג"כ בהליכתו. ואינו מן המושכלות אשר יוגדר הישראלי מלזוז זיז כ"ש ולשומו כחבוש בבית האסורים וגדר הש"י בהלוך יותר משלש פרסאות לכל צד, ולרע"ק ור"מ באלפים אמה. וממקום שביתתו ודירתו יש לו אלפים לכל רוח להלוך בהם ולטייל ולעשות כ"צ ושני אלפים לכל רוח מקומו הוא וכי יצא מהם הוי כיוצא ממקומו ולוקה, וכיון דגמירי שיעור מקום למר אלפיים אמה ולמר י"ב מיל כמחנה ישראל אין זה מושכל לומר שיהלך מצד אחד שני אלפים ומשאר הרוחות לא יזוז אמה לכן בטח המקום הוא אחרי התיחסו אל האדם היושב בו כיחס הקוים אל המרכז. ומה שיש סביבו לכל צד

קרוי מקומו עד י"ב מיל לדידן או אלפים אמה לרע"ק. ורע"ק יליף כן מקרא מפורש ועשו חכמים ענין שיתיר לו להלוך עד ד' אלפים אמה היינו שיקבע פתו שם באופן שיהא שעור סעודתו וכ"ב סעודות שזהו שעור מאכלו ובזה איקבע בדעתו לעשות שם מקום שביתתו היינו המרכז של מקומו ויהא אסור לו להלוך מקיר העיר וחוצה אפילו אמה אחת מחמת שאסרו עליו החכמים שזה בכוחם ועל איסורם בל תסור כתיב וכל העובר כו' חייב מיתה, וא"כ אין דעתו שוב על מקומו שמצד מזרח העיר [לדמיון] וא"כ יש לו מן התורה להלוך ד' אלפים לצד מערב, דזהו רצון התורה שיהי' מקומו של אדם המותר לו להליכה ד' אלפים על ד' אלפים אמה. אבל בלא עירוב אם לא הלך מצד מזרח כלום ויהלוך ד' אלפים לצר מערב לוקה. שהרי בידו ובהיתרו הוא להלוך שני אלפים שלצד מזרח ואם תתירו להלוך ד' אלפים לצד מערב אח"כ ירצה לילך לצד מזרח אז תאסור אותו נמצא יהי' תלוי כל היום בבחירתו ותו לא נקבע מקומו. וזה לא יתכן. אולם ע"י עירוב כיון שאין לו רשות ואינו בבחירת אדם להלוך לצד מזרח תו לא יצא מהיתר התורה שאינו הולך רק ד' אלפים וזה המקום מוכן לפניו להלוך ולעשות כל צרכיו. נמצא דהאיסור שהטילו חכמים עליו להלוך מצד הרחוק מעירובו יותר מאלפיים זה הוי ההיתר שלו מה"ת להלוך מעירו יותר מאלפיים, וכי יצא מגבולו בהיתר להציל או להעיד קה"ח וכי"ב תו ממקום שנאמר לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפיים לכל רוח שזה שעור תחומו שאינו מותר לו להליכה רק אלפים מכל צד. וכי מובלע תחום מקום זה בתחום ששבת בה"ש כי נכנס אל מקום המובלע תוך תחומו אם נותנין לו תחום ששבת בעירו בה"ש הלא אין לו רק היתר להלוך סביב עירו אלפים לכל צד א"כ לא נפיק ממכוון התורה שיהא מקום ההיתר לו להלוך רק אלפים לכל צד וז"ב. ולפ"ז אם יהלוך חוץ לי"ב מיל לוקה כיון שמקומו המותר לו הוא י"ב מיל מכל צד וכי הלך ברשות למרחוק אז ממקום פלוני יש לו י"ב מיל סביב וכן לרע"ק אלפיים אמה, אבל כי הלך בהיתר עד אמה האחרונה אז כי יצא מרצונו אמה אחת שהיא חוץ לגבול התחום לוקה [לבד לפירוש ב' ברש"י בהבלעת תחומין דמותר בהליכת ד' אלפים צ"ע] וכן כי מתרו לי' על הסוף של התחום ג"כ לוקה ורמב"ן ז"ל נקיט דההולך בתחום הוי כמעביר ד' אמות ברה"ר ולדידן היוצא מחוץ לתחום הוי כמוציא מרה"ר לרה"י ולענ"ד ההולך בשוגג או במזיד מכרך לכרך שהוא יותר מי"ב מיל ותו כי הולך אח"כ י"ב מיל מן הכרך שבא אלי' לוקה, אבל לא מסתברא שיהא לוקה על כל פסיעה שיצא חוץ לתחום, וכן נראה ג"כ מלשון רבינו היוצא חוץ לתחום המדינה לוקה כו' ולא כתב ההולך יותר מי"ב מיל לוקה. זה מורה כדברינו. ודו"ק. לכן אם נצרך לנקביו כבוד הבריות דוחה דהוי דרבנן יעו"ש ולפ"ז

גבי המשלח השעיר מקום שביתתו רחוק מיל מסוכה אחרונה דעד שם מלוין לו ויוכל לקבל מזון לכן חוזר ומותר להלוך עד סוכה אחרונה אף למ"ד אלפים דבר תורה ויעוי' תו' ישינים שם יומא דף ס"ז ד"ה בא וישב ור"מ סבר תחום אלפים דבר תורה ועיי"ש.

והנה בירושלמי פ"ג דעירובין הלכה ג' ר' יונתן כו' לוקין על תחומי שבת דבר תורה א"ל ר"ח כו' א"ל והכתיב אל יצא איש ממקומו א"ל מי כתוב לא, אל כתיב א"ל והכתיב אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל כו' מי כתיב לא אל כתיב אר"י ב"ב אפילו כן זה עומד בשמועתו וזה עומד בשמועתו. ואינו נראה שיכוין הירושלמי משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דלא נזכר כלל וצ"ב מפני מה זה עומד בשמועתו.

ונראה דבסוף כל שעה מייתי הגמרא הך דדריש ר' יהודא דעובר בלא תעשה בהקדיש תמימין לבדק הבית משום דכתיב בריש פרשה לאמר ומפרש בר קפרא לא נאמר ובי רב מפרשי לאו אמור [ולב"ק הוי כאילו כתוב השלילה נדבה תעשה אותו, אותו אתה עושה נדבה. ואי אתה עושה תמים נדבה. ולבי רב קאי על כל הפרשה דבכולהו איכא לאו. רש"ל. ונפ"מ דלב"ק לוקין. ולבי רב הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו ודו"ק.] אם כן אתי שפיר דשם חכמים פליגי בתורת כהנים וסברי דאין בו בולא כלום משום דסברי דלא קאי הך לאמר על לאו הבא מכלל עשה כמו דסבר ר' יהודא עיין בתוספות שם, רק דא מודים דבמקום דכתיבא אל שזהו לשון בקשה כמו דמצאנו בתפילות אל תשליכני, אל תסתר פניך ממני וכמו שפירש רשב"ם בפירושו לפרשת יתרו ולכן פריך בגמרא דילן וכי לוקין על לאו שבאל, וכן הירושלמי מי כתיב לא אל כתיב. מ"מ אם כתיבא בריש הפרשה לאמר דרשינן לא אמור במקום אל. ולכן בקראי דפריך מינייהו הירושלמי וכן הבבלי כתיב בריש הפרשה לאמר משא"כ בהך דאל יצא איש ממקומו דלא כתיב לאמר. ולכך סבר דאין לוקין להכי זה עומד בשמועתו. ולכן בדברי קבלה מה דכתיב אל קרי ראב"ש מצוה ור' אבא חובה. יבמות ס"ה ע"ש.

ורבינו פסק כדמסיק בתלמודא דילן דלוקה בלאו דבאל, ולאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אינו דאל יצא כתיב ולא אל יוציא, וקצ"ע מה דפריך בבלי מקראי מאוחרים ולא מקרא דאל תאכלו ממנו נא המוקדם ודו"ק.

הלכה ב

אפילו אמה אחת כו'.

נ"ב שיעור פסיעה בינונית.

הלכה י

היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת כו' מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו.

וכ"כ הרשב"א אלא שאמר שאם היה ניעור והוציא בשפתיו ואמר תהא שביתתי במקומי הרי עקר שביתתו מאנשי העיר ויש לו ממקומו אלפים לכל רוח. וכ"ד הראב"ד ורבינו לא הזכיר זה אבל נכון הוא כ"כ ההמ"ג.

והנה הריטב"א הביא שהראב"ד הוכיח מהא דקיי"ל באמר שביתתי תחת האילן ולא סיים דלא יזוז ממקומו ולא אמרינן שאם הי' יודע שבכה"ג לא יקנה לא ניחא לי' לעקור שביתתו ממקומו כ"ש הכא. ורבינו פסק לקמן דכה"ג יש לו אלפים לכל רוח ממקום עמידת רגליו יעוי' פרק ד' מהל' עירובין אך מ"מ ליכא ראי' לסתור. כיון דבירר כאן ואמר שביתתי במקומי, המקום שעומד שם כולי האי לא אמרינן שמסתמא ניחא לי' להיות כאחד מבני העיר ולהיות מקום שביתתו בעיר אילו ידע שהוא בתחום העיר.

ובזה נראה לפרש הירושלמי שם הלכה ה' ז"ל בירר לו מבעו"י חוזר בו מבעו"י, משחשיכה חוזר בו משחשיכה כו', והוא תמוה מאד, ונראה לפרשו עפ"י שתי הקדמות. האחת, דין הנך רבוותא דבאומר שביתתי במקומי עקר שביתתו מן העיר אף אם לא ידע שהוא בתחום העיר. השנית, מה שהקשו הקדמונים דאמאי בישן לרבנן דלא קנה שביתה בעת שנתו כי ניעור אח"כ אין לו אלא ד' אמות ובהיה למעלה מעשרה וירד אח"כ בשבת למטה מעשרה יש לו אלפים לכל רוח, ותירצתי ואח"כ מצאתי לרמב"ן בספר הלקוטות דשאני ישן דאע"ג דלקנות תחום אלפים בעי דיעה וכוונה, אבל תחום של ד' אמות דשבו איש תחתיו אף בלא כוונה כלל קני, וכיון דכבר קנה תחום של ד' אמות בתחילת היום תו לא קני אח"כ תחום אחרינא. אבל כשהוא למעלה מעשרה דתמן ליכא לא קנין תחום ולא קנין ד' אמות, תו כשירד אח"כ למטה מעשרה קונה שביתה ויש לו ב' אלפים לכל רוח. [ויש לעיין מאי בעי רנב"י בירושלמי גר שטבל לאחר שהאיר המזרח מה אמר ריב"נ, הא גם לרבנן כיון דקודם טבילתו לא הי' לו אף קנין של ד' אמות א"כ כשטובל קונה שביתה אלפים לכל רוח דלדידי' עיולי יומא הוא ודו"ק] וזה הגהת הירושלמי לדעתי. לא יכנס דברי ר"מ, ר"י אומר יכנס. בירר לו מבעו"י חוזר בו מבעו"י, מבעו"י וקידש עליו היום [אינו] חוזר בו משחשיכה, [פירוש, דאם אמר שביתתי במקומי ואח"כ נודע לו שהוא סמוך לעיר אינו חוזר בו ויש לו ממקומו אלפים לכל רוח וכהראב"ד]. בירר לו משחשיכה נישמעינה מן הדא מודה ר"י שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו [כמו שכאן בד' אמות אם בירר לו משחשיכה תו אינו חוזר בו ה"נ כי אמר משחשיכה שביתתי

במקומי ונודע לו שהעיר סמוכה תו אינו חוזר בו או כי נודע לו ואח"כ בירר] אמר ר' בון לא על הדא אמרה אלא על רישא דפרקא מי שהוציאוהו וכו' איתאמרת עליו מודה ר"י שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו. כוונתו, דכאן בישן בדרך הרי אימת בא קנין הד' אמות של מקום שביתתו בעיולי יומא בעודו ישן אלא שאינו מבורר לן איזה ד' אמות וצריך לסיים וכי בירר אמרינן דאותן ארבע אמות היו קנוים לו בעיולו יומא בעודו ישן ושפיר יכול לחזור בו. וכן בישב סמוך לעיר שקנין תחומו הי' בתחלת היום אלא שבירר משחשיכה ואמר שביתתי במקומי אמרינן דחוזר בו משחשיכה. וכי קאמר ר' יהודא שאינו יכול לחזור בו, בהוציאוהו חוץ לתחום דעד עכשיו לא הי' לו כלל הד' אמות שהרי הם חוץ לתחומו וכי הוציאוהו אז קני להו וכיון שבירר תו אינו יכול לחזור בו וכמו שבירר מבעו"י וקדש עליו היום. אבל בישן הרי אין הקנין בשעת הברור אלא בשעה שהי' ישן דאל"ה היו לו אלפים לכל רוח וכדפרישית ודו"ק.

ומצינן לפרש עוד הירושלמי דבורר לו מבעו"י דקאי על הך דתנא בבלי פרק בכל מערבין מתנה אדם כו' רציתי אלך לא רציתי הרי אני כבני עירי דאם רצה משחשיכה קנה לו עירובו וע"ז קאמר אם יכול לחזור בו וכן לפי שיטת הראב"ד ז"ל בהשגות פרק י"ב מהלכות שבת שד' אמות של שביתה מותר לטלטל בהן ברה"ר ולא בד' אמות אחרות וא"כ מצי קאי הך דבירר לו מבעו"י בירר לו משחשיכה על ד' אמות של שביתה לענין היתר טלטול בהן ובכולהו הוי הקנין בעיולי יומא וכן במשנתינו כמוש"ב. ולכן א"ר בון דיכול לחזור בו ודוקא בהוציאוהו עו"ג שאז הוי קנין של ד' האמות משחשיכה לכן אינו יכול לחזור בו. אמנם א"כ צריכין לשבש הספר כולי האי ולמחוק הך לא יכנס דברי ר' מאיר כו' לכן המחוור לדעתי מה שכתבתי. ולא ניחא לי' להירושלמי לפרש דמיירי שבירר היינו שהלך באותן הד' אמות תו אינו חוזר בו, דבירר משמע בפה, כנ"ל בביאור הירושלמי לע"ע ודו"ק.

בהשגות. ד"ה שהרי נכנס. חסר מכאן כו' וכן חפצי הפקר כו'.

נ"ב כבר כתב זה לעיל הלכה ד'. עיין בכ"ז בההמ"ג פ"ה מיו"ט ה"י עיי"ש.

הלכה יא

ואם כלתה מדתו במקצת העיר מהלך עד סוף מדתו כמוש"א.

פירוש כגון שמן העיר אם נמדוד את התחום וכלה האלפים אמה באמצע הדיר או המערה והוא עומד אמה אחת חוץ לתחום העיר בתוך המערה או הדיר וכי מונין לו ממקום שביתתו אלפים אמה א"כ נחשב הדיר או המערה כד' אמות לגמרי וכלתה מדת תחום כשנמדוד מסוף המערה באמצע העיר מהלך על סוף מידתו באמצע העיר. אבל

לא קנה תחום העיר, ועיין דף ס"א גבי חמתן וגדר. וההמ"ג נדחק בזה. והגר"א פירש דד' אמות במקום שביתתו חוץ מאלפים יש לו ומהלך בעיר ג' אמות.

פרק כח

הלכה א

כל בית דירה כו' אם היה בינו ובין המדינה שבעים אמה ושני שלישי אמה כו' ה"ז מצטרף למדינה.

בירושלמי הלכה ב' רב חונה כו' ר"מ ורבנן מקרא אחד דורשין. ר' מאיר דרש מקיר העיר. מה ת"ל וחוצה. מכאן שנותנין קרפף לעיר [הוא שמודדין מאחרי השבעים אמה לשיריים ותן חוצה ואח"כ מדוד] רבנן דורשין וחוצה מה ת"ל מקיר העיר [פירוש דהו"ל למכתב מחוץ העיר] אלא מיכן שנותנין [עיבור] לעיר. [כצ"ל] פירוש, דהוי כונתו מקיר העיר ומקיר חוצה היינו שיש דירה סמוכה שבעים אמה ושיריים דהוי קיר לחוצה, שמשם מודדין והך מקיר קאי אתרווייהו על העיר ועל חוצה. ואח"כ אמר הדה אמרה שנותנין קרפף לעיר. פירוש על משנה דאם יש לזו ע' אמה ושיריים כו' דמדנותנין שני קרפיפות לב' עיירות הדא אמרה דנותנין קרפף לעיר חדא. והא רבנן סברי דאין נותנין קרפף לעיר אחת. ר"י בר אחא כו' סלקת מתניתא. פירוש, דהך אם יש לזו ע' אמה כו' הוי אליבא דר' מאיר דנותן קרפף לעיר ולא מדברי רבנן. ובזה סובר כחיי' בר רב דתלמודא דידן דב' עיירות נותנין קרפף אחד אליבא דרבנן ולא קיי"ל כוותי' אלא כרב הונא דתלמודין. ודו"ק.

ובתוספתא פרק ד' ברייתא ז' כמה יהיו קרובות לעיר ויהיו מתעברין עמה. שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים שהן קמ"א אמה ושליש, ר"י אומר חוץ לשבעים אמה ושיריים היה דבר מועט ולא נתנו בהן חכמים שיעור. כמה הן שיעור שבעים אמה ושיריים סאתיים כחצר המשכן. פירושה, דבקרפף שלא הוקף לדירה הוי ע' ושיריים על ע' ושיריים דילפינן מחצר המשכן. אבל הכא בעיבור מאן יהיב לן למדוד שבעים אמה ושיריים הלא אורך העיר כמה הוא. ע"כ עקר הילפותא היא במדידת הקרנות שיהיו בכל צדדי העיר שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים ע"פ רוחב העיר ואח"כ נשאר בין כל קרן וקרן שצריך להשלים ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים לכל קרן, לכן אף בעיר קצרה שכל רוחבה אינו אלא ששים מ"מ כי תתן שבעים אמה ושיריים מכל צד נמצא לקרנות היינו לפאות העיר הוי אורך ע' אמה ושיריים על רוחב שעור ע' אמה ושיריים. וגם ר"ח בן אנטיגנוס מודה בעיבורי העיר שצריך להיות כטבלא מרובעת

שהנך ע' אמה ושיריים יהיו על ע' אמה ושיריים לכל קרן. דאל"כ שעור ע' אמה ושירים מנא לי'. וכן קאמר בירושלמי פרק מי שהוציאוהו הלכה ו', אע"ג דר"ח בן אנטיגנוס פליג על רבנן באמות מודה הוא הכא [פירוש, בד' אמות שמותר להעביר כל האלכסון שלהן] ובעבורי עיירות [פירוש, ששבעים אמה ושיריים דמתעברין עמה לר"מ בקרפף ולרבנן בשיש בית תוך ע' אמה ושיריים שעושין אותה כמין טבלא מרובעת לכל צד.] וזוהי כונת הך תוספתא. כמה יהיו קרובות לעיר ויהיו מתעברין עמה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים. היינו לכל קרן הטבלא שמשלמת האלכסון שהן קמ"א אמה ושליש פירוש משני צדי העיר אם יש בית למזרח וכן למערב הוי קמ"א ושליש הניתוסף ממזרח למערב וכן מצפון לדרום ודו"ק.

הלכה ג

ושתי מחיצות שיש עליהן תקרה כו'.

עיין במגיד.

נ"ב משום דפשיט בירושלמי. מגדל עוז.

הלכה ה

מה שנחלקו רבינו עם הראב"ד בהך דקא אמרי רבנן אם יש בין שנים החיצונים קמ"א אמה ושליש דרבינו מפרש כרש"י דנחשוב את האמצעי כאלו הוא בין שנים החיצונים ויהי' מקום פנוי בין האמצעי לכל חיצון קמ"א ושליש, והראב"ד מפרש דהאויר שבין שני החיצונים יהי' קמ"א אמה ושליש. וראייתו מלשון דבין החיצונים אינו מוכרח. דבגמרא דאמר כמה יהא בין חיצון לחיצון הוא על כל האויר, משא"כ במשנתינו דע"כ הוא מלבד רוחב האמצעי והיינו אחרי מלאו את האויר בכפר האמצעי א"כ על האויר שבין האמצעי ולחיצון קאמר.

אולם דא מסתברא, דלתירוץ קמא של התוספות דלבני האמצעי מודדין מפתח בתיהם לא מחוור כלל שיהיו נותנין קרפף להאמצעי שהוא בתוך תחומו או בסוף תחומו. ובשלמא לשיטת רבוותא דמודדין גם לכפר האמצעי מסוף פתחי החיצונים ועד החיצונים הוי כמאן דמלי בתים לכן יהבינן קרפף גם לבני האמצעי והוי הכל כעיר ואח"כ הקרפף והעיר אבל לומר שלכפר האמצעי נחשב הך קרפף ממדת התחום ומ"מ חשבינן לה ככפר לכפר החיצון במה דיהבת לי' לאמצעי ונמצא מה דיהבת הך קרפף לאמצעי הוא רק בדמיון וזה זרות גדולה. ולפלא בעיני על הטור והרמ"א שהרכיבו שני הדעות. אולם הטור לטעמי' דפסק כר' מאיר דנותנין קרפף לעיר לחוד אף בלא בית א"כ חזינא כאילו הכפר האמצעי עם הקרפף שלו שיש לו במקום שהוא עומד מובלע בין החצונים,

אבל לרבנן דהכפר האמצעי אין לו קרפף גם במקום שהוא עומד א"כ הוי ממש ככותב באויר למיהב קרפף להאמצעי ג"כ ודו"ק.

הלכה ח

אמרתי אעתיק מה שכתבתי בימי עלומי בחדושי וקשה עתיקא מחדתא וסמכתי על המעיין. וזה לשוני.

עיר העשויה כקשת. עיין כל הסוגיא. הרבה האריך בזה המרכבת המשנה. עיין בדבריו. ולא דק במאי שכתב דבמחוז סעים [לפי התמונה שצייר שם] אי אפשר ללילך להקשת בפני עצמו ואם תמדוד תחום הקשת אז יבא סוף התחום כמין קשת עיי"ש וזה אינו דאם הקשת עיר בפ"ע אז מרבעין אותה לענין התחום וזה פשוט ומבואר בריטב"א עי"ש והתחום בא בשוה. אלא לרש"י שמודדין מפתח אהלו יש לעיין בזה ואכ"מ.

ודע דביאורו של ר"ה אם יש בין שני ראשי' יתר מאלפים יבואר עפ"י מה דאמר בגמרא לעיל מ"ד ע"ב דמערה ששבת בתוכה ונעשית לו כד' מחיצות של ד' אמות ויש לו אלפיים מפתח זה ואלפיים מפתח זה. כשמהלך ע"ג אם מובלעין התחומין של שני הפתחים זב"ז אז רשאי להלוך ע"ג ואלפיים לכל רוח. ואם אינן מובלעים אז מוכרח להלך דרך תוכה וע"ג אסור לצאת מתחומו של פתח זה עיי"ש ה"נ דכל העיר כד' אמות דרך בתים חשיבא ושבת בכל העיר וקנה שם מקום שביתה הר"ז כשובת במערה ואם תחום של ראשי הקשת אין מובלעין זה בזה אסור להלוך דרך חללה מראש זה חוץ לאלפיים אם לא שיסבב דרך בתים. אבל אם מובלעין מהלך בכולה וחוצה אלפיים וזה ממש דינא דמערה דדרך בתים שרי ודרך חללה אסור וז"ב בס"ד. ומפורש בירושלמי ריש פירקא גבי קשת, וסוף פירקא גבי מערה, כהגהת הגה"ש שם, חדא טעמא אי סנדלא מיכא עיי"ש וכוונתו דבעי שיהא מובלע שיניח מנעלו בסוף תחום פתח זה ויבא אח"כ וילבשהו מפתח השני דזה הוי עיר אחת וז"ב ופשוט בטעמא דמלתא.

אכן יש לעיין לפ"ז טובא בראשי הקשת רחוקין ד' אלפים אמה וגובה הקשת רחוק יותר מאלפיים ופחות מד' אלפים מי נימא דהוי כמערה שיש לה שני פתחים בצד צפון ובצד דרום ושני פתחים למזרח ולמערב. והשנים של צפון ודרום אינן מובלעים ושל מזרח ומערב מובלעין. דמסתמא אף שאין לו לצפון ודרום אלא אלפיים מפתחו מ"מ כשמהלך מפתח מזרח מהלך ג"כ כל המערה ע"ג ואלפיים חוצה דתחום מזרח ומערב מערבן בהדדי, ואיהו שבת בכל המחיצות כחדא ואינו נחשב רק לד"א וזה נראה ברור, א"כ הכא כיון דגובה הקשת אינו רחוק ד' אלפים ומבלע תחומו עם תחום ראשי היתר לצד מערב א"כ כשמהלך מראש היתר מהלך נגד הקשת מעבר השני כל העיר עד גובה

הקשת ואלפיים חוצה והוא שהולך בתוך תחומו לצפון. והבן. ובאמת צע"ק דלפמ"ש התוספות דרבה בר רב הונא בעי שיהא מובלע מכל צד אמאי קאמר אלפיים הא בפחות מד' אלפים סגי, ואם תימא דבעי שיהא מובלע כל תחום דרום וצפון עם תחום מזרח דאי ליכא רק מעט מד' אלפים אף דסגי בתחומין שהולכין זה כנגד זה שיהיו מובלעין רק במקצת אבל בתחום צפון ומזרח שהולך כמין גא"ם בעי שיהא כולו מובלע, וכן הוא הדין לענין מערה הכא נמי בעי שיהא התחומין מובלעין כולן ולא סגי במה שמובלע צפון נגד דרום ומזרח נגד מערב. אם כי זה דוחק, עוד קשה א"כ להיפך נמי כשיש בין שני ראשי' אלפיים ומקשת ליתר פחות מד' אלפים סגי ולמה נקט ר"ה דווקא בין שני ראשיה.

והמחוור בזה שיטת הריטב"א. וטעמו דרבה בר רב הונא משום דס"ד דאמרינן מלי כיון דליכא רק אלפיים ומלי ליכא למימר באמת בחצונים רק בראשין ששם עתיד לבנות עוד בתים. ורבה בר ר"ה סבר דטעמא כיון דרחוק יותר מאלפיים ליכא למימר מלי ובאלפיים בעי דמבלעי תחומין של חצונים ופליג על אביי לקמן ואביי לטעמי'. וז"ב בשיטתו הקדושה בס"ד. וספיקא דילי צ"ע. למשל דגובה דקשת היא עיר בפ"ע ותחומו לצד מזרח מובלע בתחומו לצד מערב של יתר מי מהלך ממערב למזרח כל חלל העיר או דנימא כיון דמצד צפון לדרום לא מצי להלוך הרי היתרים עיירות בפ"ע ולכך לא מצי למיחשב חלל העיר בתוך הבתים אף ממזרח למערב וצ"ע. ולפי שיטה דמודדין מראש הקשת ממש לא בעי עיונא דאסור בוודאי, ואף לתוספות דפירשו דמודדין ממקום שאין בין שני ראשי יתר יותר מד' אלפים כיון דמבלען תחומין מ"מ הא בעי עיונא. ונראה מדבריהם דאינו מהלך. וצ"ע דבמערה ליכא למימר הכי מסברא ודו"ק.

והנה המרה"מ הקשה בשם החו"י דלא גרע מעיר המהלכת במישור שהולך אלפיים לקצה השני אף אם גדולה כאנטוכיא ונחשוב כאילו עקמומיתה פשוט כשאין בין הקשת ליתר רק אלפיים. ונסביר קושייתו בטוב טעם. דבאמת דרך בתים מצי למיזל דהוה כד' אמות וכמו שבת במערה אבל ביאור קושייתו, דדוקא היכא דיש ד' אלפים, שכשהולך מיתר שבצפון ליתר שבדרום אף דמצי למיזל דרך בתים גם באלפיים הדרומים מ"מ לא מצי למיזל דרך חללה חוץ מאלפיים שזה תחום דרום, ואלפיים אילו תחום צפון שזה תרתי דסתרי דלכל יתר אין לו רק אלפיים אבל הכא מצי למיזל כל חלל העיר ואלפיים לצפון ולדרום מצד ששבת בכל העיר והוא הולך מצד שביתתו בקשת אלפיים בחלל. ואם תשאל מדוע אשיבך שהולך מחמת שביתתו שבקשת והולך מפתחו שבקשת דרך היתר כל תחומי אלפיים לרוחב ואורך הקשת ואלפיים שבצפון ודרום. וכשהולך מביתו שביתר כל אורך ואלפיים חוצה הוא הולך כל תחום קשת והולך מחמת פתח הקשת

ומאי איכפת אם יצא מיתר. הן אמת דיש לדחוק כיון דיתר אית לי' תחום אחר לא מצי למיזל בתחום הקשת אך לאו מוחא סביל דא, ובמכ"ת המרה"מ שלא דק בזה ותירץ בדברים שאינם דזה אינו דרך בתים עיי"ש. ונראה פשוט, שהתוספות לא שקלו וטרו רק על בני הקשת שימדדו להן מסוף הבתים של היתר כמו אלפיים שלו כלה בסוף היתר וכן כתבו תו' דהא מצי אתי דרך היתר מראש האחד לראש האחר משום שמובלע. וכוונתם אף אם יצא מפתח היתר וכמו"ש. ומה שכתבו בדף נ"ז ע"ב ד"ה התם ליכא למימר מלי. דבני ראשי הקשת שבאו לילך בראש השני מודדין מסוף השני', שם כוונתם שילכו חוץ ליתר זה בתחום יתר פלוני כמו שמצד סיבת הקשת כלו אלפים שלו במקום היתר, אבל מצד שאמרינן מלי הוא כמו שעמדו בתי הקשת בין שני ראשי הקשת ומהלך מתחום יתר זה לתחום יתר זה דרך החלל שבינתיים דהשתא שוה תחום שלהן של קשת, ושני ראשי הקשת שוה זל"ז והולך מדרך ראש הקשת זה לראש הקשת זה שלענין זה נאמר מלי בינהון רק בני קשת זה לעצמם יש להם תחום שלהן ממש בלא ראשי הקשת וזה נכון.

אולם התוספות סותרים זל"ז עיין רש"ל ורש"א והנלע"ד דה"פ, דאם באלפיים אמרינן מלי ה"נ נאמר אפילו כי איכא ד' אלפים מראש קשת לקשת, דבמשך שני אלפים נאמר מלי כמו שוב קאי הקשת בין שני ראשי הקשת באמצע ושוב תמדוד תחום הקשת מאמצע ונמצא בני ראשי הקשת מובלעין בתחום הקשת וצריך למדוד מן היתר תחום של קשת וראשי הקשת בשוה כיון שמובלעין בתחומו. ותוקף תירוצם דלאמצעי לא אמרינן מלי רק לבני ראשי הקשת וביתר מאלפיים לאביי לא אמרינן מלי. ונמצא דכל עיקר הקושי' היתה כיון שתאמר מלי הרי ראשי הקשת מובלעין בתחומו וכמו שלאמצעי לא אמרינן מלי הרי אינן מובלעין בתחומו. ושני תירוצים הראשונים חד תירוץ הוא. דלרבה בר רב הונא הוא כתירוץ קמא [וכן לרבא דסבר אפילו יתר מאלפיים] ולאביי בעי שני התירוצים ודו"ק.

ולפ"ז יצא לנו דין חדש דאם בין חלל הקשת מקשת ליתר ד' אלפים כמו >>ציור

הלכה טו

ואם היה גבוה הרבה וכו' אומדו והולך לו.

בזה פליגי תרי לישני בגמרא אליבא דרבא, דחד מוקי משנתינו במתלקט עשרה מתוך ארבע הא במתלקט מתוך חמש מודדו מדידה יפה ורבינו פסק כל"ב לקולא. ויש להעיר דבמשנה דנתגלגל עירובו ספק מבעו"י ספק משחשיכה רמי שם דר"מ אדר"מ דהא סבר תחומין דאוריתא ואיך אמר שמעתי שמקדרין בהרים הלא בערי מקלט וע"ע אין מקדרין. וידוע שיטת רבינו בתשובה, דמקום שאין בו דין הוצאה כמו בים שהיא כרמלית ל"ש

בו תחומין דבר תורה, והגע בעצמך אם איסור הוצאה שלמדנו מאל יצא איש כו' ליכא בי' כ"ש שאין בו איסור תחומין שאינו דומה לדגלי מדבר והביאה ההמ"ג בקוצר בפרק כ"ז וכן כתב קרוב לזה הרמב"ן בספר הלקוטות, א"כ תל שהוא מתלקט עשרה מתוך ארבע הרי אם הוא בפחות מב"ס מותר לטלטל בכולו ואם שבת בו מהלך כולו כד' אמות ואם רחב יותר הוא רה"י דבר תורה ולרבנן דפליגי על ר"י אפילו רבים לא אתו ומבטלי מחיצותיו כמפורש בעושין פסין בבעי' דרחבא מרבא יעו"ש וא"כ מן התורה הוא רה"י וכולו כד' אמות מה"ת ואינו נחשב לגבי מדת תחומו אלא כד' אמות ותו צריכין למשוך חוט שוה במדת התחום וכמו שאינו נחשב מקום ההר אלא כד' אמות ה"ה כל מה שלצפונו או לדרומו כנגדו, דאם ההר מחזיק אלף נאריך מדת תחומה לרוח זה באלף אמה, ואעפ"י שפסק הרמ"א באם מקום אחד מרובה ומק"א מועט שמודדין באלכסון בסי' שצ"ט סעיף ז' כבר האריך הגר"א בדברי טעם שמושכין חוט שוה א"כ אין כאן מה"ת איסור תחומין שמה"ת אין צריך למודדו אלא כד' אמות לבד ולא שייך בי' איסור תחומין ונותנין כפי מדתו חוצה לו רק מד"ס כשהוא יותר מב"ס אינו רה"י והטלטול אסור בו א"כ דילמא מיירי ר"מ בהרים הגבוהים ומכל צד הם מתלקטים עשרה מתוך ארבע והקילו חכמים דמקדרין בהם ומשלהם נתנו להם, לא כן במדידת עגלה ערופה ועירי מקלט אין נפ"מ כלל אם הוא רה"י או רה"ר וכי"ב לכן אין מקדרין ומאי מקשה לר"מ. אכן הו"מ לומר דסוגי' דתמן אזלא כל"ב דמשנתינו דמיירי בהר המתלקט עשרה מתוך חמש. אבל לפי המובן מדברי רבינו שאם אינו יכול להבליעו היינו שרחב יותר מחמישים אף אינו מתלקט רק מתוך חמש מקדר שכן מורה סידור לשונו, שמתחילה חילק שבמתלקט מתוך חמש מבליעו ומתוך ארבע אומדו ואח"כ כתב אם אינו יכול להבליעו והיינו ביש בו דין הבלעה מקדרו וא"כ חיסר דין מתוך ארבע וע"כ דעלי' קאי דמקדרו כשרחב יותר מחמשים וכן פסק הרא"ש ז"ל דבקידור כיון דליכא בי' טרחא טפי מבגיא לא התירוהו באומד ודלא כרש"י ז"ל שפירש במתלקט י' מתוך ד' כו' בהר משופע הוא דבעינן הבלעה או קידור אבל בזקוף אומד והולך לו ע"כ וזה מדוקדק היטב בלשון רבינו. א"כ דילמא קאי ר"מ על הר המתלקט עשרה מתוך ד' וברוחב יותר מחמשים וצריך לומר דלשון משנתינו מורה דעל דין הר שברוחב נ' מבליעו קאי ר' מאיר וע"כ במתלקט מתוך חמש ולכן שפיר מקשה אי סבר תחומין דבר תורה איך מקיל ר' מאיר ומוכח דהלכה כל"ב דסתמא דסוגי' כוותי' ודו"ק.

פרק כט

הלכה ג

וזה נוסח ההבדלה וכו' המבדיל בין קודש לחול.

בפסחים ק"ד מאי חתים רב אמר מקדש ישראל לייט עלה אביי כו' נראה דבביצה ולקמן קי"ז יומא טבא דישראל הוא דקבעי ירחי וקבעי לשני מקדש ישראל ויעוי' בפרק יש נוחלין ברשב"ם ד"ה שבת אינה צריכה קדוש ב"ד, אין מקדשין אחד בשבת להיות שביעי שלו שבת, לכן כי אמר מקדש ישראל בהבדלה מיחזי כאלו שבת צריכה קדוש ב"ד וישראל מקדשי ליום אחד שיהא שביעי שלו שבת ודו"ק.

הלכה יב

היה אוכל בשבת כו' ואם היה בתוך השתי' פוסק ומבדיל ואח"כ חוזר לשתייתו.

הנה בגמרא אמר ע"ז דאע"ג דחביבה מצוה בשעתה מ"מ הכא אפוקי יומא עדיף לכן משהה לה אחר ברכת המזון ואמר ע"ז אנא לא חכימא אנא ולא חוזאה אנא ולא יחידאה אנא אלא גמרנא וסדרנא אנא וכן מורין בבי מדרשא כוותי.

להבין דברי חכמים וחידותם נראה דבסברה זו דאפוקי יומא עדיף כי היכי דלא ליהוי כטונא וזה עדיף מהא דחביבה מצוה בשעתה, פליגי אמוראי גבי יו"ט במוצאי שבת. דמר סבר דקידוש עדיף לאקדומי להבדלה משום דעדיף טפי לאחר כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא וכמו שפירש רשב"ם שם דלא יתכן לומר דקדוש היום הוי דבר תורה דרבינו סבר דגם ההבדלה דבר תורה יעוין בההמ"ג הלכה א' ומאן דסבר דהבדלה קודם לקדוש טעמא כדאמר דמלך שיוצא מלוין את המלך ואח"כ יוצאים לקראת אפרכוס, ולכאורה לשיטת רבינו הו"ל לומר דקידוש היום דיו"ט הוי דרבנן והבדלה דשבת היא דבר תורה א"כ הבדלה קודם ואע"ג דבהתפלל אז לא הוי דבר תורה דמה שעל היין אינו מן התורה לשיטת רבינו מ"מ כיון דכשלא התפלל הוי דבר תורה תו גם כשהתפלל לא חילקו חכמים בנוסח הקדימה. אמנם זה אינו דכבר פירש בשו"ת שאגת אריה סי' כ"ב דאין זה מעלה לאקדומי הא דזה הוי דבר תורה דהוי כמו דבר הרשות נגד דברי תורה ואין קפידא אי מקדימין דברי סופרים נגד דברי תורה יעו"ש היטב. לכן אמר טעמא דאין כבוד שבת להתעסק עם האפרכיס קודם שמלוה את השבת. ולזה אמר דלסברתו לסייע דעדיף לאחר לאפוקי יומא מחביבה מצוה בשעתה אית לי' הנך דאמרי דקידוש קודם להבדלה אע"ג דשם ללות המלך תחילה הוי יותר מחביבה מצוה בשעתה דהרי כל היום הנך טרוד בשבת ועכשיו ביציאתו צריך ללוותו דבי' הוא עסוק אפי"ה מקדמינן לקידוש

כי היכי דלא להוי עלן כטונא כש"כ הכא דמאחרינן להבדלה אחר המזון אע"ג דחיוב חל עליו תוך הסעודה. וזהו שאמר לא חכימא אנא זה רבי יהושע בן חנני' שאמר לסבי דבי אתונא חכימא דיהודאי אנא בפ"ק דבכורות, ולא חוזאה אנא, זה שמואל שאמר נהירין לי שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא ואמר במד"ר פ' נצבים אסטרלוגין אנא יעו"ש הביאוהו תוספות פ"ק דתענית דף ז' וזהו חוזה, ולא יחידאה אנא זה רבה בר נחמני דאיהו אמר יחיד אנא בנגעים ואהלות ב"מ פרק הפועלים, אלא גמרנא זה לוי שאמרו למדין לפני חכמים זה לוי סוף פ"ק דסנהדרין, וסדרנא אנא זה רב דמאן ריש סדרא בבבל אבא אריכא ריש פרק ראשית הגז וכן מורין בבי מדרשא כוותי זה רבנן דאינהו סברי דקידוש קודם להבדלה דאפוקי יומא עדיף כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא. ואינך המה ריב"ח ושמואל ורבה סברי דהבדלה קודם לקידוש ולא סברי הך סברא דלאפוקי יומא עדיף דכל הני סברי בדף ק"ג דהבדלה קודם [לבד מר ברי דרבינא דלא חשיב לי' משום דהוי בשעתי'] ואמר דאזיל בשיטת הני תנאי ואמוראי דפליגי וסברי דהבדלה הוי אחר קדוש כי היכי דלאחר לאפוקי יומא כן הכא מאחרין עד אחר המזון אע"ג דחיוב ההבדלה חל עליו קודם ודו"ק. כן נראה לפרש המליצה הצחה אשר לא מצאנו כמוה בש"ס.

והנה כפי הנראה מדברי רבינו דמפרש הך ברייתא דואם אין לו אלא כוס אחד בכבר אכל מבעו"י כרבינו נסים שהביאוהו בתוספות אמנם זה אינו דעד כאן לא שרי' מתניתא להתחיל לאכול קודם הבדלה רק כדי לקיים לברך ברכת המזון על הכוס וזה לשיטת' דברכת המזון טעונה כוס, אבל למאי דפסק רבינו בפרק ז' מהלכות ברכות דברכת המזון אינה טעונה כוס א"כ אסור להתחיל לאכול אף אם שאין לו רק כוס אחד דיבדיל ואח"ז יאכל בלא כוס לברכת המזון לכך הביא דין הברייתא היכא דאכל מבעו"י דמותר לגמור סעודתו דלהבדלה אינה קובעת ופשוט וכן נראה דטעם רבינו דהבדלה וברהמ"ז הוי חדא מילתא דאתו שניהם על מה שכבר עבר וזה ברכת המזון לסעודת שבת שהתחיל לאכול בשבת ובתר עיקר הסעודה אזלינן. אבל הברייתא דמיירי היכא דמתחיל לאכול אחר שכבר הגיע זמן ההבדלה א"כ ההבדלה היא על זמן שבת העבר וברהמ"ז היא על סעודה שאכל משחשיכה כשכבר יצא השבת א"כ המה שני דברים ובזה אין עושין מצות חבילות לכן לפי' הברייתא נשאר שנויא דגמרא דדוקא אין לו שרי לעשות שניהם על כוס אחד וזה נכון.

ומה שדייק רבינו שמצות קידוש ובהמ"ז שתי מצות של תורה אם בא להוציא מצות דדבריהם א"כ מאי פריך מיקנה"ז הא קידוש יום טוב הוא מדברי סופרים והבדלה דבר תורה לשיטת רבינו ואולי כיון דאע"ג דברכת המזון אינה טעונה כוס מ"מ אם מברך על

הכוס הוי הידור מצוה והוי כחבילות הואיל דהואי מצוה דבר תורה ויעוין מגדל עוז. ולכן גם הידור שלה חשוב חבילות ודו"ק.

הלכה יד

אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח. לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור כו' אין מקדשין עליו.

בזה אני מפרש דברי הירושלמי פרק המוציא יין הלכה א' מהו לצאת ביין של שביעית תני ר"ה יוצאין ביין של שביעית פירוש דיין הגדל בשביעית אינו ראוי לנסך ע"ג המזבח דלאכלה כתיב ולא לשריפה כמבואר בגמרא מנחות דף פ"ד דדוקא בעומר גלי קרא לדורותיכם יעו"ש ושל מע"ש ראוי לפדות והוה ליה שעת הכושר, ורק על שביעית שפיר בעי ודו"ק. וכן מפורש בתורת כהנים פ' בהר לאכלה ולא לנסכים עוד בעי מהו לצאת בקונדיטין פירוש המעורב בדבש דאינו ראוי למזבח כו' ושם עוד תני מבושל כדי תבל. מהו לצאת ביין מבושל. ר' יונה אמר יוצאין ביין מבושל. פירוש רישא קאי על הוצאת שבת וכמו דאמר לקמן תני יבש כזית כו' דעל שיעור הוצאה קאי כן הכא הברייתא על שעור הוצאה קאי דתנן במשנה יין כדי מזיגת הכוס. אבל מבושל הוא כמו תבלין ושעורו כהמוציא תבלין דתנן בי' בפרק רע"ק תבלין כדי לתבל ביצה קלה ה"נ יין מבושל הוי כמו תבלין ושיעורו לתבל בו ביצה קלה. וצ"ל מבושל כדי לתבל פירוש כגרוגרות מביצה קלה וכן היא הגרסא בשלהי פסחים, ובפ"ג שקלים נשתבש' הגרסא. ובעי לענין קידוש הואיל ואינו ראוי לנסכים דבעי חי כדדריש בספרי. ופשיט דיוצאין ביין מבושל. נמצא דכל הני תלתא בעיי' בחד טעמא אזלי. שביעית. קונדיטין. מבושל וברור.